

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

27 mai – 2 iunie 1998
(Anul XXXI)

20

Un succes în Suedia:

**GABRIELA
MELINESCU**

(pag. 12-13)

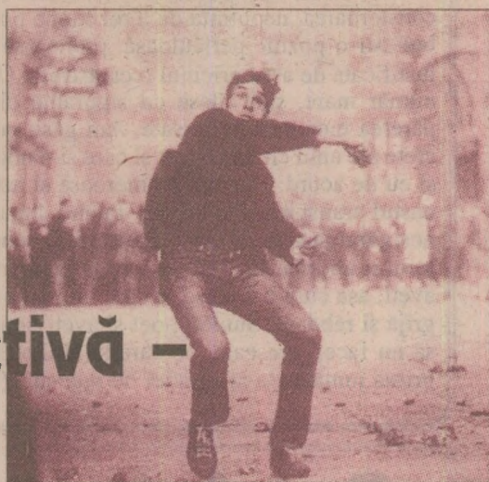
**Revolta autorului
împotriva operei**

(pag. 5)

**MAI
1968**

– o retrospectivă –

(pag. 20-21, 22-23)

La o nouă lectură:

**MIRON RADU
PARASCHIVESCU**

(pag. 10)

M. BLECHER

după

60 de ani

(pag. 7)

Ghiara Mastroiani?

**„Nu
îmi
place
genul...”**

(pag. 17)

EDITORIAL

*de Nicolae
Manolescu*

Formele și fondul

ÎMPUNIREA unui secol și jumătate de la Revoluția de la 1848 poate constitui prilejul rediscutării uneia dintre teoriile cele mai consistente din istoria noastră (care a avut partizani și adversari deopotrivă de serioși): teoria formelor fără fond. Formula ca atare aparține, se știe, lui Titu Maiorescu. Acesta a criticat felul în care pașoptiștii au crezut că poate fi înnoită societatea românească și anume prin importarea de forme străine, îndeosebi franceze, din care ar fi trebuit să rezulte instituțiile statului modern, adică un fond nou. Întrebarea care s-a tot pus după Maiorescu a fost dacă se poate începe cu forma. Mult mai rar s-a făcut distincția între acest fond modern, rod al imitării formelor, și vechiul fond, moștenit, care a opus mereu o puternică rezistență. Mi se pare firesc să vedem dacă nu cumva principala dificultate a fost la noi nu atât aceea de a împrumuta forme străine, cât aceea de a sili fondul autohton să devină compatibil, să se schimbe el însuși. Interpretarea istoricilor s-a îndreptat mai des spre imitație, considerată a fi o sursă de înstrăinare, decât spre crearea, pas cu pas, a unor conținuturi, adaptate formelor.

Critica imitației este profund greșită. Istoria noastră modernă a început, de fiecare dată, cu forma împrumutată. E. Lovinescu avea dreptate că imitația reprezintă un factor cultural și politic important. Izolarea și înapoierea la care ne-ar fi condamnat epoci precum aceea comunistă ar fi fost irecuperabile în absența snobismului imitației. Nici nu cred că numai România s-a comportat astfel. Civilizațiile succesive din Europa au pornit, de regulă, cam din aceeași parte a continentului, dintr-un Occident care a profitat din plin de spiritualitatea greco-latină. Nu e posibil să reinventezi forme pe fiecare kilometru pătrat. Toate țările au preluat, la un moment dat, forme inventate de altele. Renașterea italiană a fost pur și simplu copiată în Franța lui Francisc I. Germania secolului XVIII a purtat perucile clasice ale Franței lui Ludovic al XIV-lea. Petru cel Mare a tăiat bărbile boierilor ruși ca să le dea o față occidentală. Revoluția industrială din Anglia a trecut Canalul Mânecii. Principiile burgheze ale lui 1789 au constituit un model pentru toată Europa, inclusiv pentru domnitorii fanarioți de la răspîntia secolelor XVIII și XIX. Lucrurile n-au stat altfel nici cu mișcările revoluționare ale anului 1848, iradiind din Paris spre Ungaria, Polonia sau Principatele Române. Pașoptiștii noștri au fost numiți inițial, în deridare, bonjuriști. Să adaug că după 1918 ori după 1989, tot cu forme occidentale a început la noi schimbarea?

Rămîne problema fondului, după părerea mea pusă tendentios și chiar fals. E absolut normal că fondul, de care formele străine trebuiau să se umple, nu putea fi acela vechi, rezistent la mutații, care venea din tradiție, din cutumă, din organizarea socială și din legislația anterioară. E tot așa de normal ca acest fond vechi să intre în conflict cu formele noi. Observația pe care un cititor al istoriografiei noastre sociale o poate lesne face este că interesul major al autorilor de studii, al ideologilor, a fost acela de a înregistra mai curînd inerta vechiului fond decât procesul, lent, întortocheat, de apariție a unui fond nou, compatibil cu formele. Blaga a vorbit de revolta fondului nostru nelatin. Cu adevărat această rezistență a fondului primar a obsedat pe ideologi, cu întreg tacîmul ei de naționalisme, de regionalisme (balcanice și levantine) sau chiar de localisme legate de micile provincii din nordul, sudul ori estul Carpaților. Cîteva mișcări politice de extremă dreapta din acest secol au rodit pe acest teren, pînă la a se crea impresia că toate schimbările formelor au stimulat la noi energia fondului ancestral. În realitate, România dintre 1848 și 1998, cu eclipsele știute, și-a creat mereu, cu fiecare nouă formă, un fond compatibil. Liberalismul a triumfat în practică mult mai vizibil decât în teorie. Actuala generație de reformatori are însă nevoie să i se reamintească acest lucru, atacată cum este dinspre extreme, obligată să lege ideea de liberalism de ideea națională. Practic, nu există decît o singură cale. Bătălia care continuă în planul ideologiei poate înfîrzia, dar nu opri procesul. Cu condiția să existe conștiința limpede că formelor noi le este necesar un fond nou.

MOFTURI...

ÎN ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 18 (13-19 mai 1998), d-l Gabriel Dimisianu recenzează două cărți despre Caragiale: *Planeta Moft* de Alexandru Condeescu și *Itinerar caragialian* de Ieronim Tătaru. Despre prima dintre ele, criticul notează: "Frecvent în eseul său Al. Condeescu speculează referitor la corespondențele ce pot fi stabilite între moft și kitsch, vorbind, de pildă, despre "alienarea și vacuitatea omului-kitsch", despre faptul că Rică Venturiano ar fi "primul om-kitsch, definitiv condamnat la a nu-și depăși condiția de fantoșă", despre omul de presă, "agent al Moftului, purtător al germenilor existenței-kitsch", despre "acea «belle-époque» a kitschului mondial absolut" ca și despre "lupta cu omul-kitsch care-l pîndește dinăuntru pe [Caragiale, n.m.] încă din Haimanale", toate observații inteligente și la care aș fi subscris din toată inima dacă nu știam un lucru. Și anume: tema relației lui Caragiale cu kitsch-ul este tema unei întregi cărți a lui Ștefan Cazimir (*Caragiale față cu kitschul*, 1988), pe care mai tânărul confrate uită măcar să o menționeze. S-ar fi putut raporta la ea pe larg și cu mult folos. Dar poate nu sunt corect cu Al. Condeescu spunind că uită, poate că efectiv nu știa de existența cărții lui Cazimir și s-a avîntat, cu deplină inocență, pe un drum pe care altul pășise mai demult."

DIN MOTIVE lesne de înțeles, am putut remarca eu însumi, încă de la apariția *Planetei Moft*, strînsa ei dependență față de ideile cărții pe care omite s-o menționeze, dar am preferat să las în grija altora semnalarea acestui fapt. A fost, la urma urmelor, un test de atenție și de seriozitate pentru critica literară în ansamblu. Mă bucur așadar de rezultatul său pozitiv, datorat rigorii profesionale a d-lui Gabriel Dimisianu.

Mai rămîne de lămurit un singur lucru: dacă autorul *Planetei Moft* "uitase" sau "nu știa" de existența cărții din 1988. Pentru o mai bună edificare a cititorilor, iată lista principalelor recenzii care i-au fost consacrate la apariție: Dan-Silviu Boerescu, *Ștefan Cazimir, "I.L. Caragiale față cu kitschul"*, în *Tribuna României*, 1989, nr. 393; Ioana Bot, *Și totuși, Caragiale*, în *Tribuna*, 1989, nr. 5; Al. Călinescu, *Lumea lui Caragiale (II)*, în *Cronica*, 1989, nr. 8; Al. Călinescu, *Polivalența kitschului*, în *Convorbiri literare*, 1989, nr. 129-130; Ioan Cristescu, *Sub semnul ironiei*, în *Viața studentescă*, 1989, nr. 7; Al. Dobrescu, *Caragiale și prostul gust*, în *Convorbiri literare*, 1989, nr. 2; Gheorghe Grigurcu, *Încă un Caragiale "excesiv"*, în *Steaua*, 1989, nr. 4; N. Manolescu, *Kitschul și moftul*, în *România literară*, 1988, nr. 52; Nicolae Mecu, *Ștefan Cazimir, "I.L. Caragiale față cu kitschul"*, în *Limbă și literatură*, 1989, vol. III; Dan C. Mihăilescu, *Istorie de plăcere*, în *Transilvania*, 1989, nr. 7; Adela Rogojinaru, *În jurul lui Caragiale*, în *Ramuri*, 1989, nr. 3; Nicolae Rotund, *Între moft și kitsch*, în *Tomis*, 1989, nr. 4; N. Steinhardt, *Pe scurt despre kitsch*, în *Viața românească*, 1989, nr. 4; M. Ungheanu, *Șt. Cazimir, "I.L. Caragiale față cu kitschul"*, în *Luceafărul*, 1989, nr. 6. De adăugat un comentariu al lui Gelu Ionescu, transmis la Radio "Europa Liberă" în seara zilei de 3 martie 1989.

A R PUTEA crede cineva că nici una din aceste semnalări, pe o temă care va deveni obiectul său de studiu n-a ajuns la cunoștința noului exeget? Vorba lui Ion Neculce: "Cine va crede, bine va fi, iară cine nu va crede, iară va fi bine". Singurul pentru care pînă mîna în foc că nu va crede este autorul *Planetei Moft*.

Ștefan Cazimir

MARIN MINCU - Premiul Bergamo 1998

MARIN MINCU este cîștigătorul Premiului Bergamo, adică al *Premiului Național de proză* (Premio Nazionale di Narrativa) din Italia pe anul 1998, la a XIV-a ediție a acestuia. Derularea premiului implică două etape: 1. Un juriu de critici și prozaatori selectează cinci finaliști din producția de proză a ultimilor doi ani (în cazul de față: 1996 și 1997), care sunt considerați învingători ai *juriului de critică*, primind fiecare 1.000.000 lire; 2. Cei cinci finaliști se confruntă apoi cu 80 de lectori calificați (universitari, profesori de liceu, studenți și elevi) în întâlniri cu fiecare în parte,

în cursul lunii martie, cînd aceștia pun întrebări autorului, solicitîndu-l să-și explice cît mai exact motivarea estetică a demersului său narativ. Pînă la 15 aprilie, componenții juriului "popular" sunt obligați să dea un singur vot motivat în scris, unuia dintre cei cinci finaliști. Premiul cel mare (Il Superpremio) în valoare de 5.000.000 de lire, i-a fost înmînat în acest an, lui Marin Mincu pentru romanul *Il Diario di Ovidio* (Bompiani, 1997), pe data de 28 aprilie, într-o ceremonie publică patronată de autoritățile orașului Bergamo.

POST-RESTANT

de Constantin
Burza

C U POSIBILITĂȚILE fatalmente limitate ale unui adolescent, fie el și genial, care la ora compunerii scrisorii își mărturisește vârsta, 16 ani, și lecturile, fără să dea însă nume de autori preferați și de opere care l-au impresionat, ci notînd numai într-o trecere pe deasupra epoci și curente, el nu face decât să se iluzioneze o vreme că textele sale de pînă azi sunt altceva decât efectul întristător și straniu al unei culturalizări forțate. "Înainte de a începe să scriu am citit poezie, și nu numai, universală atît clasică cît și avangardistă (naturalism, cubofuturism, expresionism, generația 27-28)" - spune el, iar mai la vale: "Pentru a mă forma ca scriitor nu știu ce cărți să citesc și mi-e frică să nu calc pe un drum greșit, adică de un eșec și o mestecare în gol a cărților citite, fapt pentru care am citit filozofie, eseistică și stilistică". Foarte bine că a citit și foarte bine va face dacă va și reciti pe îndelete totul și cu plăcere. Întrebarea pe care ar fi trebuit să și-o pună era aceea a existenței propriului talent. Scrisul și cititul merg împreună de la bun început. Un tânăr fără vocație de scriitor, fără pic de talent, citind toate cărțile din lume, el va deveni un om bine informat în domeniu, profesor, critic, filozof, dar scriitor mă indoiesc că va reuși să se facă. Tinere, textele d-tale nu merită încă să-ți pui semnătura pe ele. Nu știu dacă mă vei crede, dar maniera în care scrii nu îți aparține. Chiar și ca exercițiu, este steril, este zadarnic. Am senzația că am mai transcris aici, într-un răspuns dat mai demult altui derutat, exact aceleași versuri cu care te prezinți dumneata acum: "Mi-am scos ochiul din ochi/ în fumul fecalelor arse/ să văd în miezul panteist/ cum noaptea și luna își fac autopsia, pe rând,/ încet și cu pauze". (Tiberiu Todoran, Dorohoi) ● Interpretați eronat și abuziv, ca pe o invitație, răspunsul meu de-acum căteva luni. De la profesoara de română ați putea căpăta îndrumări utile, fiind foarte la început și destul de rudimentar ca autor de versuri șugubețe și obraz-nicute. (E. Gherman, Baia Mare) ● Versurile, interesante ca viziune, vioiciune, conforme cu preocupările vârstei pe care o declarați. Proza însă, pare scrisă de un om cu mult mai multă experiență, a trăirii îndelungate și concrete în orizontul altei vârste. Dacă greșesc, fie aceasta spre bucuria dv., fiind o precocitate. Dacă nu greșesc, autorul real să știe că textul este presărat de imperfecțiuni, ușor de remediat însă. Verbul a ispăși, de pildă, în "de parcă Hercule și-ar ispăși muncile grele". Într-un moment dramatic al acțiunii, vă scapă următoarele propoziții cu un efect comic garantat: "Ruxandra mea nu mai era. Casa era goală. Eu eram gol". Și nu sunt singurele (Adina Ursu, Cluj) ● Așa cum probabil așteptați să vi se spună, cea mai interesantă bucată este *Moartea ideii*, cu minunatul ei motto din Musil. Impresie generală de asfixie în imaginar coșmaresc, în absența unui cît de mic suport real care să susțină orice nebunie și s-o justifice. Ar fi trist să vă placă automutilarea în izolare de restul lumii. Ar fi fatal și pentru existența dv., dar și pentru literatura dv. Gîndiți fals și vă jucați cu focul. E ceva morbit, rău prevestitor, insuportabil în subiectele alese. Luați, exact cum doriți, nu ca pe un verdict ci ca pe o simplă părere de cititor (cu oarecare experiență) de texte ale adolescenților. Cei care pînă acum s-au eschivat, cum spuneți, să-și dea cu părerea, au trăit probabil și ei, ca și mine, consternarea, neputința de a reacționa pozitiv și, ca în prezența unui somnambul într-o poziție periculoasă, preferă să tacă. Un fel de paralizie, din groaza justificată de a nu pricinui o catastrofă. (Ioana Petre, București) ● Poemele, în număr mare, sunt alese cu siguranță dintr-un manuscris al unei cărți după părerea mea încă nefinisate. Am găsit pe marginea unor versuri semnele discrete ale unui cititor avizat și care și-a notat zonele remarcabile, cu care am fost și eu de acord. Dar mai numeroase și mai întinse sunt porțiunile în care gimnastul transpiră din belșug ratînd linia impecabilă a exercițiului. De aici, nesiguranța și nervozitatea autorului nemulțumit încă de sine, se transmit cititorului abordat înainte de vreme pentru o părere, pentru o confirmare. Dacă aveți, așa cum bănuiesc, o carte în manuscris, nu vă grăbiți ci reluați lucrul cu grija și răbdare. Sunteți poet și aveți obligații mari față de acest dar. Sper însă să nu faceți greșeala, pe care și alții au făcut-o adesea, de a defila cu numai prima jumătate a afirmației de mai sus. (Marius Bordei, București)

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

E atât de greu...

TANTAE MOLIS ERAT... (era atât de greu) scrie Vergiliu în *Eneida* (I,33) referindu-se la dificultățile pe care romanii, la începuturile lor, la întemeierea statului roman le-au avut de îndtâmpinat. *Tantae molis erat*...dar, actualizând, putem spune că *este foarte greu* să... îndurăm democrația care se încearcă a se instaura la noi, după cincizeci de ani de totalitarism. E atât de greu, se pare, să-i acceptăm legile ei, ale democrației, dar mai ales, să le înțelegem.

Uneori, însă, ne vine mult mai greu să înțelegem, în această epocă tulburătoare pe care ne-am obișnuit s-o tot numim "de tranziție" - cum unii dintre vechii slujitori ai comunismului încearcă a se refugia în locuri calde, pufoase și catifelte, făcându-se a uita *ce-au fost cândva și ce au devenit*. Cred ei! Căci *n-au devenit*, ci doar au intrat în refugii. *Arta refugii* scria un romancier. Arta de a se refugia într-un loc unde, învățând repede (și deci superficial) să întoarcă vorbe, încercând să supraviețuiască sau să arunce praf în ochi. Dar nu numai. Să ne convingă cum că dumnealui nici usturoi n-au mâncat, nici gura nu le miroase...

E foarte greu să văd cum o fostă șefă de cenzură, care dădea *indicații* celor din presă și cenzura, printre

alte, și revista *Viața Românească* unde lucram, mi-e foarte greu să văd că s-a culcușit, bine-mersi, la Televiziunea Română și că face emisiuni, că semnează "însemnări de călătorie din Grecia"... etc.

Tantae molis est! - este foarte greu să privesc, de pildă, emisiunile TVR ale d-lui Titi Dincă și să-l văd foarte des dând lecții, ori "învățături" pe un colaborator al lor, fost tinerel săptămânist (*Săptămâna* lui Eugen Barbu) care injura cu multă poftă pe destui dintre scriitorii români. Dacă atunci înțelegeam că junele de la *Săptămâna* era pus să spurce și să injure fiindcă nu știa să facă altceva, astăzi privesc nedumerit-scârbită la râvna fostului june, devenit un ins buhos și burtos, care prin schime exagerate (de parcă ar avea crampe) prin gesticulație abundentă și o vociferare scheunată, încearcă să convingă lumea (mai ales pe cei tineri care nu-l știu) că a apucat pe calea bisericii ortodoxe căreia, cică, i-ar fi învățat mai toate tainele... încercând să le facă și altora cunoscute! Oare părinții de la Patriarhie nu cunosc chiar deloc cine a fost ipochimenul și ce prestație a avut dumnealui? Ba, este chiar invitat și la emisiunile B.B.C. ca "specialist" comentator pe teme religioase?!

E-adevărat, din nefericire, mulți dintre foștii stipendiați ai Securității

s-au refugiat sub pulpana bisericii. Unii, (asemeni unui vecin al meu) mai puțin norocoși, n-au pătruns, deși după 22 decembrie fluturau cărțile religioase în mâini și-și aduceau brusc aminte că în junețe fuseseră dascăli la biserica din sat...

Alții, însă, ca fostul săptămânist - injurător al scriitorilor - a izbutit să se refugieze în lumea bisericii. Dar în afara acestor *servum pecus* - cum i-ar fi numit Horațiu pe acești cameleoni, lingușitori, servili - există tot atât de greu de suportat (*tantae molis est*) acei fanatici lătrători care, fie în Parlament, fie pe stradă, pe la cozi, prin piață etc. nu scapă nici un prilej de a-și afirma, violent și trivial, apartenența la doctrina comunistă, la regimul care i-a transformat din măturători ori lumpeni, în "doctoranți" în Filosofie sau Drept, ori, din niște simpli bieți oameni de rând, în "activiști".

CUNOSC o asemenea fostă "activistă" cu care am uneori neplăcerea de a mă întâlni și care încearcă să se certe cu mine, să mă provoace. E acea specie de mahalagioaică - suferind de *ifosotită*, - cum scria răposatul D.I. Suchianu, - din care s-au recrutat cele mai vajnice "tovarășe" activiste. Individă, care a lucrat la un ziar sindicalist, dar care n-a

scris la viața ei nici un rând, (fiindcă nu e în stare) are, ca și săptămânistul Ciachir, un extraordinar chef de vorbă dar și de gâlceavă.

Tantae molis est - tare greu mai este (aș spune parafrazându-l pe Vergiliu) cu asemenea specimene care sunt un mare pericol pentru societatea civilă. Dar mai greu este să-i suporti pe cei care s-au refugiat în Parlament, în S.P.P., în S.R.I., nefiind clintii din locul unde erau și înainte de 22 decembrie 1989! E regretabil că nu s-a aplicat Punctul 8, din *Proclamația de la Timișoara*, că n-au fost schimbați sau trecuți la pensie toți cei care n-au încetat de a-și face de cap, punând bete în roate democrației, sabotând și denigrând Convenția Democratică.

E foarte greu să-i vezi pe alde Gavra acuzând președinția, pe ministrul de Interne, pe cel de Justiție și, în genere, puterea instaurată după alegerile din 1996, în cazul Țigaretă 2. Gavra, cel ce nu mai prididea cărând cu mașinile parlamentului, mai anii trecuți, milioanele de la Caritas-ul lui Stoica pentru colegii "mafioți", fără ca nimeni din conducerea de atunci a statului, a guvernului etc. să se sezeze ori să se indigneze! Gavra despre care s-a scris că se folosește de o cameristă de la hotel București pentru a scotoci prin hârtiile colegilor parlamentari de la Putere... *Tantae molis est!* Și iarăși e atât de greu, foarte greu este să-l auzi și să-l vezi pe Ion Iliescu pe vremea căruia s-au comis atâtea matrapazlăcuri ori acte de corupție (Țigaretă I, prăpadirea flotei românești, afacerile cu benzina și încălcarea embargoului cu Iugoslavia, afacerile din Clisura Dunării, afacerile de la băncile Dacia Felix ori Credit-Bank etc., etc.), pretinzând dumnealui, ex-președintele, că astea toate ar fi... *istorie!* Cum adică ISTORIE? Ce curs rapid are istoria în concepția ex-președintelui care a patronat cu seninătate tot felul de acte de corupție, acte mafiotice, dându-le girul în secret, sau făcându-se a nu le vedea!

NU-I PRIMA oară când d-l Iliescu acuză puterea actuală cu un fanatism specific neocomunist! Puterea actuală care a avut naivitatea să păstreze în S.P.P. pe oamenii lui Iliescu. Ca să facă, mai departe... ISTORIE? Ce repede s-a plasat d-l Iliescu în plasma Istoriei! Numai că, azi, comportamentul dumisale nu s-a schimbat deloc, după cum d-l Constantinescu *n-a schimbat* cum ar fi trebuit pe cei care-l înconjoară din S.P.P., din S.R.I. și mai știu eu de unde! Dar culmea este că și acum, după ce Corneliu Coposu a plecat în Lumea dreptilor, d-l Iliescu nu-l lasă în pace, atribuindu-i tot felul de afirmații mincinoase. Sigur de-acolo de unde se afla, Corneliu Coposu nu se mai poate apăra, dar nici nu-i nevoie: oricărui om de bun-simț, nu-i vine să creadă calomniile lui Ion Iliescu la adresa țărăniștilor, a Majestații Sale Regelui și a... "moșierilor"! Fiindcă, vorba lui Vergiliu: "*Tantae molis est*" adică: *E foarte greu!*

Eugenia Tudor-Anton

SCRISORI
PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

MÁRIO SOARES

CU FIGURA lui bonomă, de rege bun din cărțile pentru copii, Mário Soares - fost Președinte și fost (de câteva ori) Prim Ministru al Portugaliei - este la ora actuală cea mai respectată personalitate politică a țării. Nu numai pentru că, în 1975, s-a opus comunismului, reușind să atragă atenția întregii lumi asupra a ceea ce se întâmpla atunci la Lisabona; nu numai pentru că astăzi, în Europa, el reprezintă însăși emblema Portugaliei; ci și datorită unui episod mai puțin cunoscut căruia, în 1984, Mário Soares i-a fost protagonistul.

Pentru asta, trebuie să ne întoarcem puțin în urmă. La începutul anilor '80, după experiența comunistă devastatoare din 1974-1975, economia portugheză se afla într-o convalescență letargică. Performanța guvernării pro-sovietice de nici doi ani fusese, într-adevăr, memorabilă: ea transformase țara relativ prosperă din vremea lui Marcelo Caetano într-una aproape «socialistă» ca nivel de trai și perspective economice. Conform rețetei de bine-cunoscută inspirație, comuniștii portughezi trecuseră la «naționalizarea» întregii economii - a industriei, a băncilor, a marilor magazine, ba chiar și a pământurilor țărănești: adică la luarea lor cu japca și la numirea, în locul proprietarilor legitimi, a unor tovarășii demni de încredere, ce urmau să înfăptuiască orbește politica decisă la centru. Astfel, în numai câteva luni de zile, falimentul economic s-a profilat la orizont.

Chiar după ce comuniștii au pierdut puterea politică, țara nu s-a mai putut ridica mult timp în urma loviturii primite. Succedarea citorva guverne socialiste și socializante a adâncit marasmul; chiar condusă de miniștri de dreapta, economia se refăcea extrem de greu, pentru că o nouă mentalitate se instalase între timp - o nouă mentalitate compusă din delăsare, din pornirea de a chiuli, din dispariția simțului de răspundere (ca rezultat direct al proliferării proprietății de stat).

Atunci, în 1984, aflat pentru ultima oară în fruntea Guvernului, Mário Soares are o mișcare de geniu, dovedind că și în politică - precum în artă sau matematici - geniul există. La o ședință a cabinetului, el ține miniștrilor săi următorul discurs (semiapocrif):

«Stimați colegi, știți că perspectiva intrării noastre în Comunitatea Europeană frământă pe toată lumea. De șase

luni încoace, fac o anchetă personală în legătură cu acest subiect. Am interogat sute de oameni - economiști, profesori universitari, politicieni, ziariști, oameni de artă, oameni obișnuiți - și le-am pus tuturor aceeași întrebare: să intre Portugalia în Comunitatea Europeană sau nu? Rezultatul: peste trei sferturi din cei întrebați sînt contra. Unii din motive politice (comuniștii - pentru că așa vrea Moscova; socialiștii - pentru că Europa ar însemna domnia capitalului monopolist; extrema dreapta - pentru că ea jură doar pe «patria portugheză»); alții însă, chiar și cei mai lucizi, sînt contra deoarece nu cred că o economie înapoiată, ca a noastră, ar putea suporta concurența franceză sau germană. De altfel, pină și dumneavoastră gîndiți într-un mod asemănător: știu că majoritatea Guvernului e contra aderării.

Atunci știți ce hotărîre iau eu, acum, în calitate de Prim Ministru? Hotărîsc să facem imediat cererea de aderare, să începem imediat tratativele de intrare în Comunitatea Europeană. Fiți liniștiți, n-am inebunit! Dar îmi dau seama de un singur lucru: dacă nu intrăm acum, nu vom mai intra niciodată; dacă nu intrăm acum, cînd intră Spania, pierdem ultimul tren și rămînem condamnați la înapoiere veșnică. Viitorul nostru este în Europa, nu în afara ei. Așa că va trebui să decidem astăzi dacă Guvernul portughez face sau nu cererea de aderare. Cine este pentru?...»

Mário Soares a convins Guvernul, Guvernul a convins Parlamentul, cei ce dețineau puterea au zis pină la urmă *da*, cu toate protestele furibunde a milioane de opozanți. În 1988, după îndelungate tratative, țara intra finalmente în Comunitate. La zece ani de la eveniment, Portugalia este astăzi o țară prosperă, modernă, avînd un nivel de trai comparabil cu cel din Franța sau Italia.

Cine a avut, deci, dreptate în îndepărtatul an 1984? Răspunsul e la îndemîna fiecăruia. Las pe toată lumea să mediteze la această împlinire adevărată, deși cu aparențe de apolog, pentru a trage concluzia în legătură cu perspectivele României, adică ale unei țări înapoiate, cu economia la pămînt, cu populația demoralizată după patruzeci de ani de comunism și pradă tuturor fantasmelor.

Literatura sub dictatură (II)

RAPORTURILE generației '60 cu dictatura comunistă fac obiectul unei speciale atenții în cartea lui Nicolae Breban, cum era și de așteptat. Pe lângă punctul de vedere al istoricului, al analistului social și politic, autorul avea de adus mărturia propriilor experiențe trăite sub dictatură, literare și omenești, ca exponent el însuși al amintitei generații și încă mai mult: ca unul din liderii ei incontestabili.

Citiitorul va observa că, implicat în toate chipurile în destinul generației sale, Breban va adopta față de aceasta o binevenită poziție nepartizană, nepatetică și chiar adeseori critică. Este și solidar, ce e drept, cu aceasta generație, dar mai ales în privința asumării unor vinovații și răspunderi cum vom vedea.

Privind în urmă, către începuturile lui literare, Breban constată absența măștrilor care să-i fi orientat acele începuturi, sau prezența unor "proști maestri". Nu poate să treacă ușor peste acest fapt un prozator care, în romanele sale, a dezvoltat, în repetate rânduri, tema relației ucenic-mentor sau a legăturilor de prietenie al căror sens era și transmiterea de "învățătură" și "deprinderi", de reflexe vitale și culturale. Negăsindu-și măștrii în mediul apropiat, arată Breban, generația sa literară și i-a căutat "aiurea", "în rândul morților" sau la "distanțe enorme fizice și culturale", alegându-și drept modele artistice pe Rilke sau pe Thomas Mann, pe Gogol sau pe Dostoievski, pe Nietzsche sau pe Cehov, ceea ce până la urmă, putem spune, nici nu a fost tocmai rău. Rău cu adevărat a fost alt lucru și anume inexistența unor repere de atitudine civică, a modelelor morale, cu alte cuvinte, marii scriitori ai lumii neputând fi consultați în chestiunile vieții concrete din România acelui timp de grele încercări. Tinerii scriitori ai momentului '60 nu au găsit deci în preajma lor modele morale, dar chiar dacă le-ar fi putut găsi (un Voiculescu, un Blaga) nu s-au prea arătat dispuși să le caute și, găsindu-le, să le urmeze. Ba dimpotrivă, cei mai mulți s-au simțit îndemnați să urmeze, în conduita morală și civică, pilda atât de la îndemână a "modelelor proaste". Este reproșul cel mai grav pe care Breban, inechivoc, îl adresează în carte generației sale și sieși: "În ce privește atitudinea civică, am avut cei mai proști maestri. Iar noi, ca buni elevi ai acestor mărunți demoni, le-am urmat exemplul în *pasivitate*, versatilitate și cinism profesional, iar uneori i-am întrecut".

La fel de tăios, de lucid-neconcesiv este Breban și în arătarea altor carențe de comportament ale generației sale cum ar fi, de loc în ultimul rând, rivalitățile producătoare de învâpăiată ură, dezbinarea ce a luat unele proporții de război fratricid, între victime. Invocă în acest sens mai multe exemple dar cel asupra căruia insistă privește înverșunatul conflict dintre Goma și Ivasiuc, semnificativ în sensul arătat tocmai pentru că amândoi acești scriitori trecuseră prin infernul temnițelor comuniste ca foști deținuți politici. "Dar cum de au ajuns - se întreabă Breban, fără a putea răspunde - două victime ale universului concentraționar stalinist să se războiască între ele, până la urmă? Nu e și aceasta o formă de uitare a răspunderilor lor, o fugă, o autoizolare, de fapt un serviciu făcut prigonitorilor?...". Aceasta privitor la nefericitele efecte în plan mai larg, social și politic, ale unor astfel de conflicte fratricide, ele avându-și, desigur, cauzele lor, iar vina declanșării neapartinând totdeauna egal părților implicate. Și în cazul concret invocat, vina mai mare este a uneia dintre ele, iar Breban înclină să creadă, și nu ezită să o și spună, că despre prietenul său Ivasiuc este vorba. "Deși prieten doar cu unul dintre ei, Al. Ivasiuc, înclin mai mult să-i dau dreptate lui Goma atunci când îl acuza pe fostul său partaș de suferință de a

fi făcut compromisuri nepermise cu puterea...". Să admitem că puțini alții decât orgoliosul Breban sunt în stare de asemenea loiale recunoașteri, mai ales când cel căruia îi dă dreptate, în cazul arătat, îl lovește neconștient și din toate pozițiile, ca să vorbim astfel, ținând nu odată și sub centură.

Dacă a unit ceva generația, sau, în orice caz, vârfurile ei, a fost credința în estetic și lupta pentru impunerea acestuia ca reper decisiv al aprecierii de valoare, ceea ce la începutul anilor '60, dar și mai târziu, a reprezentat o formă de opunere la ideologia oficială, cu unele reverberări și în social. "Pentru noi, însă, scrie Breban, acea *insulă de generație*, grupul literar în frunte cu Nichita Stănescu și Matei Călinescu, predominanța esteticului sau, mai bine: esteticul ca *zonă majoră a socialului*, era nu o fugă de realitate, nici o apropiere de gratuitatea artei, ci o formă decisă de luptă, singura pe care am găsit-o noi atunci..." Breban se referă preponderent la prietenii săi literari, a căror acțiune o cunoaște desigur cel mai bine, dar fapt este că lupta pentru estetic a fost dusă atunci pe un front larg, transgredind "generațiile", coalizând forțe intelectuale dintre cele mai diferite, de la profesorul clujean de estetică Liviu Rusu, inițiatorul acțiunii de reabilitare a lui Maiorescu, din 1963, până la esteticienii marxști moderați, care au înțeles că antiestetismul era și pentru regim contraproduktiv, condamnând cultura "socialistă", cu care acesta ținea să se falească, la un minorat perpetuu.

Din păcate lupta pentru estetic, și mai apoi pentru alte cauze *exclusiv culturale*, a absorbit aproape în întregime energiile scriitoricești, ale intelectualității umaniste în general, situație în fond convenabilă regimului comunist, devenit mai pragmatic decât în anii '50, când nu admtea nici o derogare de la dogme. Adevăratele bătăi de cap i le-au dat acestuia puținii scriitori care au extins sfera protestului lor spre politic: D. Țepeneag, Paul Goma, Dorin Tudoran, și de aceea măsurile luate împotriva lor au fost și cele mai dure. Primului i s-a ridicat cetățenia, al doilea a cunoscut o a doua detenție, al treilea, după intrarea în greva foamei, a fost expulzat. Breban va considera, în anii '88-'89, când scria prezentul eseu, drept cea mai gravă eroare a "noastră" ducerea luptei numai pentru "lărgirea drepturilor culturii și scriitorilor", iar nu și pentru drepturi politice și sociale, ceea ce ne-a și pus într-o inferioritate plină și azi de consecințe față de confrății polonezi sau cehoslovaci.

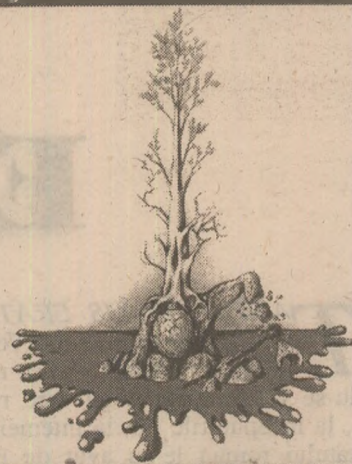
Conștient de insuficiențele luptei numai

estetice purtate de scriitorimea română, cum am văzut, N. Breban se lasă totuși legănat de ideea că această luptă a avut și unele bune efecte asupra opticii culturale a conducătorilor comuniști care, tot auzind despre cutare scriitor neagreat că este autor de opere importante, au început să privească spre el cu un anume respect. Ba au și citit acele opere, le-au constatat ei înșiși valoarea și au regretat că, valoroase fiind, atât de mult se deosebesc de producția pur propagandistică pe care până atunci au încurajat-o. O astfel de reacție îi atribuie N. Breban chiar lui Ceaușescu (la p. 154) care, într-o adunare la care participau și scriitori, ar fi exclamat: "uite, îi văd aici în față pe tovarășii... Stănescu și... Breban! Da, cărțile lor, trebuie să recunoaștem... cărțile lor sunt bune... da, cu adevărat bune!" N. Breban are naivitatea, să mă ierte că i-o spun, de a crede că în acea împrejurare N. Ceaușescu regreta *în cunoștință de cauză* că scrierile sale și ale lui Nichita Stănescu "nu aveau nici în clin nici în mănecă cu sutele de romane, nuvele, poeme inflamate" etc, are deci naivitatea să creadă că dictatorul semi-analfabet ar fi citit vreodată un roman de Breban sau, să zicem, *Unsprezece elegii* de Nichita Stănescu, lucru mai mult decât improabil. Eu unul, în orice caz, mă indoiesc profund că ar fi făcut-o. Că atunci a vorbit cum a vorbit, tot ce se poate, dar îl rog pe Breban să mă creadă că a făcut-o... pe necitite.

De altfel există în carte tendința de a i se acorda lui Ceaușescu un plus de însușiri peste cele reale, autorul vorbind mereu despre abilitățile politice ale tiranului, simțul oportunității, curajul din august '68, inițiative de relaxare economică premergătoare celor ale lui Kadar, atribuire de merite pe care unii cititori le pot pune pe seama culpei neconștientizate a autorului de a fi crezut, măcar un scurt timp, ca și alții, în rolul benefic pentru țară al acestui om primitiv și rapace. Sunt de acord cu Breban când susține că un adversar nu trebuie să fie subestimat, dar nici supraestimat nu cred că trebuie să fie, doar pentru a justifica, retroactiv, obediențele, actele de supunere oarbă față de el. Nu este cazul lui Breban acesta din urmă, care l-a dezaprobat public pe Ceaușescu, în 1971, asumându-și riscurile, dar este cazul atâtor altora, care i-au supralicitat personalitatea și încă o fac.

Când am scris, la apariție, despre *Confesiuni violente* (1994) am avut a-i reproșa cărții neglijențe de redactare, accepțiile prea libere, prea personale acordate unor noțiuni al căror înțeles a fost fixat de o lungă între-

NICOLAE BREBAN
*Spiritul românesc
în fața unei dictaturi*

Nicolae Breban, *Spiritul românesc în fața unei dictaturi*, prefață de Ovidiu Pecican, Editura Nord-Est, Iași, 1997, 290 p.

buințare, unele erori de date. În mai mică măsură decât atunci, mă văd nevoit și acum să semnalez neglijențe și inadvertențe, sperând să nu fiu trecut pentru aceasta de Ovidiu Pecican, prefațatorul cărții, printre "destructorii romancierului Nicolae Breban". Cronicarul nu se poate face că nu a văzut ceea ce altora, probabil, le va sări în ochi. Nu este propriu de pildă a vorbi, cum face N. Breban, despre partidul "liberal al lui Iuliu Maniu și cel conservator al lui I.C. Brătianu", chiar dacă, la rigoare, elemente de liberalism ar putea fi detectate în PNȚ-ul antebelic, taxat totuși, în epocă, drept un partid de stânga. Oricum am răsuci însă lucrurile, a numi "conservator" partidul condus de I.C. Brătianu este fără nici un temei. N. Breban însă, ca și altă dată, este departe de a fi riguros în folosirea termenilor politici și astfel poate vorbi liniștit de *liberalism* în deceniul șapte, când cel mult se putea vorbi de o timidă *liberalizare* și aceea repede curmată. Din repezeală C. Stere este considerat "refugiat rus" (prin asemuire cu Gherea, probabil), când Stere fusese român basarabean, nu rus, și încă un basarabean a cărui familie, originară din Botoșani, nu trecuse de prea multă vreme Prutul, spre a se stabili la Soroca unde avea moșie. Deci Stere a fost român basarabean, nu rus. Altă eroare: Carol I nu a murit în 1916 ci în 1914, în răstimpul de doi ani, sub auspiciile neutralității, punându-se bazele aderării noastre la Antantă și pregătindu-se, prin înțelegeri secrete, intrarea în război alături de aceasta. În sfârșit, să mai observăm că Montherlant e alăturat unor Drieu La Rochelle și Céline, ca protagonist, asemeni acestora, al unor pretinse "rătăciră vinovate" în anii ultimului război, "rătăciră vinovate" în care Montherlant, primit în Academia Franceză în 1960, nu știm să fi căzut.

Câteva cuvinte, în final, și despre prefața lui Ovidiu Pecican, de care deja am amintit. Îndeobște mai vârstnicii îi prefăcează pe tineri, acordându-le acolada. De astă dată lucrurile se petrec altfel, un tânăr girează un maestru, ceea ce, pentru acesta, nu e chiar puțin lucru, știută fiind pomirea negatoare a tinerilor, sentimentul lor sincer că totul începe cu ei. Avem și exemple recente. Nu este și cazul lui Ovidiu Pecican, el subliniind importanța prozatorului prefațat și a demersului întreprins de el în cartea de față, socotită "esențială". Ce nu înțeleg este surpriza încercată de prefațator în fața eseistului Breban, senzația mărturisită de el că participă la o neașteptată descoperire: "Cine ar fi crezut cu zece ani în urmă că Nicolae Breban, al cărui crez artistic declarat era cel al unui constructor epic, va deveni autorul unui eseu dedicat Spiritului românesc...?" Cum cine ar fi crezut? Ar fi crezut toți cititorii romanelor lui Breban care i-au observat de mult apetența teoretică, eseismul integrat discursului narativ, nenumăratele și lungile interpolări reflexive din proza sa, unul din elementele de certă originalitate ale acestei proze. Nu poate fi deci surpriză că Nicolae Breban scrie și eseuri de sine stătătoare, literatură de idei propriu zisă, totdeauna provocantă spiritual, atrăgătoare chiar și atunci când nu aderi la convingerile autorului.

Cărți primite la redacție

- ◆ N. Iorga, *Dezvoltarea imperialismului contemporan*, lecții la Universitatea din București, I-II, ediție îngrijită, prefață și note de Andrei Pippidi, București, Ed. Albatros, 1997, 362 pag.
- ◆ Ion Vinea, *Opere*, III, *Lunatecii*, roman, ediție critică de Elena Zaharia Filipaș, București, Ed. Minerva, col. "Scriitori români", 1997, 582 pag., 15.000 lei.
- ◆ Ion Minulescu, *Rosu, galben și albastru*, ediție, prefață și curriculum vitae de Teodor Vărgolici, București, Ed. 100+1 Grammar, col. "100+1 capodopere ale romanului românesc", 1998, 194 pag., 19.000 lei.
- ◆ Ștefan Aug. Doinaș, *Amor universalis*, poezii, ediție bilingvă româno-germană, traduceri de Ruth Herfurth, Roland Erb, Wilhelm Bartsch, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1998, 160 pag.
- ◆ Emil Brumaru, *Dintr-o scorbură de morcov*, cu ilustrații de Răzvan Luscov și cu manuscrise ale poetului reproduse în facsimil, București, Ed. Nemira, 1998, 64 pag.
- ◆ Constantin Nissipeanu, *Păduri de oglinzi*, poeme, prefață de Nicolae Țone, București, Ed. Vinea, col. "Poeți de azi", 1998, 160 pag.
- ◆ Alex. Oprescu, *Presa buzoiană și râmniceană*, dicționar bibliografic, vol. II (G-N), Buzău, Biblioteca județeană "V. Voiculescu", 1997, 284 pag.
- ◆ Constantin Dram, *Lumi narrative*, întâmpinări critice, Iași, Ed. Sagittarius, 1998, 172 pag.
- ◆ Silvia Cinca, *Fascinația misterelor*, eseu, prezentare de preot Constantin Galeriu, București, Ed. Universal Dalsi, 1998, 282 pag.
- ◆ Ion Burnar, *Gâlceava scopului cu mijloacele*, versuri, Baia Mare, Ed. Ariadna, 1998, 80 pag., 10.000 lei.

REVOLTA AUTORULUI ÎMPOTRIVA OPEREI

S-A MANIFESTAT, după cum se știe, în gândirea literară modernă, o reacție împotriva autorului. Am fost îndemnați a crede că opera s-a născut ca expresie a unei "voci impersonale" ori că, cel puțin, din moment ce i s-a dat drumul în lume, nu se mai cuvine raportată la creatorul ei, cam așa cum, în concepția deistă, lumea nu se mai cuvine raportată la Atotputernicul ce-a zămislit-o. Nu vom încerca aci a descifra cauzele fenomenului (am putea vorbi, în primul rând, de o desacralizare extrapolată în estetic), mulțumindu-ne a-l menționa ca atare. Referitor la Jean Genet, Barthes scria atît de elocvent: "el este în cărțile sale. El spune *Eu, Jean*. Totuși, n-o să-i vină nimănui ideea să spună că aceste cărți exprimă o experiență subiectivă: Genet este în cărțile lui ca *personaj de hirtie*. În asta constă reușita operei sale: ca personaj în întregime dezmoștenit, debarasat de orice ereditate în raport cu el însuși ca *referent*". Să reținem nu doar purismul (abstragerea), ci și revolta orgolioasă împotriva tatălui (autorul) care și-a dezmoștenit progenitura (personajul), devenită *un personnage de papier*. Punctele de plecare ale unei asemenea teze sînt de căutat în Mallarmé și în Valéry, cel ce afirma că "autorul este un detaliu aproape inutil" și că operele sînt exclusiv "fiicele formeilor". Expresia sa acută se găsește în textele teoreticienilor de la *Tel Quel*, ale acelor semioticieni care nu s-au mulțumit a nega doar autorul, ci au negat și opera (Philippe Sollers: "problema esențială nu mai este azi cea a *scriitorului* și a *operei* (...), ci aceea a *scriiturii* și a *lecturii*"; Julia Kristeva: "Pentru semiologie, literatura nu există"). Să recunoaștem că e un proces tulburător (la noi, l-a cercetat Eugen Simion, în volumul *Întoarcerea autorului*, Ed. Cartea Românească, 1981). Nu avem a face cu o simplă pornire împotriva procedurii biografice-anecdotic de-a explica opera, ci cu o tentativă de-a o demonta, de-a o evacua de uman, adică de a-i suprima misterul. E o reducere a operei la mecanic, deci o tratare a ei în cheie profană. O deontologizare prin formalism, în consonanță cu desacralizările curente în epocă. De reținut etapele procesului nihilist: de-tronarea autorului duce aparent la fetișizarea operei, dar, de fapt, și aceasta e refuzată prin suspendarea conceptului de valoare. Opera anonimă sfîrșește prin a fi suspendată în chiar calitatea sa de operă.

La ce duce acest extremism speculativ? Precum oricare altul, la o tendință contrară ce s-a conturat inclusiv prin creditul acordat, în ultima vreme, literaturii nonficionale (memorii, jurnal, document), care compensează vidul existențial, artificialul doctrinar. Izgonit din ideea de producere a operei, autorul se întoarce masiv în substanța ei, încărcat cu dovezile palpabile ale vieții, ale supraviețuirii sale. Și putem face încă un pas în această direcție recuperatoare. Anume ni-l putem imagina pe autor ca pe un personaj oarecum independent de operă, sugerînd nemijlocit, prin biografia sa, o ficțiune. Nu un autor narcisic, care să se oglindească admirativ în creația sa "desăvîrșită", ci invers, unul la care opera, mai mult ori mai puțin nedesăvîrșită, să se refere ca la o paradigmă. Altfel spus, un autor revoltat, el, împotriva operei, proclamîndu-și autonomia, prioritatea. Instituindu-se ca etalon al acesteia. Punct de plecare absolut și punct de sosire absolut al operei ca expresie a ființei. Nu o operă care duce la căutarea operei, potrivit lui Maurice Blanchot, ci o ființă care se caută pe sine prin intermediul operei ce-o conține. Cine ar putea contesta cu seriozitate osmo-

za care are loc neîntrerupt, prin membrane inanalizabile, între operă și viață? Cine ar cuteza a izola "definitiv" cele două entități, printr-o soluție inevitabil reducionistă? Autorul se impregnează estetic, iar existența se estetizează, într-o mișcare circulară neistovită. Ce ne oprește a ne fixa uneori asupra imaginii autorului, estetic configurate? Desigur, un asemenea unghi de vedere poate stîrni controverse. I s-ar putea reproșa confuzia diletantă dintre viață și artă, frivolitatea, pînă la urmă, a unei poziții extraestetice. Dar să nu uităm că ne aflăm mereu în cercul de foc al creației. Acest autor autonom, așa cum îl schițăm, nu încetează a se înscrie pe coordonatele acțiunii creatoare, a-i sluji normele. Uneori e ca o femeie gravidă, nașterea nemaiputînd avea loc (sarcina: opera). Sau care poartă un rod nelegitim, implicînd o materie seminală ce-i depășește condiția, provenită de la o rasă glorioasă. Deși situațiile sînt diferite, autorul considerat în sine se definește în raport cu un mediu artistic, cu tipologii și stiluri pe care se întîmplă a le ilustra cu o profunzime organică și cu o dramatică fidelitate ce pot devansa semnificația textuală a operei.

UN ASEMENEA caz îl reprezintă, avem impresia, Mircea Streinul. Poet, romancier, jurnalist, traducător, animator cultural, a dus o existență tulbură și febrilă, curmată în 1945, la numai 35 de ani. Nu-l putem socoti un mare scriitor, dar e neîndoios un caz, un personaj al propriei sale viziuni, probabil cel mai încheat și mai expresiv al acesteia. Emananță a unei efervescențe spirituale ce nu-și găsea ușor modalitățile de eliberare în creație, omul părea o ideogramă a unei opere virtuale, sumbre și patetice, de substanță dostoevskiană. Un obsedat al literii ce se așternea aparent facil, în fond cu o mare dificultate a limpezirii, a construcției, a esențializării. Iată cuvintele lui Camil Petrescu, la prematurul său deces: "A fost acum vreo zece ani o apariție de un dinamism literar aproape încă neîntîlnit pînă atunci. Înainte chiar de a publica cea dintîi broșură, era un șef de școală căci a impus atenției tuturor o pleiadă întreagă de poeți bucovineni. Nu știu dacă va rămîne ca poet, dar sînt convins că nimic nu egalează în epica telurică românească intuiția jumată a romanului *Casa Timoteu* (...). De cîte ori îl întâlneam eram sfîșiat de regretul că se stinge pe picioare cel care ar fi putut să fie pentru o sută de ani cel mai de seamă romancier al rusticului românesc. Opera lui publicată și cea inedită e încă haotică și s-ar putea să aducă mari surprize cercetătorului de mîine". Mircea A. Diaconu încearcă o explicație contextuală a acestei personalități de posedat. Scriitorul e un produs al spațiului bucovinean din perioada interbelică, răsfrîngînd criza de identitate a acestei noi-vechi provincii românești. După 1918, două imagini contradictorii au funcționat în conștiința intelectualilor locului. Pe de o parte, o afirmare orgolioasă a unor particularități etnic-spirituale, modelate de contactul strîns cu cultura germană, pe de alta, realizarea faptului că acest "complex de superioritate" era clădit pe iluzie, Bucovina fiind suficient de ignorată și minimalizată de către "centru". Cernăuți, "orașul dintre ceturi", care a jucat un rol sensibil în formarea lui Mircea Streinul, fiind socotit în epocă "mica Viena", cercetătorul face o interesantă trimiteră la studiul lui Jacques Le Rider, intitulat *Modernitatea vieneză și crizele identității*. Potrivit acestuia, "sfîrșitul de secol a însemnat pentru scriitorii Vienei o drama-

tică autonegare, ilustrată elocvent de nume celebre precum A. Schnitzler, R. Beer-Hofmann ori Musil. Și nu sînt acestea singurele nume. Iar surprinzător e că multe din ele au rămas obscure sau au dispărut prematur și că s-au exprimat într-o literatură care se afla la granița dintre ficțiune și jurnal, dacă nu aparține în totalitate confesiunii autoflagelatorii. Nu-l recunoaștem aici pe Mircea Streinul însuși!". Nu putem a nu-l recunoaște. Cu atît mai mult cu cît epica lui frămîntată, agitată de mișcări contrastante, adesea insuficient elaborată, este, potrivit exegetului său, "un fel de existențialism fără artă, răsfrîngerea puțin transfigurată a eului său celui mai profund, inaccesibil nici lui însuși, revărsîndu-se gilgiitor peste orice intenție artistică. Pentru că arta e resimțită, dacă nu ca o cenzură propriu-zisă, măcar ca o piedică și ca o capcană burghez-mistificatoare". Ceea ce semnifică tocmai acea mișcare de "eliberare" a vieții de sub tutela operei, viața nefiind însă altceva decît un analogon al operei cu care "concurează", modelat conform tiparelor și sufletului artei...

DAR SĂ PUNCTĂM cele două aspecte complementare ale personalității lui Mircea Streinul, explicabile prin raportarea la mediul său natal. Cel dintîi: aspectul afirmativ, încrezător pînă la entuziasm, corelat cu înălțarea la conștiința etnică a provinciei sale mărginașe. Autorul a ilustrat acea Bucovină care, conform cuvintelor unui afin "a pornit-o bărbătește împotriva tuturor, cu o violență de limbaj ciobănească, sălbatecă, dar și cu o încredere nebună în steaua din urmă a victoriei". (L-am citat pe E. Ar. Zaharia, care a fost profesorul de limba română, un profesor excelent, al subseminatului, la liceul Emanoil Gojdu din Oradea, la începutul anilor '50). De unde activitatea frenetică a lui Mircea Streinul (scria cîte zece poezii pe zi), risipită între diverse genuri și spețe literare, între diverse perioade, dintre care una, revistei de răsunset, *Iconar*, i-a fost, împreună cu Liviu Rusu, director. De unde polemismul său acerb, aproape împotriva tuturor, căci junele autor nu se delimitează doar de modernismul lovinescian, ci și de *Gîndirea*, de N. Iorga, de A.C. Cuza, de *Manifestul Crinului Alb*, de grupul "trăirist" de la *Criterion*. O poziție de lup singuratic îl bîntuie. Conform lui Mircea Streinul, "dările de seamă" ale lui Ovidiu Papadima de la *Gîndirea* sînt "tîmpe", "prostiile lui Pompiliu Constantinescu" cuprind "erori grosolane de stil și de gramatică", bucureștenii sînt, în bloc, "canalii", "libidinoși", "fii nenorociți" care servesc "interesele periferice și epidermice ale unei clase privilegiate, la care emoția începe de la buric în jos", Al. Rosetti și D. Gusti sînt "vînduți jidanilor", Mihail Sadoveanu e "stîrful de la *Dimineața*". Și următorul orgoliu provincial: "Dacă venim la București o facem din motive strict materiale. Cernăuții mei sau Oradea lui George A. Petre sînt, în ansamblu, mai culturale și mai civilizate decît Bucureștii". Vehemențele de limbaj vizează o "puritate" ideală a unei utopice Bucovine regeneratoare. Iată cîteva linii programatice: "Literatura bucovineană de înaintea *Iconar*-ului se păstra diletantă. Nici o înfrîngere de brumă, nici o înălțare de luceafăr nu turburau actul creației artistice. Poeții, cei mai mulți purtau lavalieră și gingureau dulci stihuri amoroase, după care deveneau profesori universitari, politicieni sau chiar bețivi, după gradul de inteligență practică al fiecăruia. Creatori adevărați, adică oameni care să renunțe la totul, pen-

MIRCEA A. DIACONU

MIRCEA STREINUL
Viața și operaPrefață
de CONSTANTIN CIOPRAGA,
membru al Academiei RomâneAntologia
scriitorilor
bucovineniMircea A. Diaconu - *Mircea Streinul, viața și opera*, prefață de Constantin Ciopraga, membru al Academiei Române, Ed. Institutului Bucovina-Basarabia, Rădăuți-Bucovina, 1998, 144 pag., preț: 15.000 lei, gratuit în Nordul Bucovinei

tru a se jertfi actului pur de realizare spirituală, n-am prea avut. Noi, aceștia de la *Iconar*, nu sîntem diletanți. Ne-a fost întotdeauna scîrbă de lichele, de prostii și de ahtiații după parvenire, pentru care literatura e un pretext, ca de pildă căsătoria de conveniență".

FURIILE antibucureștene, anti-moderniste, antisemite, anti-francmasonerie ș.a.m.d. ale lui Mircea Streinul reprezintă, în bună măsură, simptomele unui dezechilibru. Proferînd mereu amenințări, recurgînd la imprecacii ce luau nu o dată o turnură apocaliptică, tinărul scriitor își dădea în vileag o fragilitate de mare inadapță, aflat pe marginea prăpastiei. Existența sa marcată de ftizie, alcool, drog, homosexualitate, nu făcea decît să-i agraveze descompunerea ființei imoderate prin natura ei. Deznădăduit în pofida programului afișat, "teribilist" și "plenitudinar", autorul bucovinean răsucește chiar idealul redemptării naționale pe latura sa convulsivă, morbidă, împrejurare ce-l apropie de legionari. Gîndul jertfei în sine, absurde, în atmosfera unui existențialism negru, îl exaltă. "Nu cred să existe scriitor român, scrie Mircea A. Diaconu, care să fi făcut, din epoca sa, mai mult decît Mircea Streinul un îndreptar asupra morții și jertfei inutile. Un îndreptar asupra unei exuberanțe dionisiace cu semnificații nietzscheene care le racordează pe multe din personajele sale la un suflu cosmic, dezintegrator și dezindividualizant". De altminteri și G. Calinescu socotea că noile poezii ale lui Mircea Streinul sînt "starea delirantă și sentimentul morții". Frecvent, versurile sale slăvesc, într-o tonalitate poezică, o extincție fastuoasă: "Din vecie nimeni nu răspunde;/ Doamne, unde sufletu-mi se-ascunde?/ Care semn mi-a fi spre judecata/ Ce lucrează fruntea o să-mi bată?/ Iată vale cu zăpezi de seară,/ Îngeri negri peste mine zboară./ În albastru poeziei țară/ intră moartea - pentru năstire oară./ Corbul de aur se-aude zburînd/ din aripi cum bate/ ca valurile mării vibrînd/ în lumini depărtate./ Corbul de aur prin neguri se-aude/ lopătînd, lopătînd/ ciudat, nevăzut,/ parc-ar trece prin frunzele ude/ un mort neștiut./ Zbor depărtat/ întunecat,/ depărtat, depărtat, depărtat...". Sau: "Februarie; după-amiezile cern o moarte aurie, ca astăzi/ peste fruntea mea obosită, pe care-a mai rămas pulberea/ umedă a stelelor. Prin cerurile palide ale ferestrelor curg/ riuri de aur și singe spre-un fastuos amurg; cărțile mă invită la mari călătorii". Existența lui Mircea Streinul e, neîndoios, mai intensă decît opera sa, purtînd reflexele unor Trakl, Antonin Artaud, Labiș. Ea e dintre cele menite a acredita imaginea unui autor-personaj. sfidîndu-și opera neterminată, imperfectă, în numele impulsului irezistibil spre desăvîrșire ce-l animă, distrugîndu-l, victorios chiar prin acest impuls moral-biografic.

Actualitatea culturală

O viitoare vedetă

Ziarul *Ziua*, reprezentat de cunoscutul caricaturist Ion Barbu, și Centrul Cultural Maghiar, prin bunele oficii ale directorului său adjunct Hergyan Tibor, au colaborat la lansarea unei cântărețe de mare talent, Ada Milea, studentă la Teatru. La show-ul prezentat de Ada Milea pe scena sălii de spectacole a Centrului Cultural Maghiar a participat un public select, care s-a entuziasmat și a aplaudat-o cu simpatie pe interpretă.

Ada Milea practică un fel de parodie a muzicii folk. Singură își compune textele și muzica, singură se acompaniază la chitară. Înestrată cu o remarcabilă mobilitate artistică, imită inteligent, în treacăt, și alte genuri, dintre cele mai diferite, de la rock și până la muzica populară.

O atenție aparte merită textele ei, fulgurante satire suprarealiste, în care apar aluzii la viața politică din România și la miturile culturale ale românilor, dar și momente de

joc pur, de genul celor create de Urmuz și Tzara. Iată câteva exemple:

“Somn ușor, națiune,/ Vor veni vremuri mai bune,/ Nani, nani,/ Bani, nani,/ Somn ușor.”

“Sunt student la medicină/ viața mea e foarte plină/ Și senina/ Când cadavrele disec/ În formol simt că mă-nec./ Materialele-s puține,/ Fară ele nu-nveți bine./ Am nevoie de-un femur/ Merg în cimitir și-l fur.”

“Tina, Tina, toleranta/ Are bursă în Uganda/ Și de-acolo, din Uganda/ Îi scrie doamnei Smaranda/ Că nu mai poate în Uganda/ Să facă pe toleranta.”

“Miorița lată,/ Lată, buclăta...”

Ce altceva am putea să-i spunem tinerei artiste decât: Ada, Ada, marmelada, să se audă, despre tine, peste tot, chiar și-n Uganda! Să nu faci nani, să nu te obsedeze banii! Să-ți rămână în memorie doar dorința de glorie! (Alex. Ștefănescu)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință va invita să ascultați:

Miercuri, 27 mai, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - *Poezie românească*. Cezar Baltag. Redactor: Ioana Diaconescu.

Pe C.R.C., la ora 20,45 - *Convorbiri peste timp*. Cu L. M. Arcade despre semnificația unui destin literar în exil (I). Interviu realizat de Nicolae Florescu. Redactor: Ileana Corbea.

La ora 21,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare*. Amintiri din temnițele comuniste. Invitatul emisiunii: Zăhu Pană. Redactor: Anca Mateescu.

Joi, 28 mai, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Octavian Paler.

La ora 12,30, pe C.R.C. - *Miorița*. Legenda populară românească. Comentariu de dr. Silviu Angelescu; Reviste de etnografie și folclor - “Datini” și “Miorița”. Redactor: Ion Moanță.

Pe C.R.C., la ora 23,50 - *Poezie universală*. Înălțarea Domnului. Canon alcătuit de Iosif Tesalonicul, în lectura actorilor Irina Petrescu și Nicolae Iliescu.

Vineri, 29 mai, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Arte frumoase*. Ateliere de măști: Theodor Aman și Constantin Brâncuși. Casa și atelierul lui Florin Niculiu. Redactor: Aurel Mocanu.

Pe C.R.C., la ora 21,30 - *Dictionar de literatură universală*. Iluminismul francez: Voltaire (220 de ani de la moartea scriitorului). Medalion de Irina Mavrodin. Antologia capodoperelor: versuri de Friedrich Hölderlin, în traducerea lui Ștefan Aug. Doinaș. Redactor: Florin Constantin Pavlovici.

Sâmbătă, 30 mai, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Nichita Stănescu.

Duminică, 31 mai, la ora 12,00, pe C.R.C. - *Studioul de poezie*: Cezar Baltag “Când tac deodată/ În preajmă când foșnesc./ Copacii văd./ Copacii ne privesc”. Redactor: Liliana Moldovan.

Pe Canalul România Actualități, la ora 23,50 - *Revista revistelor de cultură*. Redactor: Radu Comănescu.

Marți, 2 iunie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Restituiri: Nicu Caranica - Poeme din volumul “Versuri” (1997) în interpretarea actorului Claudiu Romila.

Pe C.R.C., la ora 20,30 - *Zări și etape*. Împlinirea a 115 ani de la prima lectură a “Doinei” lui M. Eminescu; Ediții critice: “Anton Holban” alcătuită de Elena Beram. Redactor: Cornelia Marian.

Pe C.R.C., la ora 21,50 - *Lecturi în premieră*. “Câteva lucruri pe care le am de făcut după ce voi muri” de George Cușnarencu. Redactor: Ion Filipoiu.

Topul vânzărilor de carte

Librăria Academiei

1. Ovidiu Drimba - *Istoria culturii și civilizației I-V*. Ediție definitivă. Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, București, 1998. Preț: I-III 75.000 lei; IV-V 69.500 lei.

2. Alex Mihai Stoenescu - *Armata, Mareșalul și evreii*. Editura RAO, București, 1998. Preț: 26.000 lei

3. Ovidiu Drimba - *Istoria Literaturii Universale I + II*. Ediție definitivă. Editura Saeculum I.O. Editura Vestala, București, 1998. Preț: 49.000.

4. Belu Zilber - *Actor în procesul Patrășcanu <prima versiune a memoriilor>*. Ediție îngrijită de G. Bratescu. Editura Humanitas, București, 1997. Preț: 24.900.

5. Alvin Toffler - *Consumatorii de cultura*. Traducere de Mihnea Columbeanu. Editura Antet. Preț: 19.500.

6. Larry Collins, Dominique Lapierre - *Ierusalim! Oraș sfânt, oraș însângerat <Istoria dramatică a luptelor arabo-israeliene pentru Cetatea Sfântă>*. Traducere de Mihnea Columbeanu. Editura Antet, 1997. Preț: 35.500.

7. Andrei Makine - *Testamentul francez*. Editura Univers, București, 1997.

8. Aureliu Augustin - *Despre Cetatea lui Dumnezeu*. Studiu introductiv de Gheorghe Vlăduțescu. Traducere din latină de Paul Găleşanu. Editura Științifică, București, 1998. Preț: 59.000 lei.

9. Carl E. Schorske - *Viena fin-de-siecle <Politică și cultură>*. Traducere de Claudia Ioana Doroholschi. Editura

Polirom, Iași, 1998.

10. Rosamunde Pilcher - *Golgota întoarcerii acasă, I+II*. Traducere de Ileana Culcea. Editura Vivaldi, București, 1997. Preț: 64.770 lei.

Librăria „Mihai Eminescu”

1. Alex Mihai Stoenescu - *Armata, generalul și evreii*. Editura RAO, București 1998, 26.000 lei

2. Eugen Simion - *Scriitori români de azi* - 4 volume. Editura David - Litera, București - Chișinău 1998

3. Ovidiu Drimba - *Istoria Literaturii Universale* - 2 volume. Ediție definitivă. Editura Saeculum I.O., Editura Vestala.

București 1998

4. *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente (Ancheta procesului)* III. Ediție îngrijită și prefată de Marcel-Dumitru Ciucă. Editura Saeculum I.O. București. 22950 lei

5. Iosif Sava - *Lista lui Sava <personalități românești în „seratele muzicale”>*. 2 volume. Editura DU Style. București 1998. 80.000 lei

6. Doina Tudorovici - *Amurgul nobililor*. Cuvânt înainte de Răzvan Theodorescu. Colecția Pro Istoria - mărturii. Editura PRO. 57.000 lei

7. Alexander Hellemans, Bryan Bunch - *Istoria descoperirilor științifice*. Traducere de

Diana Constantinescu. Editura Orizonturi, Editura Lider. București. 34.800 lei

8. Johannes Sommer Pimennis, Antonius Maaria Gratianus - *Viața lui Despot Vodă. Istoriografia renașterii despre români*. Ediție bilingvă latină-română. Introducere, schițe biografice, text latin stabilit, traducere, note și comentarii, indice: Traian Diaconescu. Institutul European, 1998. 18.360 lei

9. Klaus Umbach - *Celibidache <celălalt maestru>*. Cuvânt înainte de Valeriu Răpeanu. Editura Vivaldi 1998. 30.600 lei

10. Israil Bercovici - *O sută de ani de teatru evreiesc în România*. Ediția a II-a revizuită și adăugită de Constantin Măciucă. Editura Integral. București. 1998

CALENDAR

25.IV.1909 - s-a născut Aurel Marin (m.1944)

25.IV.1912 - s-a născut I. Ch. Severeanu (m.1972)

25.IV.1929 - s-a născut Sanda Răpeanu

25.IV.1953 - s-a născut Liviu Antonesei

25.IV.1991 - a murit Dumitru Alexandru

25.IV.1993 - a murit Valentin Deșliu (n. 1927)

26.IV.1908 - s-a născut Cristian Păncescu (m.1982)

26.IV.1920 - s-a născut Alexandru Husar

26.IV.1922 - s-a născut Ștefan Aug. Doinaș

26.IV.1926 - s-a născut Adriana Lăzărescu

26.IV.1931 - s-a născut Ala Cupcea

26.IV.1938 - s-a născut Dan Claudiu Tănăsescu

26.IV.1963 - a murit Vasile Voiculescu (n.1884)

26.IV.1969 - a murit Mihail Axente (n.1898)

27.IV.1872 - a murit Ion Heliade Rădulescu (n.1802)

27.IV.1893 - s-a născut Endre Karoly (m.1988)

27.IV.1950 - a murit H. Bonciu (n. 1893)

27.IV.1954 - s-a născut Adi Cristi

27.IV.1977 - a murit Camil Baltazar (n. 1902)

28.IV.1764 - s-a născut Paul Iorgovici (m.1808)

28.IV.1908 - a fost înființată Societatea Scriitorilor Români

28.IV.1911 - s-a născut Mariana Crainic (m.1989)

28.IV.1930 - s-a născut Gheorghe Marin

28.IV.1931 - s-a născut Traian Reu

28.IV.1942 - s-a născut Galfalvi György

28.IV.1948 - s-a născut Iolanda Malamen

28.IV.1953 - s-a născut Ion Minăscuță

28.IV.1993 - a murit Ana-Maria Boariu

28.IV.1996 - a murit Alexandru Jebeleanu (n. 1923)

29.IV.1918 - a murit Barbu Ștefănescu Delavrancea (n. 1858)

29.IV.1927 - s-a născut Virgiliu Căndea

29.IV.1931 - s-a născut Ilie Tănăsache

29.IV.1935 - s-a născut Vasile Vetișanu

29.IV.1936 - s-a născut Gheorghe Tomozei (m. 1997)

29.IV.1951 - s-a născut Bogdan Ulmu

29.IV.1993 - a murit Traian Balăceanu (n. 1924)

30.IV.1906 - s-a născut Matei Alexandrescu (m.1979)

30.IV.1945 - s-a născut Alexandru Dan Popescu

30.IV.1946 - s-a născut Passionaria Stoicescu

30.IV.1979 - a murit Pan Halippa (n.1883)

30.IV.1985 - a murit Mihai Murgu (n.1928)

30.IV.1996 - a murit Olah Tibor

1.V.1895 - s-a născut Ury Benador (m. 1971)

1.V.1896 - s-a născut Mihai Ralea (m. 1964)

1.V.1904 - s-a născut Paul Șterian (m. 1984)

1.V.1921 - s-a născut Vladimir Colin (m. 1991)

1.V.1927 - s-a născut Annie Bentoiu

1.V.1928 - s-a născut Ion Ianoși

1.V.1931 - s-a născut Janki Bela

1.V.1932 - s-a născut Bucur Chiriac

1.V.1933 - s-a născut Miron Scorobete

1.V.1935 - s-a născut Dona Roșu

1.V.1936 - s-a născut Anatol Codru

1.V.1937 - s-a născut Ion Vatamanu

2.V.1893 - a murit George Barițiu (n. 1812)

2.V.1928 - a murit George Ranetti (n. 1875)

2.V.1936 - s-a născut Valentin Tudor

2.V.1937 - s-a născut Rodica Dumitrescu

2.V.1940 - s-a născut Ion Lotreanu (m. 1985)

2.V.1979 - a murit Letiția Papu (n. 1912)

2.V.1987 - a murit Elvira Bogdan (n. 1904)

2.V.1991 - a murit Virgiliu Monda (n. 1898)

Brâncuși în România

Marți, 19 mai, a avut loc în sala de marmură neagră a Muzeului Național de artă, în fața unui numeros public, lansarea monografiei-album *Brâncuși în România* semnată de Barbu Brezianu, apărută la editura All. S-a dat citire mesajului trimis de președintele României, apoi au luat cuvântul Nicolae Funeci, din partea conducerii editurii All, criticul de artă Pavel Șușară și, la final, autorul, Barbu Brezianu.

În imediata lui singurătate...

Tudor Arghezi

DUMINICĂ, 29 iunie, 1930. În al 3-lea număr al nou reluatei serii din *Bilete de papagal* debutează necunoscutul M. Blecher. Aflat la sanatoriul din Berck îi trimite lui Tudor Arghezi citeva schițe încă din 1929, fără a ști că, la 9 august (nr. 460), directorul semnase pentru sine și pentru colaboratorii revistei un *Bilet de voe*. Vacanța de vară "destinată unui supliment de lucru" urma să țină pînă la 1 octombrie 1929. În realitate numărul 461 se lasă așteptat pînă în vara următoare. Între timp debutantul nedebutat, bolnav de tuberculoză osoasă, își prelungește, asemenea lui Hans Castorp, șederea în sanatoriu. Castorp i-și făcuse apariția în lume în 1924. Blecher intră în lumea lui Castorp 4 ani mai târziu, în 1928. Uită de manuscrisele trimise lui Arghezi. Nu e nerăbdător. N-a implinit încă 20 de ani la declanșarea bolii, și are toată viața înaintea. Toată viața: încă 10 ani.

Numărul 463 al *Biletelor de papagal* își publică sumarul pe prima pagină: Tudor Arghezi: *Regele* Ilariu Dobridor: *Moartea păpușii* (versuri) Vasile Dorneanu: *Păcatul lui T. Perinoc* Al. Bilciurescu: *Album zoologic* Gherghinescu Vania: *Scrisoare* *confidențială* Șt. M. Viziurescu: *Spaima de vid* C. Mircea Balș: *Diavol* M. Blecher: *Herrant* Vorbe: *Amnistia. Pedepsa Excesului*

Aceasta este intrarea în lumea literară a lui M. Blecher: sub *Diavolul* în versuri a lui C. Mircea Balș și deasupra unei reclame la "țesătura Tobralco", 110 lei metrul, "în toată țara". Deși obișnuiți cu texte îndrăznețe, cititorii revistei lui Arghezi se vor fi întrebat cine este acest Blecher care scrie despre un egiptean, *Herrant*, de 8 ani bolnav, despre raza verde și soarele tot mai roșu, despre pînda din trăsura și dorința "Vreau să mă ridic și să umblu". Arghezi are fler și un noroc nenorocit: Urmuz (în *Cugetul românesc*) și Blecher (în *Bilete...*) debutează datorită lui; Urmuz se va sinucide un an după debut. Blecher se va lupta ceva mai mult cu moartea. Deocamdată vestea debutului îi face bine: "Am avut atunci o dublă bucurie: mai întii aceea de a mă vedea *tipărit* și apoi aceea de a ști că manuscrisele mele interesează pe cineva, de vreme ce fuseseră păstrate atîta timp" (M. Blecher, *Vizuiuna luminată*, Ed. de Sașa Pană, C.R., 1971, p. 288).

Biletele de papagal continuă să-i publice textele. Unele nu au mai mult de trei fraze și ocupă un spațiu de mărimea unei cărți de vizită:

"Dacă am fi perfect logici, ar trebui să adormim îndată ce ne-am trezit.

Modestia arivistului, suprema lui voluptate.

Orgoliul, mai uman decît viața". (*Limite, Bilete de papagal*, nr. 471, 1930). Prima "limită" din revista lui Arghezi: "Idealul proletarului e de a deveni burghez" (nr. 469, p. 10) n-a trecut de cenzura anului 1971, căci ediția lui Sașa Pană n-o păstrează. Arghezi murise în 1967. Blecher cu mult înainte. Cine să remarce modificarea *limitelor* lumii lui?

Arghezi a citit bine textele lui Blecher. Le-a păstrat. Le-a publicat. Pe un loc modest, ce-i drept și cu literă mă-

runtă, aproape de finalul revistei. Acesta a fost începutul.

G. Călinescu

"M. BLECHER a fost un bolnav adevărat, totuși romanul *Inimi cicatrizate* pare o imitație după *Der Zauberberg* de Thomas Mann. În locul sanatoriului alpin de tuberculoși pulmonari, avem înaintea noastră un sanatoriu maritim de tuberculoși osoși. Ca și în romanul lui Thomas Mann, bolnavii duc o viață proprie și completă cu universul lor. Tot ce are raport cu fiziologia este remarcabil. Din acest punct de vedere romanul este un reportaj superior. (...) Dar cînd romancierul începe să romanțeze, devine absurd, iar cînd cade în erotism, de-a dreptul respingător" (G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 880).

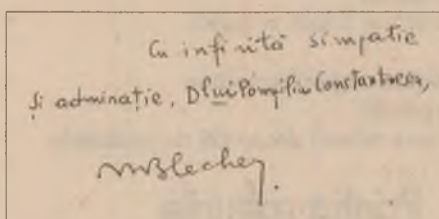
Acesta este tot "capitolul Blecher" din *Istoria* lui Călinescu. Se mai adaugă o frază de exemplificare a "reportajului superior" și o frază finală, legată de alt autor, Petru Șerbănescu, al cărui roman *Viața frîntă* este o copie strictă după *Muntele vrăjit*. Criticul nu pare să fi citit *Întimplări în realitatea imediată* și probabil că nu citea nici *Bilete de papagal*. Or, dacă Blecher l-a "imitat" undeva pe Thomas Mann, a făcut-o în viață, nu în carte. Cu unele infidelități față de model: și-a permis să-și prelungească boala cu trei ani față de cei 7 petrecuți de Hans Castorp la Davos și a împărțit-o între Berck Plage și un tîrg moldovenesc. Arghezi l-a publicat în revista lui pe scriitorul Blecher, cu o percepție critică corectă. Călinescu, în schimb, îl publică în *Viața Românească* pe "bolnavul" Blecher, pe cel preocupat de "Teoria cromozomică în biologie" și care semnează cu pseudonimul Mihail Bera. Textul - care pornește de la laureatul Premiului Nobel pentru știință (sic), Th.H. Morgan - apare la "cronica științifică" a *Vieții Românești* (31 martie 1934, nr. 4-5, p. 105); hazardul editorial sau mina redactorului asociază în același număr și la aceeași rubrică un articol despre "Lupta contra tuberculozei" semnat de Dr. S. Irimescu. Călinescu a ratat întîlnirea cu Blecher. Acesta a fost sfîrșitul. Blecher va fi ignorat decenii întregi.

Mihail Sebastian

JOI, 25 martie 1937. "Blecher este de ieri dimineată în București - internat la Saint-Vincent de Paul - camera 15. A venit pentru abcesul care încă nu s-a scurs, cu toate că i s-au făcut, la Roman, două punctii măcelărești. (...) Și-a rupt toate hîrțile, toate manuscrisele: 80 de pagini din noul roman început, 70 de pagini dintr-un jurnal (s.m.)". Jurnalul lui Blecher nu mai există. Autorul a murit înainte de a fi fost scris paragraful dedicat lui de Călinescu în *Istoria literaturii române*. Jurnalul lui Sebastian, în schimb, s-a salvat. El consemnează mîhnirea de a fi fost supus unei judecăți foarte "severe". "Am fost agasat, dar nu mai mult" - scrie Sebastian. Ce-ar fi scris Blecher în jurnalul său după o judecată nu numai severă, ci și incompletă? Dar ce a scris Blecher în jurnalul său? Ca toate lucrurile pentru totdeauna pierdute, jur-

nalul pe care l-a rupt este de o infinită frumusețe, o operă deschisă în care cititorul are libertatea întregii construcții, nu numai pe cea a sfîrșitului.

În consemnările lui Sebastian, Blecher pare un personaj dintr-o altă galaxie. Cei doi au vîrste apropiate: Sebastian s-a născut la 8 oct. 1907, Blecher doi ani mai târziu, la 8 sept. 1909 și sint amîndoi evrei. Totuși sensibilitatea lui Sebastian nu reușește să străpungă irealitatea lui Blecher. Însemnările sale arată sfială, nesiguranță, înstrăinare, milă, teamă: 30 sept. 1936 (anul publicării cărții *Întimplări în realitatea imediată*): "Duminică și luni - la Roman. Am plecat de acolo coplesit, uzat. Aveam impresia că nu voi putea reîntra în viață. (...) ce îi dă curaj să trăiască? Ce îl susține? Nu e nici măcar disperat. Nu înțeleg, mărturisesc că nu înțeleg". După altă vizită (30 decembrie 1936) îi descoperă totuși disperările: "M-am gîndit în ultima vreme să mă sinucid. Dar e greu. Nu am cu ce" - mărturisește Blecher. Dar îi descoperă și "resursele lui, încă neatacate, de copilărie, de umor, de exuberanță". În fine, la moartea mai tinărului prieten, Sebastian scrie: "Puțin străin a rămas mereu băiatul ăsta, care, în atrocea lui durere, trăia ca într-o altă lume. Niciodată n-am putut avea față de el un mare elan, o totală deschidere. Mă speria puțin, mă ținea departe, ca la porțile unei închisori, în care nu puteam pătrunde, din care nu puteam ieși. Îmi spun că aproape toate convorbirile noastre aveau ceva stingherit, ca și cum le-am fi avut într-un 'parloir'. Și după ce ne despărțeam unde se întorcea el? Cum era acolo unde se întorcea?" (Mihail Sebas-

tian, *Jurnal*, Ed. Humanitas, 1996, pp. 164-165). Sebastian a intuit singurătatea lui Blecher. I-a stat aproape. A intuit că dialogul cu el este coaja exprimabilă a unui miez de nerostit. Dar nu a putut să treacă dincolo de "parloir", în închisoarea lui Blecher.

Geo Bogza

SE ÎNTÎLNESC la Brașov, în vara lui 1934. Sint aproape de o vîrstă, Bogza cu un an mai mare. Blecher simte întîlnirea drept una "de covîrșitoare importanță". Îi citește lui Bogza citeva pagini din *Întimplări...* Întîlnirea cu Bogza și soția acestuia are nenumărate urmări bune: îl scoate din "una din cele mai cumplite și dezolante epoci de marasm", îi dă noi "elanuri de viață, noi și binefăcătoare tensiuni interioare", îl determină să ducă la bun sfîrșit cartea începută. Tot Geo Bogza o va lua, gata, de la Roman și se va ocupa de publicarea ei.

Miercuri, 30 decembrie 1936. Întors de la Roman, Sebastian notează despre Blecher: "Îmi povestea diverse jocuri de astă-vară, cînd era Geo Bogza la el. Se jucau de-a vaporul. Bogza îi remorca patul, iar Blecher dădea semnalul de plecare. În perete bătuseră un aviz: 'Este interzis a se urca pe catarg și a scuipa de sus

în camera mașinilor'". Jocul "de-a vaporul" și publicarea *Întimplărilor* sint gesturi grave și simultane. Ele țin de vîrsta interbelică a literaturii române. Bogza n-a ratat întîlnirea cu Blecher. A ajuns în vecinătatea singurătății lui și poate, uneori, a reușit să treacă dincolo de "parloir", în *realitatea imediată*.

Walter

ÎN IREALITATEA IMEDIATA lumea scade o dată cu vîrsta, se tot împuținează, pe măsură ce unele simțuri se tocesc, iar altele se pierd cu totul, înlocuite de devoratorul simț al realității. *Irealitatea imediată* este de găsit la limita dintre o copilărie atemporală și alte vîrste, atunci cînd lumea e mai multă și mai bogată, intrucît legile care o guvernează nu sint nici clare, nici fixe (repetabile), ci depind de sensibilitatea de moment a exploratorului. Cum se recunoaște irealitatea? E întotdeauna în vecinătatea realității celorlalți: de aici posibilitatea de a aluneca în ea, uneori din neatenție, alteori la chemarea unui băiat, Walter. E o lume inexprimabilă (Blecher e contemporan cu afirmația: "Limitele limbajului sint limitele lumii mele"), o lume a hazardului obiectiv (cel al lui Breton în care aleatorului *trebuie* să se manifeste întocmai), o lume în care omul nu are contururi precise, fiind astfel agresat de obiecte, avînd puțința de a-și vizita interiorul și de a lăsa obiectele să-l viziteze, o lume în care tristețea și melancolia sint calde și suportabile. E o lume care concurează realitatea, cu personaje prietenoase ivite din imediata singurătate a naratorului: Eugen și Clara, Paul și Ozy, Edda, castanul, toboșarul din vitrina luminoasă a librăriei, așezat pe hirtie albastră.

Walter apare o singură dată în această lume, ca un magician al ei. Citește "o fasciculă din Buffallo-Bill" sau a ieșit din ea? Arată ca o fantasmă, ca o ficțiune: "purta o tunică vișinie cu nasturi sculptați din os, pantaloni din piele de căprioară și pe picioarele goale sandale împletite din lanierie fine de piele albă". Greu de spus dacă e om în carne și oase. Ca să fie sigur că e real ar fi nevoie de o verificare. În irealitatea imediată *nimic nu se verifică*. Evenimentele importante se petrec o singură dată, într-o secvență. Or, ceea ce nu se repetă poate fi invenție, vis, festă a memoriei: "Mi se părea cîteodată că eu inventasem toată povestea cu pana și că Walter nu existase niciodată". Walter, cu gesturile și mișcările lui iuți ca gîndul este prietenul adevărat sau aspirația de a avea un prieten? Dispare ca un personaj de foileton, la terminarea episodului: "Mă trezii beat și ostenit. Walter o luă la fugă și dispăru. (...) În zilele următoare îl căutai pretutindeni, dar în zadar. Îmi rămînea să-l întîlnesc în pivniță, dar cînd mă dusei într-acolo maidanul îmi apără cu totul schimbat (...) Renunțai să merg pînă la pivniță și astfel pe Walter nu-l mai întîlnii niciodată". Ca să-l reîntîlnească, Blecher ar fi trebuit să trăiască măcar pînă în 1989 și să coboare în subsolurile din proza lui Mircea Cărtărescu. Sau să-l descopere, maturizat, în Herman din *Orbitor*. Din romanul lui Blecher, prietenul Walter a migrat în alte irealități. Rareori personaje rămîn fidele unei singure cărți.

Virgil MIHAIU

Interfon

profundându-mă
în vocea
care-mi picură miere-n suflet

gândul meu te
resoarbe
te remodelează

îmblânzită
aștepti parcă să-ți dau ca vestminte
propriile-mi cuvinte

Fiesta Floriilor

Doar un strop
Diamantul din marea de noroi
Surâsul și ochii tăi
Înverzirea sufletului

Mieii îți pasc sânii

Semn sigur că
Primăvara mai poate reveni

Reîntâlnindu-te

o linie monotonă

orizont fără orizont

apoi reîntâlnindu-te
imaginându-te pusă la colț
în genunchi
podidită de greutatea
propriilor săni

tu să mă ceri
când setea din mine
te cere

Spațiu irlandez

i-au zis insula de smarald
oul de aur căzut în ocean

paradis verde

când totul pare predestinat poesiei
poetul amuțește

traversează spațiul fără de sațiu

unde versurile nenăscute cresc și pier
odată cu iarba
sub ploaia continuă

Bunul Nei

la înmormântarea lui
de sfântul mihail

n-am apucat să-i arunc un pumn de
tărănă
peste sicriu

dar și așa comunic
prin el cu tărâmul de dincolo

câți ani de închisoare
i-au fost dați pe lumea asta
ani? secole
capul
gherla

al șaptelea născut într-o familie din
bihor
la începutul secolului
orfan de tată la șase ani
în al doilea carnagiu mondial
ajunge până la stalingrad

preoții rememorează
eclesiastul
eu rememorez fiintele deja plecate
mă chircesc
de teama
că-mi vor fi luați și ceilalți

căldura corpurilor noastre
se pierde
printre arborii decapitați de noiembrie

Printre rafturile magazinului non-stop - vocea lui Dan transmitând știrile de la Londra

1. trecusem cu o pală de vânt prin
Londra

se desprimăvăra
dan și-a sacrificat o jumătate de zi
(avea liber de la radio)
ca să dăm o tură prin
west end

îi plăceau străduțele din soho

la restaurant am nimerit o
chelneriță

frumușică
dar temătoare să spună de unde
vine

era poloneză

șeful
un spaniol din la coruța
abia aștepta să-și facă plinul
- însă un an-doi -
pentru a se întoarce de unde venise

vârtejuri de praf

hârtii pierdute iluzii
într-o piațetă minionă
poarta redacției
private eye
(un fel de academie
cațavencu
britanică)

sex-life cam obosit
pe bătrâna insulă

stropii de timp
câți ne-au mai rămas
se evaporează
sub ochii noștri desperați

2. zbor invers
reimersiune
în viața clujeană

ritmurile cresc
arborii cad
tăiați peste noapte

de când s-a introdus
televiziunea prin cablu
totul pare mai diluat
mai fad

nu-mi mai întâlnesc
nici puținii amici siguri
cultivați cu asiduitate
pe când încercam să supraviețuim
dictaturii

autobuse parisiene
vopsite în verde închis
se fofilează prin aglomerație

deși exportate decenii la rând
junele transilvane încă tot n-au fost
epuizate

ele dau viață
strălucitoare
străzilor
întalților școale
briantelor spectacole
luxuriantelor visuri

oamenii continuă să moară în
războaie
oamenii continuă să deplângă lipsa
banilor

oamenii se obișnuiesc cu înghe-
suiala din cimitire ca și cu cea din
autobuse
oamenii se obișnuiesc să meargă la
cumpărături pe
timp de noapte

posturile de radio independente
emit non-stop
în magazinul de pe strada pata din
cluj

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Astenia detectivului Arthur

Interpretează Îngerii Fără Contur

Vorbiți încet sau poate chiar în șoaptă,
Azi sînt neputincios ca o mătasă.
Doar sufletul îmi lunecă prin casă
Pe marile covoare și așteaptă.

Intrarea lui în vis e-ngăduită
De mult. S-a pregătit cu sîrguință.
Hainele mele fragede palpită
Să-i înfășoare lirica ființă.

Și ca să-i fie trecerea mai lesne
Și mai ușor azurul să-l cuprindă,
Desfaceți săcultețe cu miresme,
Dați drumul reveriei din oglindă.

Căci va pleca. Și-n alba încăpere
O să rămîn cu fața mai frumoasă.
Și fiecare lucru îmi va cere
Să îi surîd. Azi sînt ca o mătasă.

cumpăr pâine grapefruit dulceață
de vișine

poloneză
exact când în difuzoare
vocea lui dan
anunță știrile
din studiourile bbc

eu ascuns în bârlogul meu
intelectual
din creierii transilvaniei
el expus intemperior oceanului
planetar

vocea lui flegmatică
vizitează ținuturi pe care
nimeni nu le-ar parcurge
într-o viață

îi zic în gând
vino dom'le până la cluj cândva
să-ți prezint
splendorile naturale și feminine
ale locurilor binecuvântate de cel de
sus

să-ți ofer alternativa munților
apuseni
la tot răul din lume

apoi acasă
televiziunea română transmite
concertul jethro tull
cu ian anderson dansând peste
generații

peste decenii
cu un picior pe insula lui gulliver
cu altul în spațiul liliputan
schijă salvată din inima
universului '68

Implicit și ursul

capătul drumului era într-o pădure
pădurea era-n întuneric
întunericul era muiat de ploaie
ploaia făcea amor cu noaptea
noaptea dădea naștere ursului
ursul venea în fața hotelului și mânca
gunoiul
gunoiul ne aștepta pe toți la capătul
drumului

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Celibidache în corespondență

CĂ NU NE știm prețui valorile, fie și atunci când s-au impus în străinătate, e un lucru îndeobște cunoscut. Sergiu Celibidache e una dintre aceste valori refuzate. Voind, în 1979, să preia conducerea filarmonicii bucureștene, pentru a o aduce la strălucire, factori (nu politici) din perimetrul muzicii au procedat în așa fel încît proiectul să eșueze. Și, firește, Celibidache și-a găsit un rost în altă parte, devenind, în 1981, directorul și dirijorul filarmonicii din München, aducînd-o la acel imens prestigiu de care s-a bucurat, pînă în august 1996, cînd marele dirijor s-a stins din viață. Devenise, de prin anii șaptezeci, unul dintre, dacă nu cel mai mare dirijor din lume. Dar în țara de origine, deși a vizitat-o ca dirijor de două ori (în 1970 și 1977), lăsînd amintiri de neuitat, n-a izbutit să-și facă loc, deși voia mult s-o servească. Se poate ingratitudine obtuza mai elocventă? Și, totuși, ea s-a produs.

Celibidache, muzician înăscut, era originar (1912) din Roman și își făcuse liceul la Iași. Chemarea sa era, evident, muzica. Dar părinții lui hotărîseră altfel. L-au trimis, în 1932, la București pentru a studia Politehnica. Tînărul Celibidache i-a ascultat, dar își petrecea vremea cîntînd într-un bar, la pian, muzică de jazz, fiind și pianist la o școală de dans, mai dînd și lecții de step. Putea s-o ducă așa destulă vreme, între datoria către părinți (deși legase de gard Politehnica după un an de studii) și pasiunea sa absorbantă, mai ales că avea buni prieteni care îl prețuiau enorm. Dar, în 1938, om al hotărîrilor repezi, Celibidache obține o bursă și pleacă la Berlin, unde studiază compoziția și dirijatul. A făcut studii strălucite, remarcîndu-se în fața marilor săi profesori. În 1947, amintindu-și de voința alor săi din anii studenției, după ce învinsese ca dirijor, scria familiei, întrebînd ironic: "Aștept printr-unul din prietenii mei care pleacă în țară

răspunsul de la voi, dacă sunteți de acord cu mersul lucrurilor sau dacă credeți că trebuie să mă întorc imediat și să încep cît mai este timp anul preparator la Politehnica". De adăugat că, paralel cu studiile muzicale, se ocupa și de matematică și filosofie, obținînd doctorate în aceste din urmă discipline. Șapte ani încheiați a durat perioada studiilor sale, remarcîndu-se ca un mare dirijor *in spe*. Norocul a fost, și el, de partea sa. În 1945, cum marele Fürtwängler (despre care românul nostru avea o opinie defavorabilă) a trebuit să parcurgă necesara perioadă a denazificării. Atunci, minune, Celibidache i-a luat locul în fruntea Filarmonicii din Berlin. Orchestra era, desigur, descompletată și trecea prin mari lipsuri. Celibidache își vede de rosturile sale, învinge dificultăți destule, izbutind să aducă vestita filarmonică la mari cote profesionale. Succesul lui stîrnise vilvă în lumea muzicală, fiind de pe acum bine apreciat și admirat. Dar, în 1952, Fürtwängler revine la pupitrul filarmonicii. Celibidache nu rămîne deloc pe drumuri, fiind chiar un dirijor foarte solicitat, dînd concerte peste tot. Și asta în oîuda faptului că supunea orchestrele, după concepția sa, la opt-zece repetiții înaintea unui concert (începînd de la acordaj, prima lectură, pe compartimente și ansamblu) și era de o rigoare extraordinară. Dar știa să se apropie de instrumentiști, explica logic ceea ce dorea încît, deși "chinuiți", îl acceptau și îl urmau bucuroși. Avea, așadar, nu atît opinia cît concepția sa despre arta dirijorală, respingîndu-i pe destui dintre cei cu renume. În decembrie 1947 îi scria bunului său prieten Eugen Trancu-Iași: "Știi tu care este ambiția mea cea mai mare în privința ta? Să-ți dovedesc cu metrul și lingura cît de diletanți sunt toți dirijorii și cît de naivi și fără carte au fost Toscanini și Fürtwängler. Trebuie săcrezi că am înnebunit. Totuși așa este. Tot ce presa și publicul chemau «sens antitectonic»

era o improvizație puerilă de oameni (amîndoi) de mare dinamism. Astăzi în lumea critică (specialiști) eu mi-am găsit aderenți cărora să le pot dezvălui secretul continuității discursului muzical. Și vorbesc, pe unde pot, cu plăci ca exemple, și nu fără succes. Spre exemplu Dallapiccola, un mare compozitor italian, îmi dă completă dreptate după o luptă înverșunată de doi ani de zile. Hindemith, cu care timp de trei ani n-am vorbit, mi-a comunicat într-o scrisoare că, în parte, ideile mele sunt juste dar că, în anumite direcții, nu mă poate urma. Toată forța mea stă în posibilitatea de a explica conform gramaticii muzicale, pe care o cunosc perfect (și pe care toți o ignoră), toate posibilitățile și susceptibilitățile tesutului muzical. Discuțiile mele cu Fürtwängler erau ridicole. Arhitectura unei fugi (element pe care francezii, italienii, englezii și rușii nu l-au înțeles niciodată) pentru el era faptul că vocile vin una după alta... Care era proporția, distanța de la punctul de plecare, între tonalitățile diferitelor expoziții... Ioc... Habar n-avea. În interpretarea pasagiilor contrapunctice se oprea la nu știu ce punct dramatic al uneia dintre voci, fără să ia în considerare faptul că celelalte nu-i conveneau deloc să se oprească în plină coborîre sau goană etc. Toscanini e o mică țoapă muzicală, lucra numai cu instinctul. În 1932, la Bayreuth, prima audiere *Parsifal* dura 4,02 ore, a doua 3,32, deci 30 minute diferență. Cum Dumnezeu tocmai la maestrul supranumit «Metronomul». Care versiune genială o luăm deci?... Fürtwängler avea mai mult instinct pentru poezia muzicală dar habar n-avea de muzică. Dacă ai vedea partiturile compozițiilor lui ți-ai da seama că nici măcar registrul instrumentelor nu-l cunoștea. Asta-i realitatea pe care toți o ignoră". Cum se vede s-a impus lumii muzicale internaționale, prin disociere polemică (și cît de înverșunată!) împotriva marilor regizori ai timpului, obținînd respectarea concepției sale. Dispute aprige va angaja, apoi, cu Karajan, contestîndu-i comercializarea artei, poza la pupitrul și perfectă înțelegere cu televiziunea. Sigur pe cunoștințele și arta sa, Celibidache a ajuns să fie considerat ca una dintre marile baghete dirijorale ale lumii, fiind unanim stimat. Să adaug lucrul important că în iulie 1946 și mai tîrziu făcea imprimări și chiar discuri. În iulie 1946 îi scria aceluiaș prieten bucureștean: "Am imprimat plăci *Simphonie clasique* - Prokofieff, *Billie the Kid* de Aaron Copland și *Re major ohne menuett* Mozart. N-am timp că aș face mai multe". În 6 august 1947: "Cariera mea se suie tot mai sus. La 10 septembrie plec la Londra (2 concerte cu BBC și două cu London Philharmonic). Restul timpului plăci." Apoi, cum se știe, a renunțat decis la imprimarea discurilor, motivînd că ele falsifică și vulgarizează muzica. Avem și despre această importantă decizie un semn în corespondența sa către prietenul bucureștean. La 25 august 1956 îl

Sergiu
CELIBIDACHE
Scrisori către
Eugen Trancu-Iași

Sergiu Celibidache, *Scrisori către Eugen Trancu-Iași*. Ediție îngrijită de Fabian Anton. Editura Ararat, 1997.

încunoștiința: "Plăci nu mai fac de șase ani. Sunt un dezastru". Și în 4 februarie 1961: "Eu sunt bine și fac o carieră puțin specială (nu fac nici un fel de discuri sau înregistrări și nici nu dirijez la festivaluri internaționale din lipsă de probe - se dau patru probe și eu cer zece). Dar am mari satisfacții în domeniul muzicii. Philharmonica din Berlin mă recheamă ca dirijor pe viață, cu drepturi de pensie și autoritate de popă. Nu mă duc. Philharmonica din New York, la fel. Rămîn liber și independent". Aceasta i-a fost voința. Și a știut s-o impună. Dar cine știe dacă decizia de a nu imprima discuri n-a fost contraproductivă? Arta sa, extraordinară, nu va putea, din această cauză, să se transmită posterității. Ceea ce e, oricît i-am respecta decizia, un păcat de care suferim noi, cei de azi, cei de mîine și chiar, de ce nu, chiar memoria marelui Celibidache.

Dar, să spun încă o dată, cariera sa a fost extraordinară, fiind invitat, cu contract, să dirijeze peste tot în lume, conducînd orchestre mari, făcînd din altele modice (cum a fost cea de la Stockholm) ansambluri respectabile, numele său fiind nîmbat de aura geniului. Și, totuși, acest om devenit foarte mare dirijor, în lume, nu și-a uitat familia și prietenii din țară. Le scria afectuos, în felul său neprotocolar, se interesa de ei, le trimitea, cu regularitate, bani și pachete cu îmbrăcăminte, riscînd ca ele să nu ajungă la vreme sau să fie respinse de grobianele autorități românești din anii dictaturii. Îi era dor și voia să revină, pentru concerte, în țară. Cînd s-a putut, a făcut-o, lăsînd amintiri copleșitoare.

DESTINUL a voit să se păstreze cele 53 de scrisori trimise prietenului său - Eugen (Ginel) Trancu-Iași. Împreună cu alte cîteva scrisori, tot ale lui Celibidache, către alții din secțiunea Addenda, această inestimabilă corespondență a apărut, într-o bună ediție, sub îngrijirea d-lui Fabian Anton, la Editura Ararat, la sfîrșitul anului trecut. E un dar efectiv de neprețuit, care face stimă editurii. Trebuie însă spus că aparatul critic - minimal - al ediției este execrabil (de pildă, Bruno Walter e prezentat ca dirijor italian, iar președintele statului italian în 1957 e considerat a se numi Gramsci). E probabil că astfel de mărturii epistolare să se mai găsească în țară. Ar trebui depistate și publicate, adăpostite, apoi, alături de alte documente, într-un memorial Celibidache. O merită cu asupra de măsură.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Colecția ISTORIE ȘI DIPLOMAȚIE

Emilian Bold, Ilie Seftiuc
Pactul Ribbentrop-Molotov

Din cuprins:

- Introducere în problemă
- Demiterea lui Litvinov. Noi orientări diplomatice
- Relații germano-poloneze
- Acțiuni diplomatice în preajma semnării pactului
- Semnarea pactului - Fapte și ecouri imediate
- Războiul sovieto-finlandez
- Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele sale reflectate în documente din Arhivele rusești

ISBN 973-586-126-7
344 pag

În aceeași colecție, în pregătire: • Cornel Grad, *Al II-lea arbitraj de la Viena*
• Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Un Maiakovski scund

MIRON RADU PARASCHIVESCU a visat, în tinerețe, să fie un reformator al poeziei. Primele sale versuri le-a publicat în revista avangardistă *Unu*, considerându-le un fel de dinamică lirică, utilizabilă fără riscuri numai de către inițiați. În realitate, producția sa poetică juvenilă nu ieșea din raza unui simbolism minor:

"Toamna, alăută/ Cântă în grădina/ Mufonia mută/ De aur și rugină./ Statuile cu zei/ Și nude bacchante/ Dansează pe alei/ Mai albe și mai goale." (*Autumnală*)

După 1933, când a devenit membru al PCR, adică al unui partid subversiv, scos de altfel în afara legii, poetul a început să creadă cu și mai multă fervoare că are menirea să revoluționeze poezia. Așa cum altădată își imagina că este un avangardist, acum își face iluzia că scrie o poezie-afiș, capabilă să inflăcăreze mulțimile. De fapt, versurile sale din această perioadă - discursive și tacticoase, în genul poemelor lui Geo Dumitrescu - ar fi fost fluierate dacă ar fi fost citite în fața a mii de oameni:

"Veți recunoaște, desigur,/ că burta rotundă a unei femei însărcinate plimbându-se prin Cismigiu/ seamănă leit cu invalta coadă a păunului". (*Buna-vestire*)

În sfârșit, când partidul "său" vine la putere în România, prin voința ocupanților sovietici, Miron Radu Paraschivescu se erijează în propovăduitor al ideologiei marxist-leniniste, gândindu-se la sine întâi ca la un Whitman și, apoi, ca la un Maiakovski ai pământului românesc. Dramatismul autentic al personalității sale, experiența de versificator ca și o anumită cultură poetică sunt puse în joc, fără grație, pentru propagarea unor idei primitive și reprobabile, cum este aceea a luptei de clasă:

"Cădeau răcnind [țărâni răsculați] cu brațele deschise./ Ca răstigniții de pe cruce./ Cu ochii tot cășcați spre nemplinite vise./ Când pe cămăși apusul prindea să le usuce/Mari trandafiri de sânge/ Și purta peste câmp fumul conacului./ Obida cea frântă și jalea sârăcului.../ Dar din sângele lor/ Și focurile-aprinse pe zare./ Boierii mai

văd din pridvor/ Cum tremură, sus, ca un nor./ O roșie flamură, călăuzitoare./ Pe cerul încruntat de fum și dogoare// Iată, o altă/ Stea, mai înaltă./ Mai vie răsare./ Steaua clasei proletare..." (*Cântarea României*)

Din aceste reverii de poet al clasei muncitoare, Miron Radu Paraschivescu este trezit de... el însuși, și anume de acea parte a personalității sale care își păstrează luciditatea. Iată ce notează la un moment dat poetul în jurnalul său intim:

"Am citit azi câteva poeme de Maiakovski și mi-am dat seama de inferioritatea mea față de el; e una fiziologică, fiziologică: sunt scund. Privirea mea asupra lucrurilor pleacă de jos în sus [...]"

Nu era vorba, bineînțeles, doar de o inferioritate "fizică", dar formula este expresivă și fixează foarte bine incapacitatea lui Miron Radu Paraschivescu de a privi existența de sus în jos. El este un Cătălin agitat, dornic de glorie ieftină, un Adrian Păunescu lipsit de forță, un Mitică în ipostaza de propagandist.

Din tot ce a scris, ca poet, prezintă interes textele de factură livrescă și, înainte de toate, faimoasele *Cântice țigănești*, în care - după modelul lui Federico Garcia Lorca, dar cu mai mult umor - este parafrazată creația populară țigănească:

"Să spuie care-o cunoaște/ cum era de dată-n Paște:/ că, bătu-o-ar stelele,/ și-a tras și sprâncenele/ subțirel, pe lângă coadă,/ de-mi suci mintea năroadă./ P-urmă, ce să vă mai spui?/ Umblam după ea hai-hui,/ și unde se fandosea/ că este gagică mea./ Și mă lua îndelicat,/ numa-n șoapte și oftat./ Of, pupa-o-ar mă-sa rece,/ că dorul ei nu-mi mai trece!// Eu credeam că-i doar a mea:/ dar, pitită sub perdea,/ la toți fanții se gimbea..." (*Cântec de dor și of*)

Farmecul livresc atinge intensitatea lui maximă într-un *Epitaf* compus în stilul lui Anton Pann:

"Aicea s-au dus cu jale/ Și în tihnă se albesc/ Oasele domniei-sale/ de Miron Paraschivescu./ Ce au fost trecut pe lume/ Ca să dea la toate nume./ Astăzi, una cu țărâna./ De iubire n-are știre/ Și un vreasc îi este mână/ Care scrise aste șire./ Când zâmbiți, din întâmplare./ Întorcând aceste foi./ Domnișori și domnișoare./ Va zâmbi și el cu voi."

Impresia de risipă și de zădărnici este confirmată și de traducerile lui Miron Radu Paraschivescu. Poeti fără legătură între ei, chiar incompatibili, ca Rainer Maria Rilke și Louis Aragon, Rober Desnos și Nicolae Tiho-

nov sunt "tălmăciți" cu o superficialitate voioasă, care îi uniformizează. Arthur Rimbaud, în versiunea lui Miron Radu Paraschivescu, pare un poet socialist român de la sfârșitul secolului nouăsprezece:

"Cetate a durerii care te scoli din morți/ Când pieptul tău și fruntea spre Viitor s-avântă/ Spre chipul tău de ceară deschizând mii de porți/ Când până și Trecutul trist bine-te-cuvântă".

Reportajele sunt și ele verbioase, revărsate pe mari suprafețe, deși în cazul lor scriitorul a făcut o tentativă de a sistematiza materia, preluând câte ceva din metodologia investigațiilor sociologice întreprinse de Dimitrie Gusti și școala lui, și luând, probabil, ca model și reportajele-monografii ale lui Geo Bogza. Cititorul are frecvent senzația că ascultă pe cineva vorbind în gol. Textul cel mai consistent, cel puțin sub raport etno-monografic, este *Bâlci la Râureni*. Dar și în cuprinsul lui apar tirade în binecunoscuta limbă de lemn a presei triumfaliste:

"Continuând o veche și sănătoasă tradiție populară, imbinând efortul creator cu cântecul și jocul, stimulând munca obștească și cu inițiativa și iscusința particulară, făcând oamenii și produsele lor să circule pe-o scară cât mai întinsă, inviorând masele, propagând umorul, atracția și buna dispoziție, cointeressându-le la bunul mers al economiei generale, bălciul rămâne una din instituțiile populare ce de-abia de-acum înainte are să cunoască maximul de înflorire, spre a da roade cât mai bune și cât mai numeroase."

Piese de teatru - dintre care doar *Asta-i ciudat!*... s-a jucat, fără succes - au ceva iremediabil fals. Personajele sunt generice, ca în teatrul expresionist: Poetul, Plugarul, Aviatorul, Marinarul, Omul cu mască și așa mai departe. Iar situațiile în care se află, artificiale, nu se însumează și nu reușesc să creeze suflul necesar susținerii unui spectacol.

Notă: Textul din această pagină reprezintă un fragment dintr-o prezentare mai amplă a activității lui Miron Radu Paraschivescu.

Alex. Ștefănescu

Repere biografice

MIRON RADU PARASCHIVESCU s-a născut la 2 octombrie 1911 la Zimnicea, într-o familie de intelectuali. A studiat artele plastice, întâi la Cluj și apoi la București. La București a urmat și cursurile Facultății de Litere.

Scrie versuri încă din 1926, pe care le publică în revista *Povestea*, editată la Valenii de Munte (în volum, aceste creații juvenile vor apărea abia în 1968).

În 1933 aderă la PCR, acceptând condiția de "ilegalist", iar din 1936 face parte din redacția revistei de orientare comunistă *Era nouă*. Colaborează, cu versuri și articole, la aproape toate publicațiile de stângă din perioada interbelică: *Facla*, *Cuvântul liber*, *Meridian*, *Societatea de mâine*, *Korunk*, *Azi*, *Lumea românească*, *Reporter*.

În timpul războiului, ca redactor al paginii literare a ziarului *Ecoul*, se înconjoară de colaboratori din rândurile tinerilor scriitori (spre sfârșitul vieții se va mândri cu faptul că i-a remarcat, înaintea altora, pe Marin Preda și Geo Dumitrescu). În 1945 lucrează ca reporter la *România liberă*, iar ulterior este redactor-șef, succesiv, la *Revista literară* și la *Almanahul literar* din Cluj, publicații în jurul cărora adună, de asemenea, tineri.

În 1947, semnează în *Scânteia* un articol-diatribă împotriva lui Tudor Arghezi, pe care îl acuză, în stil comunist că nu este un "cetățean conștient de necesitatea luptei" (adevărată lovitură de grație i-o va da însă lui Tudor Arghezi, Sorin Toma, cu serialul său *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*, apărut tot în *Scânteia*, în 1948).

În anii stalinismului și ulterior, Miron Radu Paraschivescu publică numeroase volume de versuri proprii și traduceri din poezi străine, face parte din conducerea Uniunii Scriitorilor și primește diverse premii, inclusiv Premiul de Stat, fiind agreat de oficialitate. Poemele sale declarative și patetice (un volum apărut în 1960 are chiar titlul *Declarația patetică*) reprezintă doar una din laturile unei personalități scindate. Într-un jurnal intim (pe care îl ține din 1936 și până în ultimul an la viață), "M.R.P.", cum îi spun prietenii, analizează - chiar în anii în care laudă în mod public comunismul - efectele dezastuoase ale instaurării comunismului în România.

Cu o generozitate surprinzătoare la un autor ambițios, chinuit de sentimentul ratării, Miron Radu Paraschivescu se ocupă în continuare de identificarea și susținerea tinerelor talente. Pentru promovarea reprezentanților tinerei generații folosește cu fervoare orice mijloc, transformând, de exemplu, modestul supliment literar *Povestea vorbei* al revistei *Ramuri* din Craiova într-o adevărată instituție a debutului, de importanță națională. Imaginea sa rămâne aureolată de această generozitate în amintirea multor scriitori.

Miron Radu Paraschivescu moare la 17 februarie 1971 la București. Un fragment semnificativ din jurnalul său (aproximativ 500 de pagini, referitoare la perioada 1940-1954), publicat întâi în versiune franceză, în Franța, în 1967, grație strădaniei lui Virgil Ierunca, și apoi în versiunea originală, în România, în 1994, relansează discuția asupra scriitorului.

Repere bibliografice

VERSURI. *Cântice țigănești*, Buc., Ed. Prometeu, 1941 (ed. a II-a, Buc., ESPLA, 1957; ed. a III-a, ilustr. de Magdalena Rădulescu, Buc., ESPLA, 1958; ed. a IV-a, Buc., Tin., 1969; ed. a V-a, ilustr. de Marcel Chirnoagă, Buc., CR, 1972) ♦ *Cântarea României*, 1951 (cupr. un singur poem, amplu; nu este menționată editura; poemul este reluat în vol. *Laude* din 1953) ♦ *Laude*, Buc., ESPLA, 1953 ♦ *Laude și alte poeme*, Buc., ESPLA, 1959 ♦ *Declarația patetică*, Buc., Tin., 1960 (cupr. poeme scrise în per. 1935-1948) ♦ *Poezii*, cuv. in. de Dumitru Micu, Buc., Tin. col. "CMFP", 1961 (ant.) ♦ *Declarația patetică, Cântice țigănești, Laude și alte poeme*, pref. de Radu Popescu, Buc., EPL, col. "BPT", 1963 (ed. retr.) ♦ *Versul liber*, Buc., Tin., 1965 (cupr. poeme scrise în per. 1931-1964) ♦ *Tristele*, Buc., Tin., 1968 (ant.; cupr. și un grupaj de poeme din per. 1926-1932, intitulat *Primele*) ♦ *Ultimele*, Buc., CR, 1971. **INSEMNĂRI DE JURNAL.** *Journal d'un hérétique*, fragments, tradit du Roumain par Claude Jalliet, prefăce par Virgil Ierunca, Paris, Editions Olivier Orban, 1976 (cupr. îns. ref. la per. 1940-1954; extrase din ac. vol. au fost citite sub formă de serial la postul de radio "Europa Liberă") ♦ *Jurnalul unui cobai* (1940-1954), ed. ingr. de Maria Cordoneanu, pref. de Vasile Igna, Cluj, D., col. "Remember", 1994 (fragm. din ac. vol. au apărut în 1968-1979 în reviste).

REPORTAJE: *Bâlci la Râureni*, Buc., ESPLA, 1964 ♦ *Drumuri și răspântii*, Buc., EPL, 1967.

TRADUCERI. *Tălmăcirii după opt poezi europeni*, cu portrete desenate de Mircea Alifanti, Buc., FR, 1946. În continuare, Miron Radu Paraschivescu a mai tradus din: Maxim Gorki, A.S. Pușkin, N.A. Nekrasov, Adam Mickiewicz, F. G. Lorca, R. M. Rilke, R. Desnos, A. Rimbaud, A. Malraux ș.a.

*

Cele mai reprezentative texte ale lui Miron Radu Paraschivescu figurează în patru volume de *Scrieri*: vol. I, Buc., EPL, 1969 (cupr. poeme grupate în ciclurile: *Primele*, 1926-1932, *Declarația patetică*, 1934-1948, *Addenda la Declarația patetică, Cântice țigănești, Laude și alte poeme, Versul liber*); vol. II, Buc., EPL, 1969 (cupr. poeme proprii, preluate din vol. *Tristele*, și traduceri din San Juan de la Cruz, Charles Péguy, Max Elskamp, Rainer Maria Rilke, Federico Garcia Lorca, Robert Desnos, Arthur Rimbaud, Louis Aragon, Ștefan George, Iannis Ritsos, Julian Tuwim, Nicolae Tiho-

ȘANTAJUL (II)

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

AM SCRIS întotdeauna cu maximă severitate despre omul politic Ion Antonescu. Am deschis paginile revistelor pe care le-am editat - *Agora* și *Meridian* - unor analize neiertătoare privind erorile acestui personaj politic. Am semnat un editorial, *Urâsc, deci există...*, în care caracterizam tagma naționaliștilor profesioniști drept un trist oximoron socio-politic - *lumpen-elita*. Am reacționat prompt în fața unor demersuri urmărind disculparea și reabilitarea necondiționată a fostului dictator militar. Am citit bună parte a literaturii ce i-a fost dedicată după 1989, încercând să înțeleg argumentele celor ce-l consideră mai degrabă un erou național, un patriot curajos, decît un politician autoritar ce a împins România într-un dezastru de proporții. Și oricît de receptiv am încercat să fiu la pledoarii invocînd tragicul destin al acestui om politic, n-am încetat să mă îndoiesc nici un moment de gravitatea monumentală a erorilor pe care le-a săvîrșit. Cu toate acestea, afirmații, precum existența în România postdecembristă a „unui cult foarte consensual închinat mareșalului Antonescu”, caracterizare globalizantă, menită să pună sub acuză întreaga societate românească de astăzi, mi se pare inacceptabilă. Și mă grăbesc să adaug, capabilă să împingă mulți „nede-ciși” în tabăra adulterilor impenitenți ai lui Ion Antonescu. Recurgerea, o dată în plus, la etichetări globalizante și verdicte *ex cathedra* privind vinovății colective nu au deloc darul de a stabili parametrii unei dezbateri echilibrate. Dimpotrivă, pot determina nefericita „radicalizare” a unor conștiințe aflate la răscruce.

Mulți autori ai unor astfel de acuzații generalizatoare refuză, de fapt, însăși ideea de dialog. Ei omit faptul că într-o țară ca România, pentru aproape o jumătate de secol, informația a fost dată după tipicul protocoalelor pustietate ale cenzurii comuniste, există o dorință naturală de acces la informație multiplă. Astfel de

simplificatori ai vectorilor sociali nu doresc să înțeleagă că nimeni nu mai poate opri accesul la informație și dezbateră fără a-și asuma riscul continuării unui monopol suspect. Pe cît de primitivă, pe atît de contraproductivă este o asemenea reacție. Dacă pentru unii dintre români este o certitudine în ce a constat aberația multor măsuri ale administrației Antonescu, pentru alții - ceva mai mulți și mai tineri - ideea preluării de verdicte istorice, chiar întemeiate, nu este deloc tentantă. Ei și-au pierdut definitiv încrederea în informația la conservă - indiferent de cine le este oferită - și își revendică dreptul la informația din surse multiple, la dezbateră. Pentru asemenea milioane de oameni, a devenit fundamental să-și poată forma propriile opinii despre orice și oricine. A li se refuza această aspirație nu conduce la preluarea automată a celor pe care unii dintre noi le considerăm adevăruri definitive stabilite. Datoria noastră este de a le deschide drumul spre informație, de a-i ajuta să-și dezvolte propriul instrumentar de cîntărire a faptelor, conjuncturilor și contextelor istorice. De fapt, în afara dezbaterii nici nu avem altă cale. Singura alternativă rămîne cea a împingerii acestor milioane de oameni într-o totală neîncredere în dialog. Vor alege monologul, adică înregimentarea într-o extremă sau cealaltă. Fluturînd, fără discernămint, acel „Săriți, revizionisții!” ne putem trezi foarte repede în situația ciobanului din anecdotă. Strigînd „Săriți, lupul!”, nu-i sare nimeni în ajutor, crezînd că minte sau se înșeală, cum se întimpla se de prea multe ori pînă atunci. Tabuizarea nu a avut și nu va avea niciodată vreun rezultat pozitiv. Indiferent de motivele care o impun.

O particularitate semnificativă a cazului Ion Antonescu îl constituie și disjuncția sub semnul căreia se află impulsurile de informație aflate în joc. Pe de o parte, legitimitatea dictaturii comuniste impusă în România de „armatele elibera-

toare sovietice” este contestată astăzi de mai toată lumea, firește, cu excepția nostalgicilor comuniști, a profitorilor, de toate gradele, ale acestei dictaturi. Pe de altă parte, evenimente derulate sub directă supraveghere a invadatorilor sovietici continuă să fie considerate de nediscutat. Este și cazul procesului împotriva mareșalului Ion Antonescu. Contează mai puțin că eu unul sînt convins că verdictul în acest caz n-ar fi putut fi altul, nici dacă Ion Antonescu ar fi fost judecat în condiții mult mai proprii unei justiții adevărate. Cum sînt sigur că și judecarea lui Nicolae Ceaușescu ar fi condus la același verdict dat de simulacrul de proces de la Tirgoviște. Ce contează este că nu putem împiedica milioane de oameni de a pune sub semnul întrebării felul în care au fost judecați cei doi dictatori, coerența procedurală, respectarea elementară a normelor de drept. Cît privește pericolul conso-lidării mitului Antonescu - „mare patriot” și „erou al războiului sfînt contra bolșevismului” -, nimic nu poate conduce mai ferm și mai rapid la întărirea unei asemenea mitologii decît tabuizarea cazului, refuzul dezbaterii, invocîndu-se că adevărul a fost stabilit o dată pentru totdeauna. O astfel de intoleranță în fața dialogului ne-ar putea conduce la concluzia că istoria lumii nu este decît o cumplită serie de acte... revizioniste.

Într-o corespondență din Berlin, semnată de William Totok (*România literară*, 16/1998), și intitulată „Miturile națiunilor” se relatează despre expoziția cu același nume organizată de Muzeul de Istorie berlinez. Fosta victimă a Securității scrie: „Apoteoză naționalistă a acestor lucrări, reproduse de multe ori și în manualele de istorie, reliefează impactul politic al unor imagini mistificatoare. Ele actualizează clișeele istorice încetățenite în memoria colectivă a grecilor, ungurilor, cehilor, germanilor, polonezilor, italienilor, englezilor, francezilor, spaniolilor, austriecilor ș.a.m.d. /.../ Într-o

cuvîntare rostită cu prilejul deschiderii expoziției de la Berlin, Gyorgy Konrad a constatat un paradox comun, și anume că nimic nu este mai internațional decît miturile naționale. Asta pentru că ele doresc să acrediteze ideea unicității unor însușiri naționale pozitive, prin înfățișarea caricaturală a celuilalt. Astfel, națiunile europene se definesc în opoziție cu altcineva. Din loialitatea față de aceste mituri încetățenite, afirma Gyorgy Konrad, s-a dedus loialitatea oamenilor față de un anumit stat. Arta, plastica, literatura, istoriografia sau învățămîntul au devenit, în anumite împrejurări, instrumente ideologice prin care au fost stimulate sentimentele și emoțiile naționale. Pate-tismul unor lucrări expuse la Berlin stîr-nește, pe alocuri, ilaritatea publicului. Cu trecerea timpului anumite obiecte de artă, realizate din convingere sau la comandă, nu mai au decît o valoare strict documentară. De exemplu lucrări pseudo-artistice din perioada nazismului, care exaltă frumusețea rasei germanice și cultivă xenofobia.” Dacă aceste adevăruri simple se aplică miturilor fondatoare ale celor optsprezece națiuni reprezentate în această expoziție ele nu pot ocoli nici miturile similare ale națiunilor neeuropene. Asemenea expoziții pot fi realizate, cu rezultate benefice, oriunde în lume, căci paradoxul semnalat de Gyorgy Konrad nu are o semnificație restrictiv regională. Puterea miturilor de această natură este dată de pasiunea oarbă cu care ne identificăm cu ele. Șansa mitografiilor este direct proporțională cu dispoziția noastră de a supune ori nu aceste mituri unor probe raționale. Nimic nu poate înlocui asemenea examene, iar tabuizarea nu conduce decît la prelungirea carierei unor asemenea mituri. Mitografiile intră ei înșiși în istorie. Orice mituri - fondatoare ori nu - ar trebui să poată fi supuse „demitizării” fără ca asemenea demersuri să conducă la ex-comunicări. Întîmpinate în spirit inchizitorial, acestor demersuri nu li se poate, totuși, răpi îndreptățirea. La români, popor lovit, după unii, de un naționalism „consensual”, dl. Lucian Boia n-a fost (încă) pus la stîlpul infamiei și ars la flacără mică. În alte locuri - altfel, mari „exportatoare” de toleranță, libertate a cuvîntului și democrație - lucrul a fost posibil.

John Stuart Mill, cel numit nu o dată „ultimul mare liberal clasic și primul liberal modern”, scria în 1859: „Chiar dacă întreaga omenire, cu o singură excepție, ar fi de aceeași părere, și doar o singură persoană ar fi de părere contrară, omenirea n-ar fi mai îndreptățită să reducă la tăcere acea unică persoană decît ar fi îndreptățită aceasta din urmă să reducă la tăcere întreaga omenire.” (*Despre libertate*, Humanitas, 1994. Trad. Adrian-Paul Iliescu). La aproape un secol și jumătate după apariția acestor rînduri, oameni ce se revendică din aceeași familie de spirite, practică exercițiul liberalismului și libertății într-o manieră ce nu de J.S. Mill amintește, ci de fabula despre democrație și accesul căteilor la ea. Altfel spus, strategia pumnului în gură. Forme mai subtile ori mai grosolane de șantaj însoțesc asemenea demersuri. Cine nu acceptă ifosele arogante ale unor asemenea deținători de adevăruri absolute devine automat revizionist, naționalist, anti-nu-știu-ce. Numai că, indiferent de natura lui, șantajul nu-i dezonorează atît pe cei cărora le cade victimă, cît pe cei ce-l practică. Dar, cine știe, poate că și acest gînd nu este decît parte a unui mit, unui consolator. Cînd istoriei îi este substituită „teologia”, numai pentru a fi constrîns să crezi fără a cerceta sau tocmai pentru că e absurd, instrumentarea frauduloasă este fapt împlinit.

PRACTIC

NU DE FOARTE multă vreme, prin dezvoltarea pragmaticii, cercetările lingvistice și-au extins aria de interes și asupra unei clase de expresii destul de eterogene: cea a *semnalelor* (sau a *mărcilor*) *discursive*. Din punct de vedere gramatical, acestea sînt foarte variate: interjecții, adverbe, locuțiuni, expresii și chiar scurte propoziții. Valoarea lor discursivă e adesea greu de descris; oricine poate verifica acest lucru făcînd exercițiul de a explica diferențele de sens dintre formule, precum: *de fapt*, *în fond*, *într-adevăr*, *de altfel*, *de altminteri* etc. Studiile apărute în ultimul timp grupează în general semnalele discursive după funcția principală (cele mai multe fiind polifuncționale), ca operatori de reformulare, de corecție, de exemplificare, de focalizare etc. Funcția de bază e în majoritatea cazurilor cea demarcativă, de articulare a ideilor și deci de organizare a discursului.

În evoluția limbii, se poate observa cum în sfera acțiunii discursive sînt atrase în permanență elemente noi, care își lasă în umbră sau chiar își pierd specificul semantic, în favoarea funcției pragmatice. Adverbul *practic*, de exemplu, e folosit în limba română actuală ca echivalent perfect al semnalelor discursive de tip *de fapt* sau *în fond*. Din păcate, nici această valoare și nici măcar transformarea gramaticală în adverb a adjectivului nu sînt înregistrate în *Dicționarul explicativ* (DEX 1996). *Dicționarul limbii române* (DLR VIII, 4, 1980) menționează folosirea adverbială a lui *practic*, subsumată valorii adjectivale, fără a-i indica însă un sens specific. Cuvîntul a fost discutat, din perspectivă normativă, de D. Crașoveanu, într-un articol din revista *Limbă și literatură*, nr. 1, 1980 - *Efectiv, practic, realmente*; cele trei adverbe din titlul citat sînt considerate cuvinte la modă, clișee, ticuri, a căror folosire nu e incorectă, dar devine obositoare prin abuz. De altfel, cum fenomenele pragmatice sînt în mare măsură universale, producînd evoluții asemănătoare, adverbul *practic* are echivalente

și în alte limbi. În italiană, de pildă, adverbului *praticamente* i se consacră un subcapitol în secțiunea care se ocupă de semnalele discursive din *Grande gramatica italiana di consultazione*, III (coordonatori: Lorenzo Renzi, Giampaolo Salvi, Anna Cardinaletti), Bologna, Il Mulino, 1995.

Valorile principale ale adverbului *practic* sînt de focalizare asupra unui element esențial și de explicație; cuvîntul poate însă semnală și o reducere de precizie, sau poate deveni o simplă umplutură. Poziția preferată a adverbului este la început de enunț, situație în care e urmat de o pauză (marcată prin virgulă); acțiunea sa se extinde în acest caz asupra întregii fraze: „*Practic*, sforile, în materie de așa-zisă privatizare, se trag de sus” („România liberă” = RL 1686, 1995, 24); „*Practic*, a fost introdus un alineat nou” („Dilema”, 269, 1998, 4); „*practic*, noile conținuturi și manuale urmau să fie introduse în aceeași schemă orară” - ib., 8. Atunci cînd acționează doar asupra unui segment de enunț, adverbul apare în interiorul frazei, iar pauzele sînt optionale: „selecate din, *practic*, toate sferile de activitate” („Curierul românesc” 4, 1997, 2); „li s-a dus vestea poliștilor arădeni, fiind *practic* vînați de lumea interlopă” (RL 2268, 1997, 24) etc.

Evoluția discursivă a cuvîntului nu e anormală: în opoziție cu *teoretic*, *practic* are sensul „legat de realitatea concretă” (DLR) - deci poate fi asimilat seriei *în realitate*, *în fapt*. Riscul de a i se activa un sens mai specific, care să distoneze în context, apare mai ales acolo unde nici un alt semnal echivalent n-ar fi adecvat sau măcar lipsit de ambiguitate. În exemplul următor, substituția cu „de fapt” n-ar salva exprimarea de impresia de articulare mai mult formală, mecanică, decît motivată logic și argumentativ: „*Practic*, l-am văzut pe Truțulescu în autoturismul IPJ Arad la cîteva minute de la încătușare” (RL 2462, 1998, 24).

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

GABRIELA MELINESCU

Nebunul lui Emanuel

La Editura Albert Bonnier din Stockholm a apărut de curând culegerea de nuvele *Schimbare de pene* de Gabriela Melinescu, care a fost premiată de Academia Suedează cu un stipendium de doi ani. Reproducem câteva din ecourile presei suedeze, publicând, în traducerea autoarei, una din aceste nuvele puțin prescurtată.

Există o străinătate plină de seducție în nuvelele Gabrielei Melinescu și o clarviziune a sentimentelor.

Nimeni printre scriitorii suedezi nu este atât de binecuvântat cu inima deschisă ca Gabriela Melinescu.

Nuvelele sint ca niște perle jucăuse în care fantasticul și grotescul izbucnesc pe neașteptate în plină realitate.

Nuvelele Gabrielei Melinescu sînt de un model cu totul nou; în ele viața devine o aventură extraordinară în care personajele trebuie să-și piardă penajul strălucit pentru a zbura mai bine.

Cuvintele acestor texte sint inaripate.

Un spectacol strălucit, în culorile lui Edith Södergran, și mă uimește cum poemul "Frumusețe" de Edith Södergran se potrivește atât de bine programului estetic al lui Melinescu. Ca și la Södergran pasul dintre concretul puternic și unicul poetic este atât de scurt; și între concret și poetic trec mereu luxurianta plăcere și fericirea. Melinescu ne invită la un dans teribil: grotesc și amețitor de existențial. Aripile limbii o poartă pe autoare din ce în ce mai sus.

AMENII bătrîni, cei care se apropie de pragul luminos al morții! Gîndurile și acțiunile lor mi se par pline de mister. Pînă în ultima clipă ei se țin strîns de focul vieții arătîndu-ne deodată un chip necunoscut...

Dar mai bine să povestesc ce s-a întîmplat cu propriul meu socru, Noah Klinger. El locuia la Bruxelles și eu aici, la Stockholm, dar grație miracolelor tehnicii, pot spune că știam mereu tot ce se întîmplă la Bruxelles. Ca și cum Stockholm și Bruxelles ar fi două jumătăți de sferă bine sudate, într-o perspectivă cosmică.

Socrul meu, Noah, se trezea în fiecare dimineață la ora șase, numai și numai ca să constate încă odată, cu vădită amărăciune, că eșuase în tot ce făcuse în viață.

Avea 90 de ani, dar se simțea plin de jar și sărea cele câteva trepte care duceau la camera de lucru, ca un băiețel sprinten. Era scund și avea acea chelie care amintea catolicilor pe călugării lor. Se îmbrăca în fiecare dimineață cu veston și cravată, foarte elegant, ca și cum ceva neașteptat trebuia să aibă loc în fiecare zi, se îmbrăca deci pentru imprevizibil. Avea mereu o sticlă de cognac Napoleon într-un buzunar și o pungă de ciocolată Côte d'Or în celălalt buzunar, lucruri care-i asigurau o bună dispoziție la începutul greu al zilei. Sclipirea din ochii lui albaștri era în același timp răutăcioasă și plină de bunăvoință. Obişnuia să fumeze o țigară fină într-un muștiuc de argint. Avea cinci copii și o soție credincioasă care-l ajutase mereu în meseria sa de tipograf, de-a lungul unei vieți pline de greutăți și de insule de fericire.

Mult timp, mai ales după împlinirea celor 75 de ani de patriarh al familiei, se gîndise să se dedice studiilor religioase. Voia, cu alte cuvinte, să-și regăsească rădăcinile, și în același timp să-și afirme identitatea evreiască. Noah spunea adesea că Tora era, chiar și pentru cel fără credință, un izvor de învățătură morală care nu seacă niciodată.

Într-o bună dimineață, cînd se așezase ca de obicei la masă, așteptînd să i se servească micul dejun, Noah o anunță pe draga lui soție, Judit, următoarele:

- Datoria unui bărbat este aceea de a scrie! De aceea m-am hotărît să scriu un sul cu cele cinci cărți ale lui Moise. Asta se va considera ca un act pios, de credință din partea mea. Vrea să fac asta în amintirea părinților mei, ca mărturie de recunoștință pioasă.

Se făcuse liniște în bucătărie. Judit închisese radioul, părea furioasă, după cum ea însăși ne-a destăinuit mai tîrziu la telefon.

- Dar acum ești la pensie, i-a strigat ea intrigată. De multă vreme tot aștept să călătorim și noi prin lume, așa cum fac alți pensionari! De altfel e neobișnuit, ca să nu zic deplasat, ca în timpul nostru cineva să scrie un sul al Torei.

- Da, știu, pare demodat, răspunse Noah cu voce stinsă. Totuși vreau să scriu cu propria mea mînă o Tora și s-o doney sinagogii noastre de aici din Bruxelles, cu ocazia unei sărbători. Tora e sfîntă și îi va inspira pe oameni și va aduce înnoire în comunitatea noastră. Judit n-a mai spus nimic, dar în acea zi, Noah a remarcat că supa i s-a servit rece și prăjiturile pe care Judit le făcea special pentru el, lipseau de pe masă. Tot ce s-a mai întîmplat în acea zi n-a fost prea încurajator pentru Noah.

Cu toate astea, el s-a așezat la masa de scris ca să mediteze la sulul său. Avea impresia că a scrie cu propria lui mînă cele cinci cărți ale lui Moise, era ca și cum el însuși ar primi Tora pe muntele Sinai. Ce minunat! Să se înalțe atât de sus! Dar asta cerea o muncă plină de atenție. Un sul al Torei care conține cea mai mică greșeală nu se poate folosi. În plus, trebuia să-și procure pergament și o cerneală neagră, specială.

Felul de a scrie nu îi era străin, pentru că era un tipograf experimentat. Între litere trebuia să fie o

anumită distanță, de asemenea între rînduri și episoade. În același fel, marginea liberă a paginii scrise trebuia să aibă o anumită mărime. Tot timpul trebuia să-și aducă aminte că o greșeală, cît de mică ar fi fost ea, făcea Tora de nefolositor.

Ziua următoare Noah a cumpărat cel mai scump pergament și multe sticle de cerneală neagră, specială. Depusese totul în pivniță și se simțea fericit, tocmai cînd Judit a intrat ca o furtună în casă. Aflase deja că toate economiile lor dispăruseră de pe contul lor comun. Noah bău repede un cognac și se pregătea să fumeze o țigară.

- Bețivanule, nicotinstule, nebun de legat ce ești, îi strigă ea. Ai luat toți banii și i-ai aruncat pe ridicolul tău joc!

Gabriela Melinescu
Ruggningar

Noveller

Albert Bonniers Förlag

- Despre ce vorbești, se preacut Noah că nu înțelege despre ce vorbește soția lui. Era înspăimîntat ca un copil de furia mamei.

- Acum trebuie să alegi între mine și Dumnezeuul tău! îi spusese Judit hotărîtă.

Era o femeie puternică, cu păr drept și lins, de culoarea șoarecelui, cu ochi albaștri spălăciți. Era repede la minie și foarte zgîrcită. Tonul vocii ei era aspru, dar în realitate era mult mai inofensiv decît părea. Din acea zi Judit n-a mai vorbit cu soțul ei.

Noah își petrecea după-amiezile vorbind la telefon cu vechiul său prieten. Charlie, în timp ce Judit se ducea la fiica lor care locuia pe aceeași stradă cu ei.

Cuvîntul "bețivan" îl rănise pe Noah în mod deosebit. Nimeni nu-i reproșase vreodată obiceiul lui de a bea un pahărel din cînd în cînd. "N-o să mai beau, se hotări el brusc, să scrii cu propria ta mînă o Tora, asta cere să fii foarte treaz. Dar nu pot renunța la fumat, își zise el îngăduitor - fumatul e singura plăcere pe care o mai am în viață".

Noah a ascuns sticla de cognac în spatele cărților din bibliotecă și a luat în schimb o sticlă de burbon, din cea mai fină, din cel care alunecă pe limba ca o mătase. Bea încet și se uita melancolic pe fereastră. Străzile din Bruxelles îi aminteau mereu timpul dinaintea primului război mondial. Atunci se îndrăgostise pînă peste urechi, de Viviane, din Gent, verișoara lui Judit. Cu timpul toate amintirile fericite deveniseră acum ceață. Numai furia lui Judit răzase mai vie ca niciodată. Judit se prefăcuse moartă, ca să pună la încercare iubirea lui. Și Judit a învins, și el, Noah

n-a mai îndrăznit s-o înșele niciodată. Dar, fusese de ajuns că o înșelase o singură dată, ca să piardă încrederea lui Judit pentru totdeauna. Fiica lor era de partea mamei și amîndouă se întîlneau numai ca să-l critice pe el. Înainte de "nebunia cu sulul", Noah fusese un pasionat colecționar de cărți rare. Cumpăra cărți rare numai pentru plăcerea de a se pierde în ele privindu-le. Acum simțea că Judit se înfuriase prea mult: Ședea disperat la masa de lucru și exersa cu mare răbdare șoptind ca un copil:

- Alef, bet, Atotputernice Dumnezeu, ghimel, dalet, o, Milostive!

Cerneala neagră lucea precum lumina. Către miezul nopții, Noah auzit pașii soției sale. Înainte de a urca scările către camera ei, ea a pus un bilet pe sub ușă. Noah l-a luat și a citit: OMUL NU TRĂIEȘTE DUPĂ RAȚIUNE.

Era o sentință din Biblie. Noah luă imediat tocul și scrise pe dosul hîrtiei:

NICI UN PROFET NU E RECUNOSCUT ÎN ȚARA LUI SAU ÎN FAMILIA LUI.

Puse biletul pe masa din bucătărie zîmbind mulțumit.

IESCU

În acea noapte Noah începu să comunice cu soția lui prin astfel de bilete pe care și le lăsau peste tot în bucătărie. Dar Judit nu prea avea timp să răspundă. Acum era chiar foarte ocupată: ghida o pereche de japonezi - domnul și doamna Takakușă, care închiriaseră un apartament pe strada lor. Judit le arăta orașul și încerca chiar să melioreze franceza oaspeților. Uneori, domnul Takakușă o conducea pe Judit casă și chiar urcau împreună scările către camera lui Judit, camera care era situată exact deasupra camerei de lucru a lui Noah. Așa înțit, Noah auzea clar râsul și șușotelile celor doi. Asta îl înnebunea și-i dădea halucinații - i se părea să vede prin tavan, cum domnul Takakușă pregătea ceva într-un vas și apoi să-l dădea cu acel ceva către bucătărie. Noah începu să tremure de frică și din neașteptată cauză nu mai putea să-și facă exercitiile de calligrafie. În loc să scrie, cum se apucase să-l spioneze pe domnul Takakușă toată ziua. Era o lovitură rea, o umilire nemiloasă la bătrînețe.

Uneori scria câte un bilet cu jigniri la adresa femeii, toate luate din Eclesiastul:

ȘI AM GĂSIT CĂ MAI AMARĂ ESTE MOARTEA ESTE FEMEIA, A CĂREI INIMĂ ESTE O CURSĂ ȘI N-AM LAȚ; ȘI ALE CĂREI MÎINI SÎNT ÎNTE LANTURI; CEL PLĂCUT LUI DUMNEZEU SCAPĂ DE EA, DAR EL PĂCĂTOS ESTE PRINS DE EA. ÎN O MIE AM GĂSIT UN OM; DAR FEMEIE N-AM GĂSIT ÎN TOATE CELESTE!

Cuvintele sunau ca o declarație de război. Și Judit a răspuns imediat: **ELOZIA E CA ÎMPĂRĂȚIA MORȚII; JARUL EI E PRECUM JARUL OCULUI!**

Cînd Charlie a venit în vizită s-a grozit: nu putea să-l recunoască pe vechiul său prieten care slăbise 15 kilograme!

- Ești cumva bolnav, l-a întrebat Charlie pe Noah.

- Judit are un amant! a gemut Noah frînt. Vor să mă omoare cît mai repede și să-și ia putința. Apoi Noah i-a arătat prietenului său ceainicul în care dușmanii i pusese otravă.

- Nu ești în toate mințile, i-a spus Charlie. Hai să bem amîndoi din ceainicul ăsta otrăvit!

S-au așezat și au băut ceai, după care Noah a întrebat jenat:

- Vrei să spui că toate astea sînt închipuiri?

- Gelozia, spuse Charlie rîspicat. Oala grea a naturii omenești.

- Dar nu e fum fără foc! L-am văzut pe domni mei pe blestematul ăla de japonez cum mergea cu pași de gîscă prin bucătărie!

- Gelozia, repeta Charlie din nou, un cat de neiertat.

Noah suspină neputincios:

- Pot lupta cu oamenii dar nu cu tura lor!

- Natura nu ne ajută, în schimb Tora

ne arată cum să trăim! O lumină care nu se stinge niciodată.

După aceste cuvinte, Charlie începu să-și ștergă ochelarii.

Era un bărbat puternic, între două vîrste, avea pe mijlocul capului un ciuf de păr negru prin care își trecea degetele subțiri în timp ce vorbea.

- Știam eu că nu sînt în stare să scriu un sul cu Tora, cu toate că m-am tot încapățînat să cred că pot. Cu toate că sînt bătrîn, nu sînt pregătit sufletește pentru asta. Nu sînt smerit și nici generos. Uneori mi se pare că Judit e o străină. Ca și cum El, binecuvîntat să fie numele Lui, vrea să lupte cu mine prin soția mea! Ea vrea să mă împingă în moarte, cît mai repede!

- Stă scris în sfînta Cabală, că o coborîre grabnică în moarte e necesară pentru un om pios. Cum altfel, ar putea fi el încercat?

- E ușor să cazi în hăul morții dar mai greu să te ridici de acolo! Omul e îndrăgostit în mod curios de viață...

- Vîno la sinagogă, i-a spus Charlie la sfîrșit.

După plecarea lui Charlie, Noah a început să plîngă și să se roage: "Doamne, creator al universului, Tu știi bine cît de mult Te iubesc, și cum voios și binevoitor vreau, acum, la bătrînețe să te servesc, dar nu știu cum..."

Noah a așteptat un răspuns de la Cel la care se rugase, dar n-a primit nici un semn că ar fi fost auzit. Ziua următoare era Sabbath. Înainte de a se duce la sinagogă, Noah a coborît în pivniță să arunce o privire pe pergament. Dar atunci cînd a deschis ușa aproape ruginită de timp, a fost izbit de un miros neplăcut. Un miros tare de șobolani. A căutat în zadar pergamentul. Nu mai era nimic altceva din el decît cîteva firimituri amestecate cu praf negru. Chiar și sticlele cu cerneală erau murdărite și o bună parte din cerneală se scursese în pămînt. Noah a simțit cum îi seacă gura și fără să știe cum, picioarele i s-au topit ca și cum ar fi fost de ceară. S-a prăbușit dintr-odată ca un pachet greu. A stat așa în nesimțire un timp în care toată viața, tot trecutul i s-au derulat în fața ochilor minții, întîrziind mai mult în camera lui Judit, acolo unde ea rîdea și șușotea cu japonezul. Către prînz puterile i-au revenit, s-a ridicat într-o rînă și a strigat după ajutor. Judit a venit imediat, urmată de domnul Takakușă.

Noah abia se putea ține pe picioare dar auzea vocea lui Judit care-i povestea japonezului:

- A risipit toate economiile noastre! Acuma, șobolanii au mîncat pergamentul și și-au înfipt dinții în sticlele cu cerneală.

Noah nu putea să-i răspundă. Trebuia să suporte totul cu umilință și curaj. Tot ce se întîmplase îl ajuta să înțeleagă mai bine insuccesele sale. Își amintise deodată cum pe vremea Vechiului Testament cei care atingeau sau vedeau Chivotul Sfînt, prin care se denumea Emanuel, toți mureau de o moarte năpraz-

nică. Poate, în același fel, era și el pedepsit, cu mult mai multă blîndețe, pentru că vroia să scrie sfîntele litere și prin aceasta îndrăznea să se compare cu patriarhul Moise. Dumnezeu însuși îi încercase credința cu o anumită milă.

După această întîmplare, Noah a început să scrie textele Pentateucului cu un toc simplu, pe o hîrtie obișnuită. Cînd se simțea în stare să scrie, se așeza la masă și scria dintr-un foc cîte un rînd: **LA ÎNCEPUT, DUMNEZEU A FĂCUT CERURILE ȘI PĂMÎNTUL.**

Aceste cuvinte mărturiseau un ade-

văr: că Dumnezeu era un dumnezeu creator. Tocul zbura peste hîrtia simplă. Dar pe cînd tot scria el așa, Noah auzi deodată cuvinte care i se lipeau de creier, ca apoi să se repete de cîteva ori:

- KANISASSIKI AH!
MATAKIASSI AH!

Ce însemnau oare aceste cuvinte era greu de ghicit. Noah se simțea fericit deodată și-i striga lui Judit că Dumnezeu însuși îi vorbea într-o limbă necunoscută.

Judit nu-i răspundea niciodată. Atunci Noah mai scria cîte un rînd nou și asta se petrecu așa de-a lungul multor zile: el scria și uneori auzea aceleași cuvinte de neînțeles:

- KANISASSIKI AH!
MATAKIASSI AH!

Ca și cum Dumnezeu vroia să-l învețe și să-l îmbogățească cu putere de sus, și fără ca Noah să știe prea multe despre asta.

Cînd Charlie a venit din nou în vizită, Noah dormea. Judit era acasă și-i povestea:

- Ar fi fost mai bine dacă s-ar fi ramolit în loc să înnebunească! Acuma crede că Dumnezeu îi vorbește într-o limbă necunoscută. Își răspunde singur și își închipuie că Dumnezeu i-a vorbit! Cred că s-a sfîrșit cu el!

Noah deschise ochii deodată și spuse clar:

- N-am timp să mor, se adresă el lui Charlie. De altfel, crezi că e destul loc pe lumea cealaltă? Nu crezi că totul e plin pînă la refuz? Apoi surise și apăsă mîna lui Charlie cu mîna lui bătrînă. Apoi adormi din nou.

Cînd Charlie plecă, toată casa deveni din nou pustie. Domnul Takakușă nu se mai văzu pe nicaieri.

Înainte de noaptea de sinziene 1994, Noah a terminat de scris cele cinci cărți ale lui Moise. Atunci și-a invitat soția și copiii, pe vechiul său prieten, Charlie, și s-a așezat pe un scaun în camera lui de lucru, anunțîndu-i, solemn, că își făcuse datoria aici, pe pămînt. După aceea scoase un cognac Napoleon din rezervele lui, servindu-i pe toți.

El însuși bău pahărelul lui plin, așezîndu-se pe sofa, lîngă Charlie. Cu mîna dreaptă, apăsă apoi rînd pe rînd mîinile celor de față. După aceea iluminat se aplecă ușor către Charlie și se stinse brusc cu un suris enigmatic pe buze.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

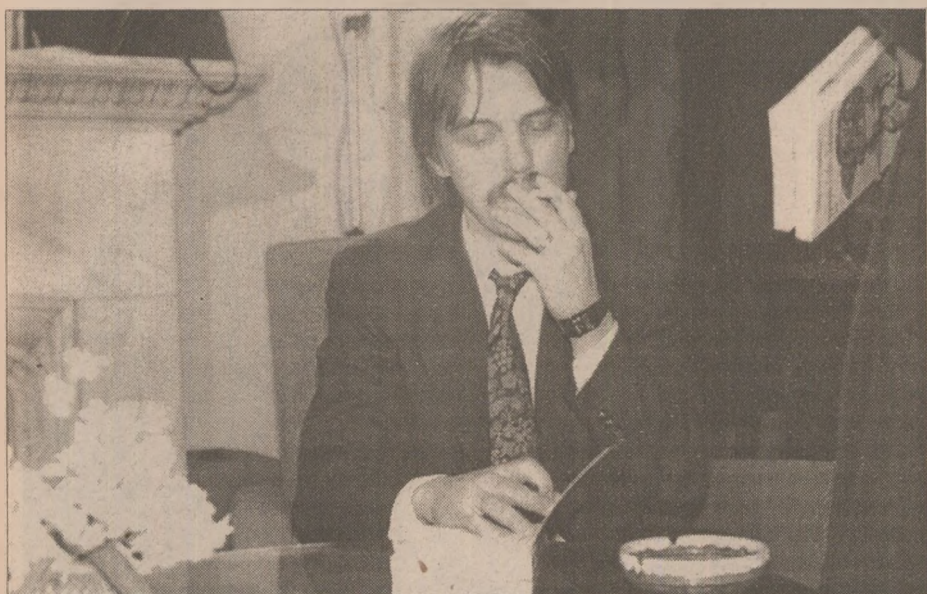
Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Cei de față au fost atît de uimiți încît nimeni n-a scos o lacrimă. Judit a început să răsfoiască în "opera lui Noah". Cerneala strălucea puternic pe hîrtia ordinară ca și cum lumina ascunsă în ea ar fi vrut să explodeze în aer secretul conținutului.

Capitolul 1 La 7.15, în fața Palatului ♦ Supărarea ♦ Împăcarea ♦ Primele replici ♦ Ultimele

LA 7.14 fix, exact în fața porții Palatului, Zizi o zărește pe înfumurată bruneta. La și 15 aceasta trece, ca de obicei, pe lângă el, fără o privire - măcar din curiozitate -, deși pe o rază de 100 m nu mai e absolut nimeni. Doar milițieni.

De data asta, Zizi se supără și, timp de o săptămână, trece fluierînd, studiindu-și unghiile, căutînd febril ceva în geantă sau pur și simplu pe vizavi.

Odată săptămîna scursă, aruncă o coadă de ochi. Stupoare: deși tot nu-l privește, Mihaela (cum a botezat-o demult) zimbește, aproape rîde.

„Va' s' c-așa!“, bombăne el, și, a doua zi, cu o miime de secundă înainte de a o depăși, spune foarte limpede:

- Rizi degeaba.

A doua zi, cu o replică și mai usturătoare, studiată îndelung, se apropie aparent indiferent și deschide din nou gura. Așa rămîne cu ea, pentru că aude, ca o adiere:

- Nu s-ar zice...

Un junghi pe dreapta nu-i dă pace 24 de ore, după care șuieră:

- Ce te face să crezi?

Răspunsul întîrzie, așa încît, peste două zile, reia:

- Ai devenit cam tăcută...

Pe scurt, în următoarele zile, după același sistem, s-au mai putut auzi:

- Vorbești tu destul

- Da' parcă am cu cine.

- Dacă nu dai bună-ziua...

- Sărut-mîinile!

- Res, non verbum.

(Aici Zizi a consultat Larousse-ul, *partie rose*).

- Prin mînuși?!

- Omnia vincit amor.

- Pagina asta lipsește din dicționar.

Nu s-au privit niciodată. Cel puțin nu simultan. Nici n-au intrat în amănunte. Ca să afle ce? El - că ea are o fetiță de 7 ani, un sin mai jos și nu suferă pisicile? Ea - că el înțelege slab, fumează BT și nu suportă să stea la cozi?

Au continuat să se întîlnească și să vorbească în același mod vreme de 14 ani.

Într-o dimineață, ea l-a întîmpinat tulburată:

- Plec?

- Unde? Cînd?, a întrebă el, precipitat, a doua zi.

- Nu contează. Plec definitiv.

În ziua următoare, pentru prima și ultima oară s-au oprit față-n față. S-au îmbrățișat cu disperare. Mihaela a început să plîngă:

- Te iubesc... mult... au fost clipele cele mai... aș fi vrut să... acum... ești singurul om care nu mi-a cerut niciodată nimic... și mi-ai dat atît de mult...

Zizi avea un insuportabil nod în gît. Cu mare greutate a reușit să șoptească:

- O să-mi fie dor de tine.

Ea s-a smuls și a fugit.

Nu s-au mai văzut revăzut.

Toate astea n-au nici o legătură cu cele ce vor urma.

Capitolul II Discuția ♦ Rezultatele discuției ♦ Începutul ascensiunii ♦ Primele obstacole

AFIRMAȚIA cu care se încheie capitolul precedent constituie un caz tipic de stupiditate. Orice are legătură cu orice. Cum ar

putea un eveniment oarecare, chiar inventat, să nu-ți influențeze decisiv restul vieții?

Întorcîndu-se acasă, în mica și cocheta lor garsonieră, Zizi și Olelia pășesc... nu găsec nici un adjectiv suficient de sugestiv... pășesc pur și simplu.

Ea se gîndește și întreabă:

- Și acum?

El se gîndește și nu răspunde.

- Ce-o să faci acum, dragul meu?, insistă ea.

El tace încruntat.

- Doar n-o să te mulțumești cu atît.

Zizi pare (dar numai pare) să interpreteze greșit ultima observație, drept care, cuprins de un instinct primar, ba chiar gimnazial, o ia pe Olelia pe sus, aleargă cu ea în brațe pînă acasă (mai aveau cîțiva metri - ce va închipuiți?), deschide ușa cu umărul, își trîntește prada pe pat, îi sfîșie hainele cu dinții, după care cade lat de oboseală.

Rezultatul discuției fu următorul: a doua zi tinărul Zarosche Z. Zinor munci timp de patru ore neîntrerupt. În ziua următoare - șase ore. apoi șase și-un sfert.

După o lună (timp în care deveniseră o banalitate anonimele cu felicitări de tipul „R-ai al dracului de stahanovist! Spărgător imputit de grevă ce ești!“), revenindu-și din șoc, conducerea centrului de calcul îl avansă, cu o majoritate de un vot, ajutor de locuitor al șefului de colectiv și-l numi responsabil cu gazeta de perete. Zizi păstră ritmul și, după un trimestru, profitînd de emigrarea șefului la Tecuci, îi luă fără jenă locul. Atunci acceleră. Începu să facă ore peste program și chiar sub program. După lungi ezitări, directorul hotărî să-l plaseze pe postul de *public relations*.

Aici interveni prima problemă: nimeni nu știa ce naiba e aia *public relations*. Zizi ridică din umeri și, pentru început, deschise o tarabă unde se vindeau reviste colorate, jeansi, gogoși și „Incognito“, vol. CVI, CVII și CCX.

Înebuniți, adversarii lui Zizi apelară la lovituri sub centură: în timpul unei nopți strecurară în incinta comercială un număr impresionant de șobolani infomețați. Actul lor responsabil avu însă urmări minore: chițcanii ronțăiră cîteva volume frumos cartonate.

A fost, de altfel, ultimul gest din păcătoasa lor viață.

Capitolul III ♦ Alte găselnițe ♦ Adunarea de doliu ♦ Are sau n-are ♦ Întrevederi între doi ochi

OBOSIT de moarte, Zizi deschide cu efort ușa. Olelia nu e în cameră, în schimb se aude dușul cîntînd. Tinărul își aruncă paltonul și fularul și intră fără să bată.

- Ce faci, uritule?, îl întîmpină iubita lui cu un zîmbet și tot restul.

Ținînd cont de tot restul, Zizi intră și el sub duș, după ce, civilizat, și-a scos totuși cizmele.

- Ce faci, ești nebun?, ride Olelia, împingîndu-l.

Și totuși se pare că mai mult îl trage.

(cenzurat)

- Mă gîndesc dacă e bine să fac toate astea, spune Zizi după ce...

- Te referi la...?!

- Mă refer la ascensiunea mea social-politică.

- Nu e prea tîrziu să te întrebi?

- Probabil, decide el brusc, sîrînd din pat și începînd să se îmbrace.

După care iese. Fuge. Dispare.

Tudor Gălin ZAROJANU

REVANȘA LUI ZIZI

Halăduind pe străzi, gîndește profund. Întîlnește un tomberon. Tomberonul era condus cu mîna de fier de către un om.

- Omule, spuse Zizi patetic, îți vind viața mea.

Omul îl privește calm, își sugă o măsea, plescăie și-nțeabă:

- Pă ce?

- Dă-mi tomberonu' ăsta să-l fac de Formula I, să trec Atlanticul cu el și să mă sui pe Chomolungma!

Proprietarul rivnului obiect se scarpină în ureche, se caută de o țigară, o aprinde și în sfîrșit zice:

- No, thank you.

- Bine-bine, urlă Zizi, o să vedeți voi pe dracu'!

Tomberonistul nu pare tulburat de iminentul contact cu persoana amintită. Strada însă vui. Vuiră a doua zi și ziaarele cînd Zizi își anunță senzaționalul proiect: acela de a construi un bloc de șapte etaje!

Ideea poate să nu pară cine știe ce originală. Dar este. Blocuri de șapte etaje se pare că s-au mai construit. Mai rar însă unul cu două milioane de apartamente.

Un bloc terasat, urmînd - în plan orizontal - o linie sinuoasă însumînd 1450 km. Blocul urma să includă 175986 magazine, 38 parcuri mari, 24920 complexe sportive, 170 cinematografe, 60 teatre, 17 bazine acoperite, 36 ștranduri, plus alte mărunțșuri.

„Un oraș!“, veți exclama. Exact.

Alte amănunte - mai tirziu.

Sau niciodată.

Publicarea grandiosului proiect răvăși populația. Oamenii zimbeau mai des. Începură să meargă la concerte. Fotbalul se trezi din pumni.

Urmare a acestor evenimente, decorarea lui Zizi cu Marele Ordin de Găselnițologie se impunea de la sine. Adunarea solemnă care constituia cadrul acestui moment istoric avea un pronunțat aer îndoliat, dacă e să judecăm după vestimentația și morga participanților. Nu același lucru se putea spune despre protagonist, care apără în Sala Specială a Înaltei Inspecții îmbrăcat în blugi.

- Măcar acum..., îi șopti în treacăt un funcționar în frac.

- Nu, răspunse Zizi scurt, zîmbind asistentei, apoi urcă însoțit de aplauze la tribună, unde fu întîmpinat de un Secretar al coordonării:

- Stimăte Zarosche Z. Zinor... cu ocazia că... care după dv... toate aceste mărețe... că nu se poate... și-n anii care vin!

Și-i dădu medalia.

Zizi o luă.

Lucea.

Zizi fu mindru.

Sala se ridică în picioare.

Atunci el pronunță acest scurt discurs:

- Prieteni! Vom merge mai departe. Orașul viitorului va fi urmat de statul viitorului, apoi, în sfîrșit, vom construi viitorul viitorului. Vă veți întreba, desigur: „Domnule, are sau n-are? Chemare.“ Mă aflu aici ca să vă răspund limpede: Am. Sau n-am.

O liniște grea se așeză fițiindu-și fustele peste funesta adunare. Se auzea clar cum cineva se scarpină-n cot. Pe urmă, o femeie, de uimire, își pocni palmele. Gestul fu greșit interpretat drept un semnal și sala izbucni în urale.

După festivitate urmă o austeră masă tovarășească. Conform unui sînatos obicei, aceasta degeneră imediat într-un chiolhan de ultimă speță. Directori de trusturi și secretare de meserie se inghesuiau transpirați în dansuri smucite sau din contră. Sub mese se adunau cadavrele vodcilor căzute la datorie. Un contabil complet lipsit de păr adormise în lift. Pe masă se exhibau pături parțial deflorate, sendviciuri decapate, prăjituri fleoșcăite, șervețele pe care urmele de ruj le făceau să semene cu tifoane hemoragice, pahare pe jumătate pline de rigițuri.

După toate acestea, Zizi fu solicitat să poarte scurte dialoguri cu reprezentanții Coordonării și ai Înaltei Inspecții. Toate întrevederile avură loc între doi ochi, intrucît majoritatea funcționarilor nu îndrăzniră să-și ri-

dice ochii din covoare (de Cîsnădie), iar singurul care o făcu, ascultînd planurile lui Zizi, era să-i închidă definitiv.

Capitolul IV Intermezzo cu Revelation ♦ Primele clipe ale noului an ♦ Catastrofa consacrării definitive

ZIZI ȘI OLELIA își petrecură Revelionul la Sovata-Băi. În noaptea cu pricina, dansară pînă cîzură jos. Ridicîndu-se, observară că majoritatea convivilor nu prea mai conviviau, drept care minoritatea care mai avea încă puls se adună la un colț de masă, ciugulind din tonele de mîncare rămase (ca de obicei), freccionînd țigări umede de șampanie, sorbind cafele anticardiace și tremurînd sincer - caloriferele își cam dăduseră și ele duhul. Se înfiripă singurul gen de discuții acceptabil în aceste condiții.

- Domnule, începu un tip înalt și cu păr, americanu' e în căcat.

- Vorbești prostii, nu vezi că...

- Nu scrie nicaieri că dacă eu zic „Sînt plin de bombe cu crocodili!“ le și am.

- Asta-i teorie, dădu plictisit din mină tipul cu păr. Vorba e: mai are sau nu neamțu' ceva în subsol? N-are, că l-a supt americanu'!

- Fugi, nene, d-aci! Din contră, a pompat în ei, ca să aibă în Europa o...

- NU RACHETE-N EUROPA!, răcni cineva de sub masă.

În prima zi lucrătoare a noului an, exact cînd ura mai mult ideea de muncă, Zizi a fost scutit de prezența directorului. În aceste dramatice condiții, toți colegii au descoperit brusc neamniabile plăcări pe teren (care pe Ghencea, care pe Progresul), iar el a tras un teroc pui de...

Nu, tovarăși.

Tinăr, cu ochii arzători și unghiile curate, Zarosche Z. Zinor a vegheat cu înverșunare, singur, părăsit, dar neclintit.

- Și la ce bun?, s-a întrebă el cu voce tare, profitînd de. Am debutat literar. Am fost recunoscut oficial drept cel mai talentat actor care nu joacă. Am fost decorat pentru proiectul orașului-bloc Zarqua. Poți zidi o lume-nțeagă... o lopată de țărîna... etc. etc.

Cu țărîna treaba fiind ca și aranjată, nu-i rămînea decît să vadă în ce stadiu e zidirea.

Capitolul V Simplă dizertație despre perfectul simplu ♦ Fluierînd pe trepte ♦ Bătrînețe - haine grele, tînerete - care haine? ♦ Un comunicat incredibil

ROLUL perfectului simplu în dezvoltarea literaturii este. Nici un autor n-a scăpat de tirania lui.

Să judecăm puțin această enormitate.

Scrisă la persoana a III-a, proza nu se poate dispensa de el. Folosirea permanentă a perfectului compus creează o mare oboseală în cititor și o cascadă de tăieturi în acțiune. Totul pare a se termina tot timpul:

Mihai a adus scara. S-a suit repede pe ea și a privit pe geam. Deodată a alunecat și a căzut. Luminița s-a repezit să-l ajute, dar s-a împiedicat...

Prezentul conferă, din contră, o totală lipsă de echilibru, ducînd în pragul nebuniei pe cititorul cutremurat de suspans. Tot timpul se așteaptă ceva:

Mihai aduce scara. Se suie repede pe ea și privește pe geam. Deodată alunecă și cade! Luminița se repeze să-l ajute, dar se împiedică!!

ȘI?! ȘI?!?

Un frumos aer poetic ne oferă mai mult ca perfectul, pe un ton legănat:

Mihai adusese scara, se suise pe ea, pri-vise pe geam. Deodată alunecase și căzuse. Luminița se repezise să-l ajute dar se-mpiedicase...

Un-doi-trei, un-doi-trei, vals curat.

Tot liric, dar modern, străbătut de o aglutinată neîmplinire, ne apare imperfectul (ce nume sugestiv!):

Mihai aducea scara. Se suia pe ea și pe geam privea. Deodată-aluneca și cădea. Și cădea. Și cădea...

Încărcat cu un optimism imbecil, viitorul ne îndeamnă să-l citim cu voce tare:

Mihai va duce scara! Se va sui pe ea și va privi pe geam! Deodată va aluneca și va cădea, aha-aha!!

Neprezentind niciunul din aceste dezavantaje, perfectul simplu exiștea în schimb o estetică subredă, mai ales în construcții precum „Azi cusui toată ziua”, și chiar sincope logice: „Șmenarii fură prinși repede” (cum să fure dacă sînt prinși?!).

Folosirea persoanei întii elimină obligativitatea perfectului simplu, dar practica s-a dovedit riscantă, cititorii fiind predispuși să ia totul pe bune: „Ai văzut ce zice ăla, că soacra-sa scuipe?! Și o cunosc, e o femeie de treabă, toată ziua e la coadă...” Numai cei bravi se mai aventurează. Și nu e cazul.

Să ne-ntoarcem așadar/ pe o frunză de mărar/ la huliul perfect simplu/ singurul care se leagă (cu o rimă la „simplu” ați împușcat premiul US pentru debut postum).

Spre mijlocul lunii februarie, Zizi fu numit Director General și Definitiv al centrului de calcul. Ultimul calificativ al noului titlu fu încălcat însă după numai două săptămîni cînd Z.Z.Z. trebui să se prezinte la Ministerul Construcțiilor Înalte pentru a ocupa postul de adjunct de ministru-adjunct.

Din noua poziție lansă în execuție proiectul Zarqua și obținut votarea unei rezoluții prin care beneficiarul unui apartament, dacă era nemulțumit, putea să-l oblige pe oricare din constructori să locuiască acolo.

Această din urmă inițiativă îi propulsă popularitatea pe culmi atît de înalte încît următoarele trepte sociale le urcă fluierînd.

Dar numai pe ascuns.

Pentru că (prudența e mama mă-sii), în tot acest timp continuase să vină la serviciu înainte de paznicul din tura de noapte și să plece după cel din tura de după-amiază. Sau invers, nu contează. Fapt e că nimeni nu-i putea găsi nod în papură.

Defulările lui, ce-i drept, o costau pe Olelia nenumărate mușcături și contuzii. Dar nu se plîngea.

Nici n-ar fi avut cui. Tripla răsturnare a vieții lor (vă amintesc¹⁾ că Zizi fusese, pe rînd, simplu cetățean, ministru al culturii și lucrător cu circa la carierele de piatră) îi îndepărtase de orice ființă posesoare de familie scaun și/sau minte la cap, iar dacă acum unii amici își aduseseră brusc aminte de ei, era rîndul lor să mimeze ploaia.

Una peste alta, la sfîrșitul anului numirea lui Zizi într-unul din cele trei posturi de Prim, Secund sau Terț Secretar al Înaltei Inspecții devensie iminentă.

Dar nu asta era adevărata bombă.

Bomba explodă cînd la Telejurnal se dădu citire comunicatului: „În urma unei sedințe excepționale, Zarosche Z. Zinor a fost numit Director absolut al Coordonării”. Urma o scurtă biografie, ocolind cu delicatețe momentele critice.

Director al Coordonării la 29 ani!!

Nu știu dacă realizați ce-nseamnă asta.

Vă las să vă mai gîndiți puțin.

Capitolul VI

Declarația de principii ♦ Primirea ♦ O replică istorică și implicațiile ei ♦ Eroarea

ÎN PRIMUL sau interviu televizat, transmis prin satelit în toată lumea și la Bacău, Zizi spuse:

- Mulțumesc celor care m-au ajutat să ajung pînă aici. Nu vor regreta. Restul, da.

Publicul larg reacționă cu larghețe, vîzînd în aceste cuvinte o confirmare a faptului că, așa cum plastic se exprima un cetățean: „A venit vremea să le-o plesnim peste clanță burtoșilor!”

Îngrijorat de imensa popularitate a tînărului, Președintele se hotărî să-l invite la el, ca să vadă ce și cum. Era un bătrîn înalt și uscativ, cu părul și mustațile albe, mișcîndu-se cu o distincție care îl zăpăci pe mult mai tînărul său musafir.

- Luați loc, domnule Zarosche... beți un pahar de vin, da?... Sînteți atît de tînăr... Sănătate! Am să intru în subiect, nu-mi plac ocolirurile... Nu-mi plac deloc... Știu că ați fi dorit să cucerii prin luptă și această ultimă reducă, dar... sînteți dezamăgit, nu-i așa?... Da, da... Vă ofer locul meu, domnule Zarosche... Nimeni nu va ști, ca să nu fiți bănuț de compromisuri... Nu protestați... O să folo-

sim o formulă... sănătatea, vîrsta... se va întruni Consiliul, veți fi votat... Eu... sînt foarte bătrîn...

Complet depășit, Zizi nu reușea să articuleze nimic. Goliră restul sticlei aproape fără alte cuvinte și el plecă năuc.

- Ce-a vrut?, îl întrebă Olelia.

- Să fiu Președinte, răspunse el sec.

Ea leșină.

El o lăsă așa.

Comunicatul stîrni o furtună de bucurie, sentiment manifestat, ca de obicei, și de cei care habar n-aveau ce putea să însemne asta.

De fapt, cine știe vreodată ce poate să însemne asta?

La inaugurarea orașului-bloc Zarqua, o ploaie de flori, lumini și muzică salută sosirea Președintelui și a Oleliei.

Pe o estradă improvizată, celebrul G.P., în semn de bun venit, le cîntă „Uite-așa aș vrea să mor”. Printr-o stingheritoare întimplare, Dumnezeu îi împlini în sfîrșit dorința.

După un scurt și neprevăzut moment de reculegere, festivitatea își reluă cursul normal. Urmă mult-așteptatul discurs:

- Prieteni! Acest oraș l-am ridicat împreună. În consecință, e al nostru. Nu pe hîrtie, pe bune. Fiecare poate să-și aleagă un apartament, chiar cei care n-au lucrat aici, pentru că nici ei n-au stat degeaba. Păi, ce-așteptați?

Bine educate, masele se mișcă ordonat, ba chiar cu un oarecare aer de indiferență, făcînd cîțiva pași plictisiți care încotro. Apoi cineva se împiedică și brusca lui mișcare declanșă panica. Prinziind suta sub nouă secunde, sute de mii de oameni dispărură în clădire ca supti de un vîrtej.

După ce se mai amuză cîteva secunde, Zizi părăsi brusc suita, se urcă într-un heli-copter, îl pilotă pînă în capitală și intră în prima fabrică.

Peisaj: mașini, abandonate, stive împrăștiate, uși vîraște, un ventilator invirtîndu-se cu bestialitate, difuzoare răcnind și lumini arzînd degeaba.

Personaje: un paznic fără vîrstă dormitînd cu capul pe glezne - o poziție explicată de două hoituri de mastică intrate în putrefacție.

- Alo!... Alo, dom'ne!, răcni Zizi, scuturîndu-l pe bătrînul atît de simplu după port (de vorbă nici vorbă).

- Alo! Da! Ce interior doriți!

- Unde-s restul?

- Îs plecați.

- Mulțam, vîd. Unde-s?

- La inaugurare.

- Și fabrica?

- Păi, șade dară...

- E absurd!, strigă Zizi.

- Absurd e să pedepsești niște oameni care veniseră să te aplaudă!, îi strigă Olelia și mai tare, odată întors acasă (remarcați montajul nervos).

- Nu erau în timpul liber, observă el cu răceală. Să fi lăsat măcar un schimb la lucru!

- O să pierzi mult așa.

- Vom vedea.

Epilog brusc

INTR-ADEVĂR, Zizi pierdu mult așa.

Întii și pierdu popularitatea.

Apoi o pierdu pe Olelia și, o dată cu ea, își pierdu liniștea.

Nu mult lipsi să-și piardă și mințile.

Atunci avu o rătăcire. I se păru că de sus, de sus de tot, cineva îi șoptește: „Mai lasă și tu de la tine...”

Mai lăsa.

Reciștigă pozițiile pierdute. Olelia se întoarse aproape alergînd. Totul reintră în normal.

Dar acest normal cuprîndea un procent de compromisuri pe care Zizi nu-l putea duce. După o lună, se aruncă din metrod, zdrobindu-se pe una din puținele porțiuni de asfalt pe care le permisesese prin parcuri.

Supraviețui o zi și, deși putea vorbi, nu spuse nimic.

În dimineața următoare își dădu obștescul sfîrșit.

Nimeni nu înțelese nimic.

Mihaela numai, Mihaela...

¹⁾ Truc ieftin prin care autorul face trimiteri la capodoperele sale anterioare.

Din volumul „Fericirea de a fi zăgărit”, în curs de apariție la Ed. „Universal Dalsi”

GEORGE BOCSA

Mut adio

Ceainicul toarce ca o pisică
înapoia focului -
părlită locomotivă cu aburi
a dusei zile
atașându-și din mers și ăst vagon
cu călători incognito
pe care nu-i mai așteaptă nimeni
la lung trenul resemnării cu toate
luminile stinse
spre Gara de Apoi.

Fructieră de argint

Ciorchinii brumați-brumării
ai viei
frumuseții tale
în bătaia difuză
a uitării.
Mireasma stafiditelor boabe,
răceala
de după anotimpul ce iute-și
rarefie amiezile
(o,cîndva,atît de deplin,
fierbinte,aproape torid)
în viața mea
și-a ta deopotrivă.

E-al nopții cîntecul luminării de ziuă
dar bătlanii-hilarii
bătrâne lup de mare
se fac că nu știu...

* * *

Mă joci întruna și mă pierzi
la ruleta ochilor tăi verzi
rotînd-o dorul de zăpezi -
oprînd-o luna cînd visezi...

Vinerea Mare

Zugrăvește
peretii subțiri de aer ai zilei
cu înserare
alba ca varul vibrare
a sunetului
bănuțului
ce se rostogolește
în cutia milei.

Ridicați moartea de pe mine cu cricul

Pe trotuarul de vis-à-vis
însorît
pe Corso
Eremita
dezabuzatul verb a fi (bis)

Pe ăst trotuar
în umbră
(castanii se reped pe noi
cu umbra și-o asmut șo...
cu mâinile noastre scot castanele
din foc)
moartea care face trotuarul.
(Iar pe strada jumătate însorită
jumătate în umbră
la raliu)

zorilor
de-apoi...)

Curcubeu

Femeie
culoarea ce se evaporă...

Părinte

N-ai cumva să-mi împrumuți un ort?

Moartea iese din tabloul lui Magritte

Stau
în oglindă
cu spatele la mine.
Mi-am întors în fine pînă și eu
naibii-odată spatele.
Tiptil se-apropie și-i acoperi cu
palmele
ușor trans-
pirate
de emoție (în mînușitele-i albe)
deodată
ochii.
(Ghici?...)

Solniță pe pirostriei

Cuțitele de argint alinate lîngă vid
spre-a întinde liniștea pe feliile
subțiri de viață
(prin care se vede deja neava
stînd
să înghețe)
prăjite la soare (și la lună plină!)
ba cîteva
(Oh, da, îmi pare rău...
Lasă, nu face nimic...)
de-a binelea
arse.

E-al nopții cîntecul luminării de ziuă
dar bătlanii - hilarii
bătrâne lup de mare
se fac că nu știu...

(Poftă bună, iubitule...
Poftă bună, iubito...
Mersi...
Așijderea...)

Ut pictura poesis

Lui Bogdan Pietris

Anonim flamand adormit printre
culori și uitare.
(Îl prinse flama spumei mareei
de-apoi!)

Demisia

Meetingul pelerinilor orbi
îmbrăcați în alb
bătînd de zor cu bastoanele lor
negre
în drumurile prafului și pulberii
Tale Eremita
la nesfârșit...

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șuşară

CEL de-al doilea episod din proiectul *Pământul și Arta*, inițiat de către Muzeul Agriculturii din Sfobozia, este expoziția de pictură a lui Teodor Moraru. După expoziția lui Ion Dumitriu, care putea fi așezată, prin seninătatea compozițiilor și prin natura imaginii, în spațiul larg al memoriei pastorale, expoziția lui Moraru marchează o reînnoire a pământului, la confruntarea surdă cu materia, cu gravitația și cu amorul. Dar înainte de a fi o pictură elementară și o incursiune în lumea frustrată a teluricului, pictura lui Teodor Moraru este o experiență ontică și o reanimare a ceremonialului genezei. El pare a fi descoperit golul care se întinde cât cuprinzi cu ochii și s-a decis să-l umple, să-i dea o formă, să-l trezească la viață și mai apoi să-i facă radiografia, să cerceteze în fibra abia constituită, în abisul ei genetic, latentele ce vor putea fi actualizate și convocate la o nouă încercare și la o altă ordine. Adus la scara conștiinței umane, golul a luat un chip material și s-a descoperit în realitatea fără identitate a *pinzei*. Însă *pinza* lui Moraru ne este aceea obișnuită a pictorului, nu este o suprafață simplă, convențională desigur, pe care urmează a fi negociate, transferate și interpretate imagini și forme, de obicei familiare și lesne de recunoscut, ori imprevizibile stări interioare, exprimate abrupt sau măturisite cu pudoare și cu nesfârșite precauții. Ea este un spațiu ciclopic, lacom, de cele mai multe ori de mari dimensiuni, dar niciodată suficient în limitele lui materiale pentru că el este iluzia *Spațiului* însuși pe care pictorul încearcă patetic să și-l însușească, folosindu-se provizoriu de cel pe care tocmai îi are la îndemână. Alături, amorfa ca însuși oceanul primordial, se găsește *culoarea*, această materie viscoasă,

să, clocotind ca un câmp de vulcani norioși, atonală prin chiar excesul tonurilor încorporate; și ea o variantă a *golului* ce acoperă totul cu griul său nediferențiat și fără limite. Pictura lui Moraru se găsește, așadar, la intersecția acestor două neanturi și experimentează binecunoscutul sens afirmativ care se naște din mariajul a două negații.

Dar Teodor Moraru nu este un furnizor de concepte, el nu scrutează analitic, spre a-l defini, un obiect asupra căruia și-a fixat interesul sau, dimpotrivă, pe care îl interoghează obsesiv până când acesta își epuizează substanța. Lumea sa nu este, în consecință, una exterioară, însușită discret prin succesive tatonări, ea nu se naște după un scenariu prestabilit, căruia artistul îi rămâne mai mult sau mai puțin fidel -, ci una care pur și simplu se autogenerază, care crește din propria ei energie și își găsește în *procesul* însuși formele optime de manifestare. Pictorul nu glosează livresc, nu meditează din afară, el doar își rememorează stări, dezgroapă erupții, își amintește spectacolul întiilor aluviuni, al marilor turbulențe, al surpărilor irepresibile și pe acela al materiei în combustie. O permanentă luptă între lumină și întuneric transpare în construcțiile sale grele, monumentale prin curgerea tușei, adânci prin suprapunerea tonurilor și prin pregnanța lor tactilă, profunde prin ecoul vibrațiilor sufletești. Trei dominante se confruntă aici, coexistând, succedându-se ori numai invocându-se reciproc, dominante care descriu coordonatele majore ale oricărui sistem (al privirii) bine articulat: *dominanta caldă*, a pământului și a visceralității, de la umbre și siene până la gama de ocure, mai departe, la roșul sanguin și la galbenul solar -, *dominanta rece* aceea a

mineralelor, a lumii glaciare, a apei și a eterului și, în sfârșit, cea a *valorilor* de la negru la griurile intermediare și până la eclerajul absolut al albului a cărei semnificație este deopotrivă una metafizică și morală. De la acestea, adâncindu-și privirile în natura și în viața formelor, pictorul trece, într-un alt nivel al reprezentărilor sale, la coagularea unor semne care cad cumva, mai mult aluziv decât explicit, sub incidența unei figurații incipiente. Din plasma originară, din acea erupție cromatică, fără istorie și egală cu sine, se desprind greoi, ca smulse din pământul însuși, atributele unor imagini pe care memoria noastră ar fi tentată să le recunoască, suprapunându-le, spre identificare, unor amprente atavice pe care ea le-a conservat undeva, într-un spațiu dezafectat al conștiinței. Siluete hieratice, obiecte golite de funcție, atitudini și figuri ambigue, structuri zoomorfe și însemne ale unor ceremonii vagi, iată, la un prim inventar, reperele unei noi morfologii care apar în această pictură. Acum intervine, însă, și o migrație a semnului spre centrul imaginii și limbajul este constrins să accepte necondiționat o dublă misiune; aceea de a se autoreprezenta liber - uneori liber, până la agresivitate -, așa cum a fost obișnuit, și aceea de a introduce un sens oarecum exterior dinamicii lui profunde, de a redescoperi structuri preexistente în depozitul nostru de imagini și de umbre imemorial sedimentate. Însă orice suspiciune de cădere în retorică și de alunecare spre denotativ este instantaneu dezamorsată. Aceste noi structuri nu au nimic de-a face cu voința de identificare, cu psihologizarea sau cu vreo anume încercare de a sugera culoarea locală. Ele nu sînt decât agenți provocatori în viața autonomă a limbajului, a celui

limbaj care trebuie să-și afirme atît propriile energii, cît și să dezvăluie, fără a risipi misterul, ca într-un adevărat scenariu de inițiere, miracolul nașterii, coagularea amorfului, triumful ordinii asupra neantului. Invocînd forme, plonjînd în viscozitățile memoriei, dezvăluind procesul de extragere a unui *chip* din placenta propriei lui virtualități, artistul nu face decât să realimenteze conștiința de sine a limbajului, să-i consolideze vocația polimorfă și, simultan, forța de reacție. Și pictorul chiar împinge acest experiment pînă unde, într-un al treilea moment, spațiul capătă alte dimensiuni și limbajul însuși trece printr-o nouă probă. Compoziția se relaxează, formele se distribuie cu lejeritate, devin grațiale în mod spontan și respiră aceeași atmosferă cordială și evanescentă. În întregul discurs imagistic se insinuează o anumită melancolie și se manifestă tot mai pregnant dorința de a rupe contractul gravitațional pentru instalarea într-o pură stare de levitație. Forme indescriptibile, încorporarea în cod artistic a unor fantasmă, par a trăi în plină experiență a unui dans bizar. Însă memoria pământului, a substanței primordiale în care coexistă latent infinitele forme ale lumii vizibile, revine decis spre a închide paranteza unei îndelungi reverii. Teodor Moraru își reamintește lumea elementară, are din nou revelația neantului și ia de la capăt opera de arhitect și de constructor în substanța autonomă a culorii. Spaima de vid se exprimă încă o dată, suprafața pinzei devine iarăși neîncăpătoare și tușele se aștern cu o insurgență în care expresionismul și barocul nici măcar nu-și dispută înfrîntărea. Și asta pentru simplul motiv că ele s-au obișnuit deja cu ideea coexistenței. ■

Reîntâlnire cu Gabriel Popescu

Întâlnirea cu marele artist Gabriel Popescu constituie o șansă și, în același timp, o bucurie. O șansă pentru că rar ai ocazia să stai de vorbă cu o asemenea personalitate și o bucurie pentru că ai în față, după atîția ani, pe unul dintre cei care au scris cu întreaga lor filnță Istoria baletului românesc, poate chiar a celui universal. M-a primit cu bunăvoință și deschidere, cu ochii lui expresivi și vii, dornici de comunicare.

Ce ați făcut, maestre, în cei 33 de ani de când ați plecat din țară și ce au reprezentat pentru dvs. acele experiențe de viață prin care ați trecut?

Mi-a fost foarte greu la început, când am rămas la Paris. Am fost ajutat de Marc Boan, marele stilist francez care conducea Christian Dior, căruia i-a plăcut foarte mult interpretarea mea din *Șeherezada* (dădusem două spectacole acolo cu acest balet). Mi-a făcut un desen pe care-l am și astăzi. Eu nu aveam bani nici pentru metrou. Am fost căutat de multe personalități române aflate la Paris în acea perioadă: Eugen Ionescu, Elvira Popescu, care m-au ajutat, cât a fost posibil, pentru a-mi găsi de lucru. Atunci, marele balerin Rudolf Nureev, împreună cu celebra Margot Fonteyn m-au dus la Londra. Cu toate referințele favorabile, cererea mea adresată Camerei Comunei pentru a obține o viză de lucru a fost refuzată, sub pretextul: „Este suficient un Nureev”. Datorită sprijinului bănesc al lui Nureev și al principesei Margareta, sora reginei Elisabeta, am plecat în altă țară să-mi caut de lucru. Așa am ajuns la Geneva, unde director era un prim dansator, pe nume Golovin. Am dat o audiență, Golovin m-a apreciat, dar mi-a spus: „Bugetul acestui teatru nu ne permite să te plătim”. Am ajuns la Zürich, unde am dat și aici audiență.

Am fost imediat angajat ca prim balerin, coregraf, maestru și profesor de balet. Din 1966 am rămas aici 10 ani. A fost cea mai fericită și luminoasă perioadă din exilul meu. Mi s-a dat să dansez tot repertoriul de balet clasic, am făcut aici coregrafia la *Noaptea Walpurgiei* și la *Dansurile polovțiene*. Am colaborat cu mari compozitori ai vremii: Luigi Nono, Dallapiccola, Ginastera, Burhardt, precum și cu mari regizori ca: Jean Pierre Ponnelle, Zimmerman, care îmi ofereau șansa de a le face coreografiile la spectacolele lor. În această perioadă am montat aici aproximativ 14 baleturi, printre care *Lacul lebedelor*, având ca interpreți pe Makarova și pe Marinela Ștefănescu, nepotul meu, actualmente coregraf la Reggia Emilia. Am dansat apoi la Paris cu o cunoscută balerină Galina Samsova, care mă cunoscuse la Kiev. În acea perioadă l-am invitat pe Nureev ca să facă coregrafia la *Raymonda*, spectacol în care în afară de el, am dansat și eu împreună cu Marcia Haydée. A fost un mare succes. Am dansat cu mari celebrități precum Eva Evdokimova. În 1974, la Festivalul de la Lausanne mi-am încheiat cariera de prim balerin într-un spectacol de neuitat cu *Raymonda*, avându-i ca parteneri pe Nureev și pe Evdokimova.

Am fost angajat apoi la Deutsche Oper din Berlin, ca maestru și profesor de balet, apoi am plecat la Reggia Emilia, pentru a-l ajuta pe nepotul meu să ridicăm școala de balet de acolo.

Am fost invitat la Opera din Roma ca maestru de balet la școală și la companie. Aici au venit Nureev cu Carla Fracci care au dansat în *Giselle*. Din acel moment Carla Fracci mi-a devenit elevă și este și astăzi sub îndrumarea mea. I l-am prezentat pe balerina română George Iancu care a dansat în multe baleturi pe mari scene. La Scala m-a contactat, oferindu-mi un contract perma-

nent de profesor și maestru de balet din 1978 și până astăzi. În acest timp am fost chemat de Marcia Haydée la Stuttgart unde am avut concomitent un contract 8 ani. Am montat cu ea *Frumoasa din pădurea adormită*, coregrafia primind medalia de aur la Washington. Și Marcia mi-a fost elevă, i-am prelungit cariera până la 60 de ani. Reîntoarcerea mea la Scala era întotdeauna primită cu căldură.

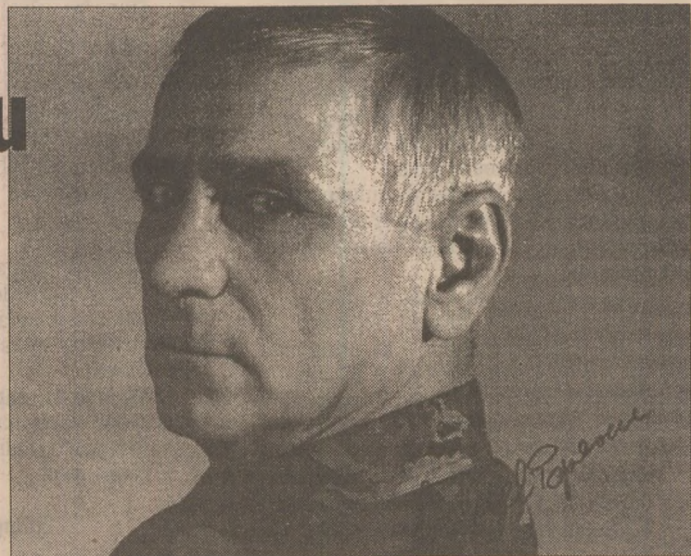
Am fost respectat, adorat și fericit că Dumnezeu mi-a oferit o șansă și-ți mărturisesc că sunt foarte credincios pentru că Cel de Sus m-a salvat întotdeauna în situații dificile.

Ce ați simțit când ați pașit după atîția ani de absență pe scena Operei cu ocazia spectacolului omagial dedicat dvs.?

Am avut impresia că se dărâmă pământul, am avut o emoție sugrumantă când am văzut că publicul s-a sculat în picioare să mă aclame. Le mulțumesc din suflet actualilor stele ale baletului românesc că m-au onorat cu dansul lor în acest spectacol.

Vă amintiți care au fost partenerii dvs. în țară, înainte de plecare?

Sigur. am dansat cu marea balerină Irinel Liciu, parteneră constantă cu care am creat un adevărat cuplu. De asemenea, am dansat cu Rina Constantini, Valentina Masini, Ileana Iliescu, Alexa Mezincescu, Leni Dacian, Cristina Hamel. Pe toate le-am admirat și le-am considerat o parte din cariera mea artistică. Pentru Irinel am însă niște sentimente speciale. Între mine și ea s-a format o mare coeziune artistică și sufletească. M-a ajutat mult și am colaborat

extraordinar. Îi mulțumesc pentru clipele frumoase pe care mi le-a dăruit...

Ce impresie aveți despre compania de balet a Operei Naționale?

Am rămas impresionat că este o companie tânără, plină de talente și le doresc din toată inima să continue generației noastre faima baletului românesc.

Impresia bună se datorează, într-o foarte mare măsură, și directoarei baletului, Ileana Iliescu, prietena și fosta mea parteneră, care este un bun manager. M-am convins de acest lucru asistând la mai multe spectacole care mi-au confirmat calitatea și profesionalismul atât al soliștilor, cât și al corpului de balet.

Mai rămâneți în țară?

Am fost invitat să dau pentru un timp lecții corpului de balet și unor soliști. sunt mulțumit de cum „transpiră” acești tineri pentru a-și desăvârși actul de creație. Dacă voi reuși și voi fi înțeles în dorința mea sinceră și generoasă de a le împărtăși acestor tineri ceva din bogata mea experiență voi pleca fericit că am făcut și eu ceva pentru actuala artă coregrafică românească.

Mihai Alexandru Canciovici

Sansele tinerilor

ANUME concerte recent desfășurate la București, anume competiții destinate tinerilor învățatei într-ale artei sunetelor, repun în discuție temeiurile și finalitățile învățământului nostru nu numai muzical, dar și artistic privit în ansamblu. Cine plătește, cât anume se plătește, în ce limite de școlarizare, cu ce scop, ce finalități pot fi urmărite în baza susținerii materiale a contribuabililor, cu organizarea mai eficientă a acestui angajament, cu responsabilități atent împărțite?... Sunt întrebări pe care este drept să ni le punem în aceste momente în care se regândește structura întregului nostru învățământ. Nu numai a celui muzical artistic.

Voi încerca să discern direcționări posibile pornind de la anume recente fapte de muzică. În mod cert, Radiodifuziunea națională - cele două canale de cultură, redacțiile, formațiile muzicale, se constituie într-un tronson de factori ce au contribuit și contribuie în continuare la afirmarea tinerilor noștri muzicieni în viața artistică a țării; și nu numai. Avem de-a face cu aspecte ale unei politici culturale ridicate la nivel național. Prin transmisii directe și retransmisii, în baza imprimărilor speciale, spațiul de afirmare capătă dimensiuni de autentică cuprindere națională. Este cea mai mare scenă de concert a țării. Îmbucurător este faptul că, după perioade de ezitări, ambele colective simfonice ale Radiodifuziunii, atât orchestra simfonică mare, cât și cea de cameră, înțeleg importanța demersului privind sprijinul acordat tinerilor muzicieni. Unii, puțini la număr, vor deveni soliști, alții vor constitui formații camerale, alții vor deveni șefi de partide instrumentale în cadrul diferitelor colective simfonice. Față de toate aceste flori rare ale talentului muzical, obligațiile noastre sunt evidente.

I-am auzit recent, pe câțiva dintre aceștia în concerte susținute în compania celor două colective simfonice ale Radiodifuziunii. Încă student, pianistul Toma Popovici dispune de o lume interioară muzicală, interioară ce-i aparține și pe care înțelege să și-o îngrijească, să și-o cultive. Odată constituit, odată consolidat, acest univers poate deveni rezervorul unor atitudini artistice dintre cele mai captivante. În acest sens pot spune că Toma Popovici este un artist de viitor ce ne rezervă bucurii dintre cele mai importante. Ne-a prezentat - nu pentru prima oară - „Imperialul” beethovenian în mi bemol major. Îl construiește temeinic în limitele unei virtuozități funcționale atent strunite. Dar grija pentru calitatea sunetului nu este evidentă. Acest dat esențial al demersului pianistic reiese - dacă pot spune astfel - „de la sine”. Deocamdată. La fel de evident este și faptul că marele opus beethovenian trebuie părăsit pentru o perioadă de timp în favoarea altor zone de interes profesional artistic ce urmează a îmbogăți personalitatea tânărului muzician. Mai ales că, în vara trecută, a făcut o impresie excelentă cu prilejul cursurilor de măiestrie privind muzica franceză, cursuri organizate de Academia de Muzică franco-americană de la Fontainebleau, de lângă Paris. De asemenea studentă a Universității de Muzică din București, pianista Ana Szel s-a aflat la prima ei importantă confruntare cu marea scenă, cu marea muzică a *Concertului în do minor* de Beethoven. O formulează cu naturalețe, cu o spontaneitate juvenilă captivantă manifestă în zonele unei experiențe ce se dorește a fi în continuare îmbogățită. Mă gândesc atât la experiența de viață, cât și la cea a contactului multiplu, stăruitor, realizat din interior, cu zonele cele mai

intime ale artei muzicii. Aflată la un alt nivel al devenirii sale muzicale, tânără soprană Ileana Tonca câștigă noi însemne ale maturității artistice la fiecare apariție în concert sau pe scena operei bucureștene. Nu atât calitățile timbrale ale glasului, cât profesionalismul cu care este folosit, competența stilistică a frazării mozartiene, aspecte dovedite o dată în plus pe parcursul cunoscutului motet „Exultate, jubilate”, ne-o recomandă pe tânără soprană drept un muzician sigur, de nădejde, al vieții noastre de concert. Pot să înțeleg tentația pe care o constituie marile piscuri, marile opus-uri ale istoriei muzicii atât pentru tinerii, pentru foarte tinerii interpreți, cât și pentru dascălii acestora. Mai greu de înțeles este faptul că demersul acestora - chiar atunci când este deosebit, când floarea talentului considerat în sine este minunată - se poate desfășura la limitele riscului; mă refer la cel muzical și nu la cel tehnic instrumental. Ceva similar s-a petrecut cu prilejul evoluției tinereii violoniste Baiba Skride, din Letonia; talentul este încântător și, important lucru, își dă mâna cu inteligența muzicală. Ținuta tehnică este impresionantă. Dar la vârsta de 19 ani, spațiile vaste ale monumetalului opus ceaikovskian care este *Concertul pentru vioară și orchestră*, sunt greu de împlinit, sunt greu de susținut. În schimb, atât *Sonata a III-a*, de Ysaye, pentru vioară solo, cât și *Sonata în fa minor* de George Enescu, au fost realizate de o manieră entuziasmantă, cu sensul unei sensibilități deloc fragile, de consistență comunicare artistică. Dirijorii concertelor la care mă refer fac și aceștia parte din rândurile tinerilor muzicieni aflați în ascensiune. O fac cu temeiuri din cele mai promițătoare. Atât pentru ei cât și pentru noi, publicul meloman și cel de specialitate. Prezentându-ne poemul simfonic „Don Juan” de Richard Strauss, dirijorul Cristian Neagu demonstrează că dispune de experiență, de știința mănuiirii aparatului orchestral, aspecte datorate în baza unei sensibilități certe. Dar efortul gestului său rămâne încă disproportionat de mare față de natura evenimentelor muzicale pe care le are de orientat. Proportțiile se câștigă tot cu experiența. La pupitrul Orchestrei de Cameră, dirijorul Radu Popa s-a aflat și domnia sa la momentul unui debut bucureștean important, într-un program clasic pretențios. Relaționează eficient planurile muzicale sondând rosturile de semnificație ale operei prezentate. Dar, mai presus de toate, dispune de un entuziasm al comunicării ce-i asigură o bună relație cu muzicienii înșiși ai ansamblului.

Alte voci ale tinerilor muzicieni le putem distinge, evident, în domeniul competițional. Multe dintre acestea sunt prezențe artistice ce vor da consistență vieții noastre de concert în etapele imediat următoare. De exemplu, soprana Caterina Celia Costea, studentă a Universității de Muzică din București, este marea câștigătoare a recent încheiatei ediții a Concursului „Magda Ianculescu”, concurs pentru voci feminine de operă. Absolventă a aceleiași instituții de învățământ muzical artistic, soprana Oana Claudia Ștefănescu a cucerit laurii Concursului de lieduri „Ionel Perlea”, un concurs deosebit de exigent prin natura orientării stilistice complexe a probelor sale. Ambele competiții s-au bucurat de sprijinul profesional al Uniunii Criticilor Muzicali, de participarea în jurii a unor mari personalități ale vieții noastre muzicale. La fel și la Lugoj, cu prilejul Concursului Internațional pentru voci de tenor „Traian Grozăvescu”; distincțiile mari au revenit

Chiara Mastroiani:

„Nu îmi place genul Nana-Lolita-femeiușcă”

ANUL ACESTA, la cea de-a 51-a ediție a Festivalului Internațional de la Cannes, tânără actriță, devenită celebră, Chiara Mastroiani, fiică a două staruri: Catherine Deneuve și Marcello Mastroiani, este membră a juriului.

Iată ce spunea ea și ce spunea despre ea Jean-Jacques Bernard într-o discuție cu prilejul premierei filmului *Caméléone* de Benoît Cohen:

„Dacă vrei să vorbești de alunițe, de duioșia privirii, de paloarea pielii, de părinți-vedete sau de talent predestinat trebuie să te lași păgubaș. Chiara Mastroiani pleacă în oraș ca oricine, chiar dacă nu oricine locuiește pe bulevardul Saint Germain. *Dacă îmi plătești o dușcă îți arăt pisica*, spune cu aerul cuiva care se plictisește. Așa se comportă Léa personajul interpretat de Chiara în filmul lui Benoît Cohen. Léa sarută sau omoară așa cum se pregătește un vameș de siestă... În viață, Chiara este la antipod. Pentru ea, verbul *a juca* are o anumită semnificație, foarte importantă, chiar dacă nu are studii artistice. *Toți cei care m-au ales au riscat, m-am format jucând în filmele lor.*”

Pentru polarul său negru Benoît Cohen voia o tânără de 35 de ani, cu o mare nervozitate fizică. Chiara este reținută și are numai 24 de ani (în 1996 când începea filmările).

Chiara mărturisește că în viață este foarte pudică. Totuși, în film, își arată sânii cu dezinvoltura cu care o salută pe portăreasă. *La început, Benoît voia să-mi arăt sânii stând jos. I-am spus: „O fată așezată nu are sânii frumoși. Trebuie să mă ridic ca să-mi scot puloverul...”* Imaginea a rămas întipărită mult timp în memoria cineaștilor.

În evoluția filmului, Léa-Chiara beată se uită pe fereastra unei mașini în mers. Ea joacă beția din privire. *Când simt că am depășit măsura mă culc imediat. Nu există ceva mai îngrozitor decât un actor interpretând un bețiv... Am fost ajutată, bătea vântul, voiam ca beția Léei să fie melancolică...*

Chiarei Mastroiani îi place introspectia psihologică, nu-i displac nici filmele cu asemenea probleme. *„Caméléone” nu este calcat pe viață. Dacă filmul este science-fiction nu vei cerceta dacă marșienii poartă cărarea părului la mijloc, îi iei așa cum îi se prezintă. Târfa și poliștii sunt credibili chiar și în acest gen. În polar îmi plac personajele care omoară cu mintea tulbură, invăluțată. Asemenea personaje mă fascinează.*

Chiara încearcă o analiză a rolurilor feminine în general, dorind să interpreteze femei puternice, cu o dimensiune masculină. *Dacă mărturisesc că îmi plac femeile virile se va spune că am luat-o razna. Este adevărat că nu îmi*

place genul Nana-Lolita-femeiușcă foarte la modă în anii '80... Sunt sătulă până în gât să văd oameni-târături. Eu vreau să găsesc umanitate la târături. Aș vrea să fiu prostituată, omorâtă, ucigașă, chiar toate trei la un loc. Asemenea personaje nu îmi creează stări speciale, nu mă influențează. Mă impresionează relațiile cu oameni adevărați.

Până la 24 de ani (acum are 26) Chiara a murit de două ori pe ecran. Într-un telefilm de Nadine Trintignant și în „Trei vieți și o singură moarte” de Raul Ruiz. Era omorâtă chiar de tatăl său, Marcello. *Așa am evitat câțiva ani de psihanaliză, rostește amuzată... Îmi plac fetele care seamănă cu Elvis sau cu Marianne Faithfull. După o participare de două zile la filmul „Nowhere” de Gregg Araki (lider, împreună cu Gus Van Sant, al cinematografului independent homosexual american și realizator al filmului „The Doom Generation”) era dominatoare, purta o fustă latex... Îmi spuneam înainte: America, studiouri climatizate... Nici vorbă! Am filmat într-un fund de garaj, decorurile erau gata cu trei secunde înainte de începerea filmărilor. Nu era prea diferit de ce se întâmplă și se face la noi!*

Mai de mult Chiara declara într-o revistă: *Mă plictisesc foarte repede. Ea confirmă că în afara filmelor viața este cam lăncedă, adăugând imediat: Sunt rămasă țeară din adolescență când do-
rești ca totul să se petreacă repede. Viața te răsfăță fără ca măcar să îți dai seama...*

**Traducere și adaptare
Andriana Fianu**

tenorului japonez Satoshi Mizuguchi, precum și tenorului bucureștean Marius Brenciu, tânăr muzician ce s-a bucurat de curând de un frumos debut pe scena operei bucureștene. Dar și la categoria, să o spunem în termeni sportivi, a celor mai tineri muzicieni, surprizele nu se lasă așteptate. Săptămânile trecute, în Statele Unite ale Americii, s-a încheiat cea de-a VII-a ediție a „Concursului Internațional de pian din Missouri”, competiție organizată de Colegiul de Stat al municipalității. Nu mică ne-a fost surpriza atunci când am aflat că laurii distincției secundare au fost conferiți - la categoria juniorilor - pianistei Diana Ionescu, de la Liceul de

Muzică „George Enescu” din București, clasa profesoarei Olga Szel.

La nivelul unor asemenea performanțe nu este oare firesc să ne gândim că tinerii noștri muzicieni, cei deosebit de talentați, cei ce etalează rezultate dintre cele mai speciale, ar merita să fie îngrijiți și conduși profesional în mod cu totul prioritar, în clase speciale de studiu, cu programe speciale destinate celor super-dotați? Astfel, urmând criterii firesc elitiste, este organizat învățământul artistic, și nu numai, în clase dintre cele mai importante, acolo unde se trudește intens atât pentru imaginea momentului, cât și pentru viitor.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin Toiu

LES JUIFS BIEN ET LES JUIFS ORDINAIRES

TALENTUL este o infirmitate, tot spune M. În orice caz, mai adaugă, o lipsă ce trebuie neapărat împlinită. De aici firea cel puțin ciudată a înșilor cu adevărat talentați. În copilărie, când în tirgul meu vreun cetățean se manifesta contrar purtărilor obișnuite, sau sfida, chiar, convențiile lumii, toți spuneau despre el că e *Eminescu*. Mă gîndesc la cei ce făcuseră cit de cit o școală. Poetul național era modelul acestor... scrîntiți. Copiii, astfel, intrau în școală, apoi și în viață, cu ideea învățată de la părinți că un om a cărui minte nu se află la locul ei, mediu, trebuie neapărat să fie un artist. Or, Eminescu era exemplul cel mai nimerit. Ce individ cu scaun la cap, cu multe treburi și mulți copii, trăindu-și viața lui,... vreau să spun cum poate lui să-i dea prin cap să pună mina într-o zi pe condei și să scrie, de exemplu:

Trece lebăda pe ape între tresii să se culce...

Și dacă trece,... treaba ei, ce mă interesează pe mine că o lebădă se duce la culcare?!... Astfel se ocupă ei de fleacuri și de nimicuri toți nenoriciții ăștia...

DACĂ stau și mă gîndesc bine, este preferabil un analfabet unui ideolog înzestrat cu puteri mari și care ar dirija soarta unei culturi și a unei literaturi, în special.

În prima tinerețe, am avut ocazia să cunosc asemenea ideologi, mai mari sau mai mici, avînd o putere fără de margini asupra clasicilor noștri, *suspecti*, în primul rînd, dacă nu direct inamici ai ideii de clasă. Al lor, adică, ce conduceau destinele muncitorilor proaspăt „eliberați”. Acești ideologi de altădată, despre care s-a scris mereu și se va mai scrie, întîi că vorbeau prost românește. Și-apoi, nu aveau altă cultură decît rudimentele marxismului, plus teoriile cursului scurt al partidului bolșevic etc. etc. Citeam citeodată cu glas tare textul, tradus din rusește, al acestui curs, - Coranul respectiv -, și mă uimeau tonul și înțelesul, complet străine logicii mele ca și alor mei, înțelesul celor simpli în numele cărora erau scrise acele lucruri fără un sens adevărat și avînd în ele doar golul, doar pustiul discursurilor adresate de fapt propriilor utopii ale șefilor de partid stăpîni pe viața și pe moartea tuturor.

Am mai remarcat un lucru, despre care scriu astăzi cu cea mai mare obiectivitate și fără nici o urmă de resentiment. Acest lucru, despre care azi încep chiar și evreii cei mai buni să scrie, e că, în proletcultism, un rol nefast l-au jucat, cîtiva ani buni, tot niște evrei, dar de proastă calitate și care îndreptățeau zicerea unui prieten al meu, tot evreu, că atunci cînd un evreu este deștept, este deștept cît zece români, dar că atunci cînd este prost, e prost cît o sută, - de români firește. În politică, în armată, în securitate, în cultură, presă, radio etc., în edituri și în mai toate posturile importante de conducere, șefii erau de cele mai multe ori evrei. Deși, acești evrei erau niște oameni lipsiți de cultură, fanatici cu o maladivă sete de revanșă. Fiindcă suferiseră atîta, în război, de pe urma absurdelor legi rasiale, ei acum, beneficiind de victoria rușilor, intraseră, cum se spune, în piine. Mă șocase, mult timp, că și printre membrii importanți de partid, circula de zor observația că „e nevoie de cît mai mulți autohtoni”, în partid, firește, deoarece numărul evreilor, proporțional, întrecuța cu mult pe cel al „autohtonilor”. La *Facultatea de Litere*, de pildă, în anul 1945, în celula respectivă, se aflau zece membri, din care șapte erau evrei, iar ceilalți trei, numai, printre care și autorul rîndurilor de față. Lucru interesant, printre acești șapte majoritatea erau studenți foarte inteligenți și culti-

vați, ceea ce făcea ca diferența dintre noi să dispară, deși ei erau conștienți de anomalia numerică. Iar unul dintre ei, mai puțin înzestrat, șmecher și viclean, făcuse într-o zi gafa de a ne confunda pe noi, cei trei *băștinași*, cu restul majoritar, astfel încît aflîndu-ne la o mică ședință, *acela*, la începere, zisese pe un ton conspirativ, de vorbitor scăpat în fine de orice griji, - zisese: „și acum că am rămas doar noi, între noi...”

Cel mai inteligent își daduse imediat seama și reparase gafa. Între mine și el însă, după aceea, avusese loc o discuție lungă pe care nu am uitat-o nici azi... Pe scurt, în discuția aceea amîndoi căzuserăm de acord că excesele celor împotriva cărora, în timpul războiului, se făcuseră atîtea excese, *ar fi justificat* pentru unii din „autohtoni”, programurile, istoric vorbind. Evreul acela hiperinteligent și în care aveam o încredere absolută și care nu mai este de mult în țară, plecat în țara sfîntă, și căruia, dacă mai trăiește, îi urez să aibă o bătrînețe cît mai fericită,... el reprezentase, pentru mine, o culme ascuțită a spiritului și un om, în același timp, dispunînd de cele mai alese calități, universale. Îi spuneam, vorbă cu vorbă: „Cum dracu’ de zic idiotii ăia „autohtoni”, cum de le zic românilor așa, mai bine le-ar fi zis *băștinași*, - și ce e cu disprețul asta rasial *al vostru*, să tratați lumea așa, poți să-mi spui, te rog să-mi spui! - îl somam. El lăsase capul în jos, luînd asupra lui parca vina tuturor. Tot ce spusese, după un timp, ațîntind asupra mea ochii lui de blond avînd conjunctivită „de la nisipul, deșertului traversat” - cum glumeam între noi referindu-ne la Thomas Mann - fusese să nu mai spun niciodată *al vostru* și că, în orice caz, aici trebuia făcută neapărat o distincție. Am scris despre prietenii mei Belu Silber,... despre Al. Jar,... despre atîția oameni de seamă, în compania cărora m-am simțit întotdeauna în siguranță. Rideam împreună de „autohtoni”, dar numai de partea ridicolă, caragealiană; la fel cum rideam de evreii lor ajunși la putere, urînd România și poporul ei cum era de exemplu *Chișinevschi* acela, despre care confratele Mihai Stoian scria că le reproșa rușilor că nu ne ocupaseră mai repede și „mai definitiv”, adică de tot și fără nici un fel de tranziții. Chișinevschi, despre care știu, tot de la un evreu plin de umor, că *scurtu în sertar*. Trăgea sertarul, scotea horticăitul respectiv, și scurt și brusc scupa în sertar pe care îl băga iute la loc. Dar cum să uit de directorul de editură care mă certase urît că ținusem împăturită *Scînteia* în mină sîfonînd chipul venerat al lui Stalin, publicat pe toată pagina întîia... Cînd îmi aduc aminte de aceștia, mă gîndesc numaidecît la compozitorul de 21 de ani, la David al meu, din SUA, genial deși neînțeles, care ne invitase într-o zi la el, să ne cînte o lucrare muzicală nou-nouță. Mă primise într-o cămaruță de *trei pe doi* și, în care se afla și o pianină schioapă. Acestei pianine îi lipsea o notă; avea lipsă o clapă și cînd ajungea aici, îmi imita cu voce tare nota care lipsea, cu gura lui; și de aceea, pe David încă și azi, îl iubesc cu toată duiosia mea. Mai ales că după aceea ne oferise o cutie de bere, - *una* - s-o bem în cîntecul cîntării. Eu o desfăcusem și sorbisem din ea pe loc. La care K., cu inteligenta ei, fină, îmi daduse una cu cotul, pe ascuns, - adică boule, mă rog, așa ceva, nu vezi că berea e singura și că e pusă numai de formă s-o aibă și pentru alții... Davide, Davidică, fusesem, iartă-mă, un goi prost...

Titlul e o parafrază după *Muntele vrăjîtal* lui Thomas Mann. Deosebirea fiind că acolo e vorba de *ruși bine și de ruși ordinari*, - locatarii celebrului *Davos* elvețian.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXVII

München-Baden Baden, simbătă...

Domnișoarei Aglaia Lupan
la familia Ionescu, Tîrgu Neamț
Dragă Aglaie,

Astăzi am timp să continui povestirea cu scrisoarea deschisă de noi.

La orele cinci doamna Josefina a părăsit casa după ce noi am promis că vom fi cuminți. Se ducea la un 'jour fixe'. Cînd la-tratul lui Pollux ne-a înștiințat că a trecut de colțul bisericii, am reluat lectura scrisorii canoniceului Schuller.

În septembrie Lola îi scria regelui: „Domnul Papon e un om serios, a studiat mult și face o cercetare științifică despre Elveția. În lumea literelor e foarte celebru”, ca să-l anunțe șase săptămîni mai tîrziu: „A venit poliția și l-a arestat pe Papon. E sigur că nu e marquis de Sarde. Doamne, ce situație! O femeie singură fără bani...”

La 16 noiembrie: „Mi muy querida Lolitta, îmi doresc mereu să te visez, îmi doresc vise dulci, grele de fericire. E interesant să afli și tu cît am cheltuit eu pentru tine în doi ani de zile. Am plătit în total - datorii personale, cadouri, locuință - 158.084 de taleri și 16 1/4 creștări... Citesc mai departe Don Quichotte, învăț pe de rost cuvintele, învăț limba ta cea frumoasă. Expresia frumuseții ești însă tu, îți acopăr cu săruturi minile, picioarele, buzele, al tău fidel Ludovic.”

Închipuiți-vă, domnule Kaulbach, ce sumă de bani și ce nerușinare! Acum Lola Montez este în America, unde înșală pe alții. Va scriu toate acestea ca să înțelegeți de ce m-am vindecat eu de Francesca Colani care pentru mine juca rolul Lolitei. Alterarea opiniunii mele s-a produs prin faptul că fosta camerieră s-a făcut vinovată de furt, escrocherie și șantaj precum și de crimă de omor premeditat, cînd, la Strasbourg, a intenționat să mă otrăvească, crezîndu-mă un om avut. A fugit cu un francez, funcționar la vamă.

Rămas singur, m-am refugiat la Kehl, peste Rin, unde locuiesc la doamna Ottilia Fegefeuer, văduvă, Hafenstrasse 8. În sîrăcia mea lucie am decis să-l caut pe prințul Sturdza care, după revoluția din '48, s-a exilat la Baden-Baden cu nu mai puțin de șapte care de aur. Orașul pitoresc mi-a plăcut. Stațiunea balneară era cunoscută deja în antichitate sub numele de Civitas Aurelia Aquensis. La cei 6000 de locuitori stabili se adaugă în timpul sezonului de cinci ori mai mulți turiști; o statistică din 1845 dă cifra exactă de 32.028 de persoane. Am remarcat că dv. la mers trageți puțin piciorul stîng; un sejur la termele din Schneckengarten - 37-54 de grade Réaumur - v-ar face bine.

Reședința oficială a prințului este la Paris pe Rue de Varennes, are case și la Sorgento, dar stă mai mult la Baden-Baden. N-am găsit în vila somptuoasă decît pe fiul său, Mihail, un băiat de 16 ani. Stătea sub un copac uriaș și rezolva probleme de matematică. S-a bucurat că poate vorbi românește; era foarte curios să știe ce șanse au Principatele de a se uni. Rudele sale, mai ales bunicul Vogorides, sînt antiunioniști notorii. Mi-a spus că tatăl său se întoarce săptămîna viitoare să-l ia la Paris, unde el studiază la liceul Bonaparte, și, dacă doresc un ajutor, să revin a doua zi cînd administratorul casei va fi în oraș. I-am mulțumit și am afirmat cu jumătate de gură că mă descurc. I-am corectat o problemă și ne-am despărțit. Ajuns la gazda mea, am remarcat că tînarul prinț îmi strecurase în buzunarul lodenului, la plecare, un fișic de galbeni. Cu această sumă pot să mai rămîn o săptămîna aici și să-mi plătesc drumul pînă la München. Îngăduinți-mi acum întrebarea directă: Aș putea conta pe un sprijin bănesc, sub formă de împrumut, din partea domniei voastre ca să mă întorc în patrie? Oricum va fi răspunsul, el nu va stînge recunoștința mea. Numai datorită faptului că vulpea cea afurisită de Francesca a vindut niște obiecte pe care eu i le salvasem, m-a dus în această situație disperată. Puteți să-mi scrieți aici la Kehl, la doamna Fegefeuer, care e o femeie de încredere. A suferit și ea multe în viață și înțelege ce e nevoia. Sper că Enache a plecat și că nu v-a împietat prea mult cu șederea lui. E un băiat bun, cam naiv însă... Aici Josefa s-a oprit din citit și a început să hohotească veselă: „Cam naiv, bine zis, e și părerea mea.” A fost prima dată că am strigat minios la ea, dar peste o clipă mi-a părut rău și i-am cerut iertare. Ea avea însă alte griji: „Ce zici, Yenaki”, mă întreba ea, dîndu-mi camaradereste peste cot. „Cum să-l ajutăm noi pe bietul canonic? Papa e la Nürnberg, iar mamei nu putem să-i spunem că am deschizi plicul. Acum, Yenaki, trebuie să deschizi și punga!” „Ce să zic? În moment sint lefter. Doar de i-ar îndrepta Dumnezeu pașii lui Bruher spre München, ar mai fi o șansă”. „Nu face nimic; te angajezi eu ca secretarul meu. Te plătesc din economiile mele.” Am ris amîndoi, cum e vorba, făceam haz de necaz.

Îți trimit acum, dragă Aglaie, două scrisori împreună. Vezi cît de mult îți scriu și tu tot te plîngi.

Salutări de la un admirator din străinătate,
Enachi.

POLIROM

NOUȚĂȚI
mai '98

Dan Stanca
Muntele viu

Michael Pollak
Viena 1900 O identitate rînită

Cornel Ungureanu
A muri în Tibet

Andrei Marga
Reconstrucția pragmatică a filosofiei - volumul I

Aurelian Crăiuțu
Elogiul libertății
Studii de filosofie politică

În pregătire:

Antologie de poezie latină medievală (ediție bilingvă) **CARMINA BURANA**
Paul Zumthor **Babel sau nedesăvîrșirea**
Aurel Codoban **Sacru și ontofanie**

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

Fabule moderne

LA O CONFERINȚĂ ținută la Viena în 1982 Karl Popper mărturisea: „...la cinci ani am făcut cunoștință cu primul volum al *Minunatei călătorii a micului Niels Holgersson* cu gîstele sălbatice de Selma Lagerlof, o operă care tocmai apăruse atunci în trei volume verzi. A fost o carte care a influențat în mod decisiv caracterul meu, ca și pe cel al prietenului meu din tinerețe, Konrad Lorenz. Lorenz s-a îndrăgostit de gîste. Eu m-am îndrăgostit de Selma Lagerlof și de cărțile ei. Și, la fel ca ea, am devenit învățator. Konrad și cu mine am rămas credincioși dragostei noastre.” Poate o întimplare fericită, sau o chibzuință bine premeditată face să apară în același timp la editura Humanitas cite o carte a celor doi urmași indirecti ai Selmei Lagerlof: Așa-zisul rău sau Despre istoria naturală a agresiunii, studiul de etologie al lui Lorenz, și o colecție de eseuri și texte ocazionale reunite sub titlul *În căutarea unei lumi mai bune* a lui Karl Popper. Nu le discut aici împreună profitînd doar de mișcătoarea declarație a lui Popper, ci pentru că mi se pare că ele au într-adevăr un etimon comun. Indiferent dacă aceasta provine sau nu din lumea unei cărți care pentru mulți a fost revelația copilăriei. Și Popper și Lorenz sînt niște învățatori într-un sens demodat (dar nu o spun cu aluzii peiorative) și grav, pentru că amîndoi cred în posibilitatea perfectării speței umane prin pildă, prin reflecție, prin cultură. Popper e un învățator aspru, Lorenz unul indulgent, poate și pentru că la primul pildele provin din istoria culturii intelectuale, în vreme ce la al doilea ele sînt inspirate de observarea unei lumi non-umane, care odată înțeleasă te face să tolerezi, dar să și schimbi în bine lumea umană.

Răul, subiectul central al cărții lui Konrad Lorenz, nu este de fapt un rău propriu-zis, ci în cel mai bun caz unul necesar. Agresiunea în lumea naturală, a insectelor, peștilor, vertebratelor și nevertebratelor, este un mecanism vital și complex care le asigură supraviețuirea, organizarea, reproducerea, perpetuarea. Fondatorul etologiei ca disciplină este în același timp un mare filozof, un moralist și un romancier, care observă această lume naturală profitînd de perspectiva insolită oferită de ea asupra universului uman; cu alte cuvinte, după ce a înțeles cum funcționează agresiunea la păsări, de pildă, Lorenz poate descoperi funcțiuni echivalente la oameni. Și dacă nu poate interveni în răfuiala dintre doi lupi, de pildă, urmărindu-i îi vin idei despre cum ar putea să oprească o răfuială între state. Paralelismul e deliberat și permanent, iar în ultimele două capitole ale studiului Lorenz devine un moralist nedeghizat, ca-

re are cîteva soluții cel puțin interesante despre cum am putea găsi, faptele dotate cu rațiune, o lume mai bună.

Așa-zisul rău începe ca un roman balzacian aproape, prin lentă pătrundere a vocii auctoriale în intimitatea universului pe care îl descrie. Tehnica e izbitor romanescă prin aceea că această voce, de fapt privire, cameră cum i-ar spune naratologii, scormonește fundurile unui ocean, descoperindu-i colorata și fascinantă populație de ca și cum ar fi un membru al coloniei de pești, sau un recif de corali, în orice caz o parte din universul cu pricina. Trucul e simplu, firește, și un cititor atent ori prea scientist se poate să îl ignore complet, dar mi s-a părut de un efect izbitor: acest scafandru (evident, cine altcineva?) explorează nu o lume străină, ci una familiară, apropiată și chiar iubită. Există un entuziasm în această privire, de neofit și expert în același timp, pe care Lorenz îl are de multe ori în paginile cărții, dar mai ales cînd povestește despre gîste (pe care categoric le adoră, avea dreptate Popper) și pești. Capitolele despre gîste, niște fapte extrem de interesante, foarte vicine și sofisticate, pasional iubarete, fidele, ușor xenofobe, descind direct parca din Selma Lagerlof, chiar dacă elementul narativ aici e simplă latență.

Ca și în orice alt univers ficțional (exceptînd poate cărțile foarte proaste de acțiune din ziua de azi), în lumea cercetată de Lorenz agresiunea nu e violentă pură, ci amestec uneori șocant de revoltă, dușmănie, afecțiune, prietenie, pacificare, prudență, instinct matern, tehnică de supraviețuire, de cucerire, de păstrare. Dar pentru că ea are totuși o componentă puternic instinctuală, care o face irațională cumva și astfel periculoasă, agresiunea e dublată de mecanisme de inhibiție menite să o anihileze atunci cînd răul e complet inutil tuturor. În relațiile dintre mascul și femelă, de pildă, sau dintre mamă și pui, agresiunea e anulată de mecanisme care le împiedică pe animale să rănească faptele de care sînt atașate. Cîinii, de pildă, nu își mușcă niciodată perechea feminină pe perioada împerecherii, fiind prin instinct mai afectuoși decît mulți bărbați. Agresiunea animală se bazează, se pare, fie pe instincte protectoare, fie chiar pe un soi de cod al moralei înfruntării, care îl apără pe cel mai slab. Lorenz descrie dueluri la pești și ai impresia că te afli în plin roman de secol XVIII: ritualuri de provocare și amenințare, măsurarea forțelor, încercarea clară de a dovedi superioritatea nerăzîndu-l prea tare pe cel inferior, fair play-ul, preludiul luptei, regulile atacului, confirmarea învingătorului. Un „Jack Dempsey” de pildă (pește numit astfel

după un campion de box celebru pentru fair play-ul său) nu își atacă niciodată adversarul cînd îl surprinde într-o poziție de vulnerabilitate.

Dezamorsarea agresiunii e esențială în relațiile dintre sexe, deși violența e un ingredient al pasiunii pe care îl cunosc și necuvîntătoarele, după cite se pare. La speciile la care femela e mai puternică și domină, pe perioadă împerecherii numai ea cedează din autoritate masculului. Invers, la speciile dominate violent de bărbați (lupii, de exemplu), femeii i se permit agresiuni uneori suspect de grave împotriva masculului, pentru că semnul puterii lui este să îi treacă ei cu vederea micile răutăți și capricii. E imposibil să nu citești în asemenea afirmații tot soiul de intrigi și politici domestice, ori să nu te cuprindă reflecții feministe. Lorenz nu e nici falocrat, nici feminist, deși nu e deloc neobișnuit pentru un om de știință serios să aibă, inconștient măcar, o prejudecată antifeminină (vezi cazul lui Linneus, foarte studiat de critica feministă de peste ocean). Remarcile lui despre animale, mai ales cînd morala lor este aplicată fapturilor omenești, vin din mult *common sense*, puțin tradiționalism masculin, dar oricum unul inofensiv și blajin. Întrebîndu-se de ce la păsări ca porumbeii, care se hrănesc unul pe celălalt, masculul pe femelă, îi revine lui dreptul să o hrănească pe ea, tocmai pentru că e mai puternic, Lorenz are un răspuns interesant: pentru că e un privilegiu al puterii să ocrotească, să răsfete chiar. Cînd masculul e bolnav, însă, femela devine mai puternică decît el și atunci ea îl hrănește.

Konrad Lorenz - *Așa-zisul rău sau Despre istoria naturală a agresiunii*, traducere din germană de Ioana Constantin, Editura Humanitas 1998, 297 pagini, preț nementionat.

E limpede, cred, că această lume naturală în care agresiunea e însoțită de coduri etice, controlată de mecanisme inhibitorii, dezamorsată între parteneri, iar puterea un semn de toleranță și o modalitate de protecție, e una cît se poate de bună. Poate de aceea o iubește Lorenz atît de mult încît, deși nu o declară explicit, agresiunea umană i se pare mult mai gravă

și uneori mai greu de recanalizat ori cenzurat. Cert e că agresivitatea umană greu poate fi eliminată: nici îndepărtarea situației-stimul (care la pești ar putea „liniști spiritele”), nici interdicțiile de orice ordin nu sînt eficiente. Nu o știm prea bine? Singura soluție este reorientarea ei, sub diverse forme, de pildă intelectuală, ca „înfierbîntare” de idei, sau în competiție sportivă. Dar chiar și un asemenea procedeu e complicat pentru că la oameni, ca și la animale, agresiunea invadează nebănuite sfere ale vieții și comportamentului. Astfel, Lorenz e convins că entuziasmul e o formă de agresiune, motiv pentru care îl și privește cu mefiență. Agresive sînt relațiile de prietenie și de dragoste, ceea ce face să fie imediat substituite de ură atunci cînd sînt rupte. Pentru anihilarea potențialului de agresiune la oameni Lorenz propune alte două soluții, pe lângă reorientare: una ar fi cunoașterea celuilalt, căci studiile lui etologice arată că orice faptură atacă mult mai greu un cunoscut decît un străin. Alta, și cea mai interesantă cred eu, este stăpînirea critică a reacției de entuziasm. Ce îl supără cel mai tare pe Lorenz la entuziaști? Faptul că ei împart lumea în aliați și inamici, convertind sentimentul de solidaritate în înverșunare împotriva inamicilor. Cu cît e mai mic grupul din care face parte un entuziașt, cu ale cărui valori se identifică el, cu atît e mai mare grupul pe care îl înfruntă ostil, și deci potențialul de agresivitate. Lorenz propune să ne asociem cu cît mai multe grupuri umane, cu valori cît mai diverse, pentru că astfel multiplicăm numărul identificărilor și îl micșorăm pe cel al ostilităților. Omul complex, stăpîn peste valori relative, este cel care vede în jurul său mai mulți cunoscuți decît străini, se simte în largul lui și nu are nevoie să devină agresiv.

Deși detestă forma filozofică a relativismului, și Popper pledează pentru toleranță ca valoare intelectuală, ca mod de a intra în lume și în istorie. Lumea mai bună este pentru el o lume a cărților. Tocmai de aceea intelectualii, scriitorii poartă o mare răspundere, crede Popper, pentru că ei sînt stăpînii acestei lumi mai bune și de ei depinde cîți alții o vor descoperi și accepta. Ca mulți alți oameni de știință moderni, Popper este un angajat: totul începe și se termină în contingent, nu există reflecție filozofică fără consecințe concrete. O carte pe care o citează des și cu satisfacție este *Trădarea intelectualilor* a lui Julien Benda, deși reproșurile lui Popper sînt de altă natură decît una politică. Viciile în fața cărora îi vede deosebit de vulnerabili pe intelectuali sînt aroganța, ambiția de a avea dreptate, de a ști mai bine, și vanitatea. De toate acestea ține un obicei nesuferit care îl irită teribil pe filozof: folosirea cuvintelor mari, pompoase, în locul cărora

Karl R. Popper *În căutarea unei lumi mai bune*, traducere din germană de Anca Rădulescu, Editura Humanitas 1998, 184 pagini, preț nementionat.

s-ar putea bine achita de datorie formulări simple și concise. Pentru a demonstra că are dreptate, Popper rescrie un fragment dintr-un comentariu al lui Habermas la Adorno, defrișînd cu cinism proza complicată și sinuoasă a autorului Modernității ca proiect neterminat. Cei care au pățimit descifrîndu-l pe Habermas vor jubila cu siguranță citînd rautăcioasa operațiune de curățenie stilistică la care îl supune Popper, oricît de discutabilă ar fi ea.

Paradigma lui Popper este știința exactă, care îl obligă deontologic să construiască acolo unde în prealabil a demolat. Așadar, după ce le-a reproșat intelectualilor aroganța și vanitatea, le oferă un cod etic menit să păstreze acea lume mai bună a cărților cu adevărat bune. Valoarea supremă cultivată de acest cod este rațiunea (asta explică de ce îi repugnă relativismul filozofic, pe care îl acuză de sabotarea adevărului, a obiectivității și rațiunii), cu cele trei corolare ale sale: 1. principiul failibilității, care stipulează că într-o conversație intelectuală celălalt poate avea dreptate, chiar dacă nu îți convine mie, dar și că e la fel de posibil să nu avem nici unul din noi dreptate; 2. principiul discuției raționale, conform căruia judecarea unor argumente trebuie făcută dintr-o perspectivă cît mai impersonală pentru a evita subiectivitatea părtinitoare; și 3. principiul apropierei de adevăr, echivalent cumva cu esența teoriei consensuale a adevărului la Habermas: conversînd și negociînd ne apropiem din ce în ce mai mult de adevăr, iar dacă totuși nu îl atingem, avem cel puțin satisfacția că ne vom înțelege între noi mai bine.

E cumva surprinzător că aceste principii nu fac parte, cel puțin nu explicit, și din propunerile lui Lorenz pentru diminuarea potențialului de agresivitate. Pentru cei care cred în ea, rațiunea pare a fi esența civilizației, cea mai sigură metodă de a elimina violența. Dar atunci cum se explică agresivitatea verbală și conceptuală din vehemente înfruntări între cei mai mari intelectuali ai lumii?

1968 A FOST un an „mondial“, în sensul în care se spune despre 1848 că a fost un „an european“. Revolta împotriva ordinii stabilite a cuprins SUA, cu marile manifestații împotriva războiului din Vietnam și mișcarea Flower Power, Franța cu baricadele studențești, luptele de stradă și greva generală, s-a propagat printre tinerii germani, italieni, polonezi și cehi, a ajuns pînă la Buenos Aires, Sao Paulo și Mexico, la Cairo, Tokyo și Dakar. Pentru

cei care au trăit evenimentele, ele păstrează un parfum unic, deși maturitatea îi face să-și tempereze lucid nostalgiiile și să evalueze rezonabil consecințele în timp ale furiei tinerești. Pentru cei născuți după 1968, precum tinerii intelectuali români ce semnează în aceste pagini, revolta de atunci e interesantă nu atît în plan politic, ci mai ales estetic, moral, sexual, literar. La ora Internetului și a mondializării, acest trecut devine pentru ei în primul rînd o problemă de stil.

Pascal BRUCKNER:

„Revolta a devenit o strategie de carieră”

Vom putea în sfîrșit să ne revoltăm împotriva imposibilității înseși de a ne revolta? Așa sună întrebarea cu care ne confruntăm la treizeci de ani după mai '68.

Imposibilitatea de a ne revolta nu este oare cauza depresiei care macină societatea contemporană? Lipsa revoltelor sincere ca aceea din mai '68 e justificată de șomaj, SIDA, criza valorilor, de care suferă tineretul de astăzi, cantonat într-o resemnare cuminte. Iată într-adevăr

motive de a nu ne revolta, dar la ele trebuie adăugat principiul enunțat de Tocqueville, potrivit căruia „nu ne revoltăm cînd totul merge prost, ci dimpotrivă, atunci cînd ne merge mai bine”.

Schimbarea constă în faptul că nu ne mai revoltăm pentru a distruge un sistem, ci chiar în interiorul sistemului, în numele promisiunilor pe care ni le face democrația, și pe care nu le ține. Dacă revolta a devenit problematică este fără îndoială pentru că figura autorității nu mai apare la fel de bine conturată ca în trecut. Începînd cu mai '68, familia a devenit un spațiu al negocierilor, în care copilul, de la cea mai fragedă vîrstă, este considerat ca un partener. Părinții discută cu el, nu îl mai dirijează. Împotriva cui să se revolte? Pentru ca să existe revoltă, trebuie să existe o imagine puternică a opresiunii. Ceea ce este valabil la nivelul familiei este în aceeași măsură valabil și la nivelul societății în ansamblu: într-o societate atît de liberală ca a noastră, trebuie să ne întrebăm împotriva căror lucruri anume ne-am

putea revolta. De aceea revolta mi se pare acum o atitudine romantică: ne afirmăm individualitatea susținînd că nu facem parte din sistem, că sîntem o personalitate unică manifestîndu-se ca entitate singulară de pe poziția revoltatului. Romanticul condamnă lumea arătînd-o cu degetul, dacă nu cade cumva într-un nihilism de circumstanță. Cei care adoptă această postură a revoltatului se mulțumesc să-i arate cu degetul pe cei care nu gîndesc ca ei. Trebuie să constatăm că revolta a devenit o strategie de carieră: trebuie să pari revoltat ca să obții favorurile sistemului. De aceea cred că adevărata revoltă constă probabil în tăcere. Nu tăcerea complice a resemnaților, ci tăcerea celor care lucrează solitari

evitînd să se compromită cu orice formă de putere: ne putem revolta împotriva nedreptăților fără a urla totuși cu lupii. Să privim cu circumspecție revolta vorbărească, spectaculoasă, mediatică.

Trebuie să triem moștenirea lui mai '68: revolta de atunci a generat un infantilism care i-a determinat pe indivizi să se închipuie sistematic drept victime și să ceară sprijinul statului în orice situație. Celălalt aspect al moștenirii constă în extraordinara invitație de a ne construi viața așa cum credem de cuviință, fără a ne lăsa influențați de ceilalți. Tocmai acest apel la autonomie trebuie să prevaleze, dar fără a neglija colectivitatea.

André COMPTE-SPONVILLE:

„Revolta trebuie integrată unei forme de înțelepciune”

ÎN TOTDEAUNA, cuvîntul „revoltă” mă stînjește puțin: înseamnă prea mult sau nu înseamnă destul. Nu înseamnă destul pentru că revolta este numai o revoluție eșuată; prea mult, pentru că nu sînt convins că cea mai bună atitudine în fața vieții trebuie să fie de domeniul revoltei. Orice demers înțelept trebuie să integreze două momente: cel al revoltei, al unui „nu” spus lumii, apoi cel al acceptării. Ar fi ridicol să dorim să alegem între revoltă și acceptare. Revolta care spune „nu” și dragostea care spune „da” merg împreună. A spune „da” lumii înseamnă de asemenea a spune „da” revoltei noastre în măsura în care aceasta din urmă face parte din lume. Albert Camus a rezumat perfect situația: descoperim mai întîi „nu”-ul spus de lume omului, ceea ce Camus numește absurdul; urmează apoi „nu”-ul spus de om lumii, adică revolta omului împotriva unei lumi nedrepte și crude; în sfîrșit trebuie să survină un ultim „da” spus lumii, care nu este nici o condamnare a revoltei, dar nici o resemnare în fața ordinii nedrepte a lumii.

Adevărata înțelepciune se află întotdeauna de partea acțiunii: ea constă în acceptarea lumii așa cum este, cu grozăviile și nedreptățile ei, pentru a le putea combate. Din această perspectivă ideea de revoltă își păstrează sensul: într-adevăr, în acest caz, revolta încetează de a mai fi o stare de spirit și devine o valoare indispensabilă. Revolta trebuie integrată unei forme de înțelepciune: momentul refuzului este un moment de „da”. Numai atunci cînd înțelepciunea include revolta este compatibilă cu luciditatea și cu demnitatea. Camus folosește aici distincția pe care o făcea Epictet între lucrurile care depind de noi și cele care nu depind. În privința lucrurilor care nu depind de noi, singura atitudine satisfăcătoare este acceptarea, dar totuși nu resemnarea: acceptarea lumii, chiar și atunci cînd ne rănește sau ne ucide, nu înseamnă că trebuie să adorăm această lume, dimpotrivă. Pentru

Camus, spre deosebire de stoici, acceptarea înseamnă că nu totul merge cît se poate de bine în cea mai bună dintre lumi posibile: revolta e o parte componentă a libertății și a înțelepciunii. Camus inventează aici un stoicism tragic, un stoicism pentru vremurile noastre, în cadrul căruia înțelepciunea nu se poate manifesta decît o dată cu asimilarea și înțelegerea revoltei.

Camus nu este așadar filozoful revoltei pe care ne place s-o maimuțărăm: el nu a ridicat niciodată revolta la rangul de sistem de gîndire.

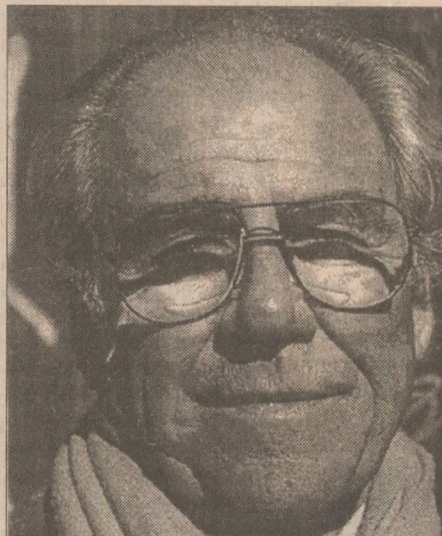
Contrar unei idei foarte răspîndite, nu avem întotdeauna dreptate să ne revoltăm. Fie și numai pentru că există lucruri împotriva cărora revolta e zadarnică: ce înseamnă a te revolta împotriva primă-

Jean BAUDRILLARD:

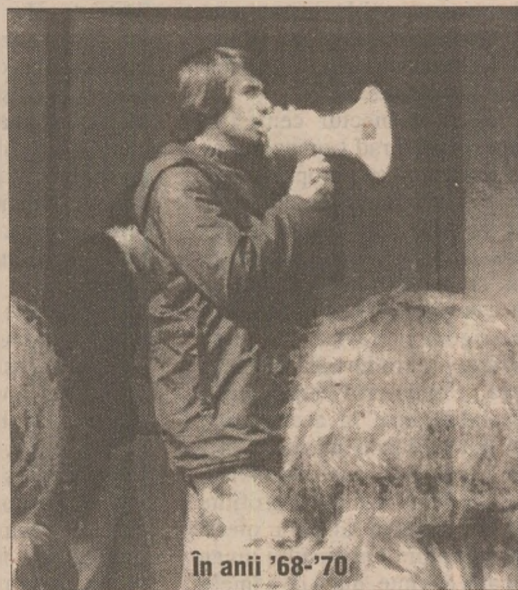
„...figuranții unui eveniment fosilă”

INCONTESTABIL, mai '68 a devenit o dată în istorie, spre deosebire de toate evenimentele care i-au urmat, care au fost calculate și teleghidate și care, în consecință, n-au avut loc. Da, orice intervenție asupra acestui mai '68, după treizeci de ani, mi se pare sepulcrală: orice tentativă de a reedita un eveniment sau de a-l comemora este un contrasens. Secolele trecute nu și-au făcut niciodată bilanțul propriului secol, se mulțumeau doar să facă istorie. Noi însă facem procesul istoriei. Și de cele mai multe ori e vorba de un proces de reabilitare. Cum să facem istoria să avanseze dacă îi restocăm arhivele? Dacă acordăm atîta importanță comemorărilor, în special celei a evenimentelor din mai '68, înseamnă că nu am fost capabili să prevedem această revoltă: previziunea este memoria viitorului, iar aplecarea asupra trecutului, cu intenția retrospectivă de a-i atribui niște cauze, înseamnă pur și simplu o prevedere a trecutului după ce faptele au fost consumate. E vorba aici de o acțiune de rescriere a istoriei, potrivit unei strategii bine orientate, foarte bine direcționate politic și ideologic. Trebuie să fim lucizi: nu servește la nimic să ținem prelegeri despre un eveniment: s-a produs, și gata! Cu ce seamănă dezlănțuirea de comentarii și de imagini la care participă actorii acestei revolte? Șaizeci și optiști se pregătesc să devină figuranții unui eveniment fosilă.

Mi se pare mai interesant să ne întoarcem spre evenimentele viitoare. Anul 2000 este poate singurul eveniment capabil să determine un fel de întorsătură nu mai prin forța cifrei. Dar ne putem teme de asemenea că ciberspățiul a confiscat revolta: efectul de burete a început o dată cu explozia informaticii și apoi a Internetului.

Ce loc a mai rămas atunci pentru revoluție? Cred că nu trebuie să ne mai gîndim la mare lucru, iluziile se duc. Revolta, dimpotrivă, este atemporală: a existat întotdeauna, sub forma ereziilor sau a răscoalelor țărănești. Au existat întotdeauna categorii sociale care s-au simțit respinse de cadrul social însuși. Revolta înseamnă explozia unor individualități. Iar dacă ciberspățiul a putut să înăbușe glasul revoluției, nu a putut să înăbușe aceste individualități gata să explodeze. Ciberspățiul nu va genera el însuși noi tipuri de convulsii, dar în acest domeniu, mai puțin decît în oricare altul, previziunea nu este posibilă. Trebuie să constatăm că revoltele nu survin decît pe fondul unei continuități a istoriei: în timpul real, cel al informaticii, nu există continuitate, ci discontinuitate și simultaneitate. Într-un asemenea timp nimic nu se mai poate organiza în termen istoric. Asta nu înseamnă totuși că asistăm la ceea ce Fukuyama numea sfîrșitul istoriei. Cred, dimpotrivă, că ne aflăm într-o perioadă de reciclare a istoriei: încercăm să digerăm o istorie din ce în ce mai violentă care a pus probleme fără să propună niciodată soluții pentru ele. Revolta va pune așadar capăt acestei reciclări de sfîrșit de secol.

În anii '68-'70

verii sau a iernii? Împotriva risului unui copil sau suspinului unui muribund? Valoarea esențială a marilor civilizații nu se află în revoltă, ci în dragoste. Astfel că avem dreptate să ne revoltăm din dragoste, dar multe revolte sînt legate de egoism, de nerăbdare și de prostie. Celebrarea revoltei în sine este periculoasă.

Selecție și traducere de Marina Vazaca, după „Magazine littéraire”, mai 1998

În 1968

Philippe SOLLERS:

„...orice revoltă presupune o gândire”

ÎN TIMPUL revoltelor nopțile sînt și mai importante decît zilele, orașele își schimbă înfățișarea, forma, conținutul. Am trăit evenimentele din mai '68 noaptea, într-un Paris din ce în ce mai deschis unde puterea se fărîmîta și unde mergeam la nesfîrșit fără urmă de oboseală. Timpul mi se părea comprimat: în opt zile am trăit ceea ce altora le-ar trebui fără îndoială douăzeci de ani ca să trăiască! Contrar multora, care nu văd în mai '68 decît o revoltă purtată de o mișcare utopică, eu cred că mai '68 a fost o adevărată revoluție. Latura ludică și hedonistă a ocultat aspectul revoluționar a lui mai '68, dar trebuie să ne amintim că luarea de cuvînt reprezenta pe atunci ceva inedit! Ateismul din mai '68 nu a fost niciodată lipsit de teme: prin eferescența de forme și de teme care aduceau la suprafață ceea ce zăcea în fiecare dintre noi izbucnea de fapt extravagantă mizerie a Franței în termeni informaționali.

În momentul în care comemorăm treizeci de ani de la acel mai '68, trebuie să admitem, o dată mai mult, că francezii au probleme cu propria istorie. Există cadavre în dulap. Sau mai bine zis în trei dulapuri. Primul dulap: regimul de la Vichy, începînd din 1940... Acest trecut nu a trecut încă. Al doilea dulap: războiul din Algeria. Îl văd și acum pe Le Pen defilînd în costum de parașutist pe bulevardul Saint-Michel: după aproape patruzeci de ani, e tot aici! Al treilea dulap: mai '68. Atunci, cei ce se împotriveau atît colaboraționismului cît și războiului colonial s-au oprit ideologiei armatei la putere. Această opoziție încăpățînată a fost servită de o gândire foarte puternică, cea a lui Guy Debord și a situaționiștilor. Lecția lui mai '68 este aceea că orice revoltă presupune o gândire: dacă astăzi nu mai există revoltă, acest lucru se datorează absenței unei gândiri. Iar revoltele sînt indispensabile pentru libertate. Nu libertatea de a face orice, ci libertatea de a gîndi ceea ce facem. Sensul nu vine decît o dată cu gîndirea. Libertinajul nu presupune neapărat libertatea. Sclavul acționează fără să gîndească, iar libertinul este un sclav liber să-și procure plăcere și să se bucure de ea fără să cîștige însă prin actul său mai multă conștiință. Trebuie așadar să ne revoltăm împotriva iluziei că libertatea constă în fapte: revolta începe atunci cînd mă gîndesc la ceea ce voi face și îmi îndeplinesc liber faptele conform propriei gândiri. Revolta este calea regală care duce la libertate, dar nu poate fi o simplă reacție spontană: adevăratul revoltat se cultivă în tăcere, devine „irecuperabil” prin gîndire, iar cînd survine momentul istoric, este primul care își dă seama și se întîlnește astfel cu Istoria.

Germania

În așteptare...

ÎN MAI 1998 Germania aniversează trei evenimente: mai întîi 150 de ani de la primele alegeri pentru un Parlament național (întrunit la Frankfurt în biserica Sfîntului Paul, pe 18 mai 1848), apoi 50 de ani de la spargerea blocadei asupra Berlinului de Vest cu ajutorul podului aerian american prin care populația orașului complet izolată a fost aprovizionată cu alimente de primă necesitate pînă la reglementarea politică a statutului zonei și, nu în ultimul rînd, 30 de ani de la protestele studențești din primăvara lui 1968. Tot acum se împlinesc 150 de ani de la publicarea *Manifestului Partidului Comunist* al lui Marx și Engels.

Raportul între aceste evenimente în memoria colectivă este destul de tensionat. În 1968, de pildă, imaginea Americii în Germania era - pe fondul războiului din Vietnam - profund deteriorată, iar dovezile trecute de responsabilitate morală ale Statelor Unite față de Germania teribil de neconcludente. Azi germanii au un bun prilej să-și reconsidere istoria relațiilor cu Statele Unite. Cum se suprapune însă aniversarea Revoluției burgheze de la 1848 peste amintirea lui mai 1968, totul în contextul rediscutării *Manifestului* lui Marx? Foarte mult de suferit are în primul rînd mitul Revoluției burgheze de la 1848 de pe urma vecinătăților aniversare. Nu întîmplător se iscă acum, în 1998, întrebarea de ce printre parlamentarii din biserica Sfîntului Paul nu se găsește nici unul dintre revoluționarii - simpli muncitori, calfe, zilieri și meșteri - care au avut de înfruntat armata imperială pe străzile din Frankfurt și Berlin? Interesele „clasei muncitoare” nu se găseau reprezentate în primul parlament național german, lucru vizibil atunci cînd cererile muncitorilor privind asigurările de somaj și dreptul la muncă garantat de stat au fost respinse. Revoluția agita-se, se vede, două idei despre libertate, una individualistă, alta comunitară; elita vorbea despre libertatea cuvîntului și a organizării politice, ca și despre libertatea pieței și despre autonomie economică, în vreme ce mișcarea populară își cerea dreptul la o existență îndeplătită, sigură, după principii mai vechi, chiar anticapitaliste și antiliberales, ale onorabilității muncii și folosului comunitar, ale unei *moral economy*, care nu voia să accepte separarea dintre muncă și sociabilitate, dintre economie, politică și morală. Politica modernă la începuturile ei nu a vrut să țină seama de acest din urmă concept de libertate, pentru care nu există democrație fără echitate socială, lucru care s-a războinat cu vîrf și îndesat în primul rînd în eșecul Revoluției, atunci cînd ea și-a pierdut susținerea largă, iar concomitent cu aceasta în radicalizarea plină de urmări nefaste a stîngii. Nu întîmplător victimele Revoluției Roșii din Noiembrie 1918 au fost îngropate în cimitirul Friedrichshain din Berlin, acolo unde odihnesc muncitorii protestatari de la 1848.

Ce legătură este însă între 1848 și 1968? Asemănările între cele două momente nu încetează să se arate anul acesta: și la 1848, ca și la 1968 statul a folosit forța împotriva demonstrațiilor, făcînd victime (acest lucru nu s-a întîmplat la 1968 în Franța), și atunci, ca și la 120 de ani mai tîrziu s-a pus întrebarea asupra constituționalității stării de necesitate și asupra condițiilor în care statul poate declara război, chiar și împotriva propriilor cetățeni. Mai mult decît atît, la fel ca în 1848 s-a pus și în 1968 problema programului economic: recesiunea din 1965-1967 nu

mai poate fi stăpînită nici măcar de Ludwig Erhard, arhitectul miracolului german, forțat să demisioneze, în timp ce conceptul lui radical-liberal se prăbușește, pregătînd venirea la putere a social-democraților. Astfel, prin simplă alăturare aniversară, amintirea mișcărilor studențești de la 1968 a devenit și mai venerabilă pentru istoria democrației a Germaniei.

Nouă - celor din Est - nu ni se pare momentul '68 atît de venerabil. Fotografiiile acelei vremi în care grupuri de tineri demonstrați duc portretele lui Marx, Lenin, Ho Și Min, Mao și Che Guevara ne lasă perplexi. Dar sloganele protestelor studențești - cel puțin în prima jumătate a anului 1968 - nu erau citiți de puțin marxiste. *Capitalul* lui Marx, cartea cu 7 peceti, era agitat mai degrabă ca o sperietoare. Doar Bloch la Tübingen, Abendroth la Marburg, Adorno la Frankfurt, Lieber și Löwenthal la Berlin vorbeau în contextul tabuizării totale despre Marx. Un concept extraordinar, exportat de Școala de la Frankfurt în Statele Unite și reimportat în 1968 de întreaga Europă protestatară a fost *establishment*. Critica *establishment*-ului nu se acordă cituși de puțin cu conceptul marxist al „luptei de clasă”, ci mai degrabă cu conceptul de „hegemonie” al lui Gramsci. Întîi ca din *establishment* făceau parte și meseriași mic-burhezi, și sindicaliști vanitoși, și social-democrații moderați, burocratii, gospodinele, universitarii, ca și toate celelalte varietăți sociale de burta verde. Apoi valorile *establishment*-ului sînt acele valori capabile să dea naștere unui consens social și să garanteze stabilitatea socială. Ele sînt larg împărțite de către indivizi din alte clase și pături sociale, care se transformă din proprie voință în simpli multiplicatori culturali fără să reflecteze asupra apartenenței și afilierilor lor sociale. Criticii *establishment*-ului nu doreau dinamitarea stabilității sociale, ci o punere publică în discuție - evident incomodă și radicală - a valorilor sociale recunoscute, pentru ca acestea să devină transparente și mult mai puțin rigorige pentru toată lumea și aceasta în condițiile în care în politică orice critică devenise neavenită odată cu fondarea în 1966 a Marii Coaliții guvernamentale prin venirea la putere alături de creștini-democrați a social-democraților. În felul acesta principiul democratic al controlului parlamentar nu mai funcționează. *Establishment*-ul devine un bloc netransparent. Instrumentul dominației *establishment*-ului care face imposibilă transparența socială este *manipularea*: manipularea voinței politice prin *corupție*, manipularea proceselor economice prin *clientelism* și manipularea informației prin *cenzură*, *dezinformare* și *mușamalizare*. Scandalurile politice dezvăluite de revista „Der Spiegel” în 1962 puseseră în lumină cum nu se poate mai bine toate aceste forme ale manipularii. Redacția revistei fusese acuzată de conspirație cu forțele de stînga, cu idealisti și fanatici din Statele Unite, cu Estul comunist, cu stînga italiană, cu forțe resentimentare din Anglia și Franța. Pentru prima dată după război se încerca din nou acreditarea imaginii unei Germanii într-o lume neprietenoasă, amintind de propaganda din primul și al doilea război mondial. Ca urmare a protestului semnat de peste 600 de cadre didactice universitare și a crizei politice ce a urmat afacerii „Spiegel”, cancela-

rul Adenauer își dă demisia cu un an înainte de expirarea mandatului. Critica acestor stări de fapt nu avea în vedere în sens marxist legătura monocausală dintre organizarea muncii și împărțirea surplusului, ci reproducerea socială pînă în capilarele vieții private. Cu avînt etic kantian studenții își propuneau să scoată societatea din starea de „minorat” social și politic, făcînd nu numai critica educației, a vieții politice, a culturii, ci și critica muncii, a consumului, a familiei, a sexualității. Prestația statului și a instituțiilor sale era vehement contestată mai ales în ceea ce privește climatul restaurativ de după procesul de la Auschwitz (1963-1965), cînd s-a încercat oprirea urmăririi penale împotriva altor acuzați pe motiv că aceste crime se prescriu. La presiunea opiniei publice termenul de prescriere pentru crimele naziste s-a prelungit în 1969, iar în 1979 ele au fost declarate imprescriptibile. Tot acum, în urma procesului de la Auschwitz, s-a ridicat întrebarea asupra rolului celor mai venerabile instituții în timpul războiului și pînă în momentul respectiv: este vorba despre biserică, armată (în afara trupelor S.S.) și universitate. Lovituri de moarte au primit în prestigiul lor biserica, îndeosebi cea catolică, și universitatea. Ecourile vehementei critici la adresa Wehrmacht-ului se mai aud și astăzi. Nu mai departe de anul trecut s-a organizat o expoziție documentară itinerantă de mărturie și fotografii înfățișînd soldați ai armatei torturînd și trăgînd în prizonieri.

Efectul principal și imediat al protestelor studențești din mai 1968 este emanciparea, dacă nu a întregii societăți, atunci cel puțin a tineretului. 1968 înseamnă nașterea tinerimii ca forță socială și politică de luat în seamă, în condițiile în care media de vîrstă în politică era mai coborîtă de 60 de ani, iar persoanele sub 30 de ani treceau drept ne-coapte, într-o stare de tranziție către maturitate. Parola de luptă a protestatarilor era clară: „Nu arăta încredere nici unuia care are peste 30 de ani” („Trau Keinem über Dreissig”), ceea ce schimbă radical datele conflictului între generații. În 1975 guvernarea liberală a dat drept de vot persoanelor de peste 18 ani (pînă atunci vîrsta de 21 de ani trecea ca reper a maturității politice adică abia după 3-4 ani de exercitare a unei profesii sau după 3-4 ani de facultate), iar în anii din urmă limita de vîrstă a cîștigat pentru alegerile locale, în unele landuri, la 16 ani. Din 1968 și pînă astăzi a fi și a arăta tînar reprezintă un avantaj social. În România spiritele s-au inflamat cînd vîrsta ministrului de Justiție, om cîrunt de altfel, a devenit publică: sub 40 de ani. Generația de mijloc a declarat ea un război clar „tineretului din ziua de azi”, nepolitic și rebel. Îmi aduc aminte cum, elevă de liceu fiind, mergeam împreună cu profesorii și cei mai buni colegi ai mei la olimpiada de română pe țară. Profesorii erau cazați la hotel, noi la căminele muncitorești, cu geamurile sparte. Ei - la masa de protocol, ca în inspecție, cu șnițele și cartofi prăjiți, noi, în aceeași încăpere, dar cu regim de cantină. Unde este respectul copiilor pentru părinți, al discipolilor pentru dascăli? Mai e mult pînă în 1968?

Romanița Constantinescu

Anul Maimuței de Foc

ÎN ANUL 1968 Premiul Nobel pentru literatură i-a fost acordat lui Yasunari Kawabata. Meritele scriitorului nipon, câți dintre noi le mai cunoaștem însă?

Răzbat în schimb, ca niște surde lovituri de berbece, ecourile lozincilor mângălite într-un mai incandescent pe zidurile Sorbonei. Literatură care rămâne încă într-o mare măsură vie, actuală. Care trezește nostalgii. Ea cunoaște de altfel o oarecare vogă săptămânile acestea. Sunt reluate, în diferite medii, formule consacrate ale acelei epoci: un prezentator T.V. al Generației Pro, cu un *look* nonconformist până la conformitate, recită comemorativ și iluminat două dintre ele („pe zidurile Parisului erau două lozinci, două, mari și late”); în emisiunea *Pro și contra* a lui Octavian Paler, președintele Academiei Române se angajează într-un schimb de citate explozive cu amfitrionul; ș.a.m.d.

Se implinesc 30 de ani. O asemenea aniversare pare că îngroapă sub ridurile vârstei chipul tânăr al idealurilor revoltei. Exemplu: în 1993, cu prilejul rotun-

(biografiile, nu-i așa, nu fac altceva decât să corodeze efigiile pure de altădată).

Revolta avusese, cândva, un fond justificat de iritare. Adepții ei nu aveau, cât se detașau. Citeau cu fervoare religioasă *Eros și civilizație*. Își purificau zilnic sinceritatea în focul aprins de scânteia spontaneității. Se simțeau fermi și intransigenți.

Credeau, pe de altă parte, că moartea pentru o convingere este facultativă. Mai ales că ea aduce prea adesea a manipulare și a involuție. „Revoluția care își devorează copiii” - iată o sintagmă datată. La nici doi ani după tumultoasele evenimente, Eugen Simion va putea reproduce într-al său jurnal parizian, alături de alte lozinci murale, și următoarea definiție: „une révolution qui demande qu'on se sacrifie pour elle est une révolution de papa.”

Lozincile - ne spune același autor - au fost teaurizate într-o carte; probabil, opera cea mai autentică a editorului respectiv: aceea care stă deasupra vremurilor. Frazele ei nu descriu, nu expun - impun. Nu se adecvează - mobilizează. Înaltă statuie doar Verbului. Exigență: acțiunea. Sunt strigate scrise, lectura lor stă în auz.

Expresii ale alterității într-o societate care, vorba lui Marcuse, se unidimensionalizează, ele acoperă cele mai diverse tonalități de gândire. Există lozinci care țin de o inedită istorie a filosofiei: „Dumnezeu e mort” - Nietzsche; (alături, pe zid:) „Nietzsche e mort” - Dumnezeu. Sau de controverse ideologice: „Dumnezeule, te bănuiesc că ești un intelectual de stânga”. Cu iz proletar: „Furioși din toate țările, uniți-vă!” și „Fugi, tovarășe, lumea veche este în urma ta”. Dialectice: „Baricada închide strada, dar deschide calea”. Cu instrucțiuni tehnice: „Când ultimul sociolog va fi strâns de gât cu mâțele ultimului birocrat, atunci studenții vor fi liberi”. Sfătoase: „Nu lucrați niciodată: *Spontaneitate = Creativitate*”. Programatice: „Trebuie să explorăm în chip sistematic hazardul”. Sugestiv-poetice: „Societatea este o floare carnivoră”. Pre limba lui Marshall McLuhan: „Trăiască comunicarea. Jos telecomunicarea”. Afirmând, freudo-marxist, victoria principiului plăcerii asupra principiului randamentului: „Bucurii fără obstacole” - dar și un randament al plăcerii: „Bucurați-vă fără răgaz”. Propovăduind un creștinism de clinică: „Lăsați să vină la noi copiii și schizofrenicii”; „Sfântă Paranoia, roagă-te pentru noi”. Dezalienante: „Fetelor, încetați să alienați oamenii. Oferiți-vă revoluției”. Ultimative: „Liberati expresia”. Paradoxal-permisive: „Este interzis să interzici”. Diagnosticând necruțător: „O gândire care stagnează este o gândire care putrezește”. Etc.

Contemporaneitatea, cu obiceiurile ei totalitare, introduce zidul ca ultim capitol în istoria cauzelor materiale ale operei de artă. Avem zidurile Sorbonei, avem Zidul Berlinului. Avem și zidurile, mai spartane, ale Revoluției din de-

Afiș din mai '68

cembrie. Supapele obidei, creațiile subteranei, fotografii ale izbucnirii. Pielea de animal, plăcuța de lut, papirusul și hârtia nu mai ajung ca suporturi; tiparul nu mai ajută la multiplicarea rapidă a ideilor - nu cu viteza cu care se răspândește subversiunea. Textul trebuie să explodeze în fața trecătorului; zidul e o carte gata deschisă, la pagina esențialului. Cenzura e atacată în propria-i casă: barierele de moloz nu mai despart, nici nu mai împresoară, ci unesc, transmit, comunică fără întârziere. Momentele se livrează proaspete și gratis. Prin comparație, ziarele trăiesc din amintiri. *Graffiti*-urile scriu cronică epocii - și o colorează cu abaterile de la regulă ale individualității.

Atipic foarte, acest an '68, - anul Maimuței de Foc în zodiacul chinez - în evoluția mentalităților lumii zise civilizate! Nu este vorba numai despre studențimea din Bonn, Paris, ori California. Ci și despre Primăvara de la Praga. Despre insubordonarea militară a Bucureștiului față de Moscova. Despre prevestitoare „afacere Langlois” de la Cinemateca Franceză (declanșată la 9 februarie și încheiată pe 22 aprilie, ea a suscitat protestul prompt față de intervenția statului francez în administrarea acestei instituții; printre protestatari: Truffaut, Resnais, Renoir, Chaplin, Losey, Rosellini - și multe alte nume de marcă ale cinematografului mondial).

Există în Vest o serioasă tradiție a criticii societății burgheze - care nouă, paradoxal, ne lipsește. Ascultând de idiosincraziile Partidului, groase ca niște injurii, nu ne-am aflat decât în postură pasivă, - atunci când nu am pactizat direct cu „inamicul”, dintr-un igienic spirit de frondă. Ceea ce a constituit însă o reacție, mai mult decât o inițiativă.

Ca urmare a unor multiple contestații asimilate, capitalismul capitaliștilor cu pedigree nu mai este astăzi cel pe care avem impresia că îl preluăm de la ei. Primul reflex al unei democrații e dreptul de a te opune. Adică tocmai cel care ne-a fost decenii la rând refuzat. Și pe care ni-l refuzăm singuri acum, prin eludarea în general a oricărei reticențe față de ceea ce vine dintr-un punct cardinal opus Kremlinului. Geografia păcălește aici istoria. Ar trebui să devenim poate mai conștienți că a critica un sistem către care tindem reprezintă unica modalitate de a șterge ultimele urme din noi - și cele mai adânci - ale totalitarismului. Pentru că, dacă doar tabăra se schimbă, vechea obișnuință - a supunerii - rămâne.

Dorin-Liviu Bittoi

SUA

DUPĂ

Am cunoscut, în carne și oase, câțiva dintre rebelii care cu treizeci de ani în urmă s-au adunat la Woodstock ca să pună capăt unui război mai mult prin forța numărului, a vârstei lor și a unor idealuri naive de pure (ca toate idealurile). Acum sînt oameni în toată firea, mi-ar putea fi mie părinți, și ne-am ciorovăi pe veșnicele teme de conflict între generații, eu șicănindu-i cu sporită îndrăgostire la gândul că ei au fost prin definiție nesupuși. Dar deși și-au retezat pletele, nu mai fumează hașiș și au schimbat bluzoanele lălii cu sobre costume „executive”, au rămas cumva rebeli, pitoresc de imaturi, idealști și totodată surprinzător de eficienți. Ei sînt poate una dintre extrem de puținele generații din istorie care încă par mai *cool*, ca să folosesc un termen de jargon adolescentin, decît propriii lor copii. Cei de vîrsta mea sînt numiți pe Noul Continent, cu reproș, *Generation X*. Adică generația celor lipsiți de personalitate, de îndrăzneală, de tupeu, de idealuri. Pecetea rușinoasă li se trage, congenerilor mei de peste ocean, precum o apostrofare cu nădejdi de corijare, tocmai de la părinții lor, în comparație cu care sînt banali și mediocri, prea pragmatici și furați de griji cotidiene. Dar să fim cinști: sceptici, mult mai puțin dispuși să se bată pentru drepturi civile, cei care implinesc în mai 1998 vîrsta pe care părinții lor o aveau în mai 1968 nici nu au de ce să iasă în stradă. Cînd e cazul, părinții lor sînt încă ațți să o facă, așa cum s-a văzut în primăvara acestui an, cînd la Minneapolis, capitala statului care l-a dat în anii 60 pe deputatul Hubert Humphrey, cohorte compuse din vechii combatanți au protestat în stradă împotriva intervenției armate a Statelor Unite în Irak.

Social, intelectual și economic, America prosperă a acestui sfîrșit de secol, mai prosperă chiar decît imediat după război, e mai mult sau mai puțin opera celor de la Woodstock. Oricît de criticat și de criticabil ar fi conceptul de *political correctness*, fundamentat în 1968, el reprezintă un soi de măsură de igienă necesară unei vieți demne și sigure într-o lume care altminteri ar putea fi nimicitoare pentru cei în minoritate. Trepidațiile sociale din primăvara lui 1968 au dus inevitabil, după ce s-a consumat euforia armoniei și a iubirii în grup, la grave crize de identitate. Dincolo de stereotipul rebelului cu plete și chitară au ieșit violent la iveală diferențele, disensiunile, care au separat acea masă amorfă de tineri furioși în grupări cu interese distincte, cu agende politice, ostile chiar una alteia. Black Panther, mișcările feministe, Liberation Army, sindicatele muncitorești și-au dat repede seama că au în comun prea puține cauze nobile și prea multe pricini de răfuială internă. Dar aceste crize de identitate care au făcut zob imaginea idilică a unei republici a tinerilor înfrățiți și îndrăgostiți erau mai mult decît necesare pentru a da consistență realistă unor mișcări idealiste. Și consensul extatic al Woodstockului propriu-zis, și ruptura de mai tirziu au avut un rol bine definit: primul reprezenta de fapt împlinirea idealului filozofic al unor Whitman sau John Dewey, pentru că întemeia un soi de Popor ales, invincibil și ne-

jirii unui sfert de veac, la jurnalul de seară de pe France 2 este invitat un licean aflat în pragul bacalaureatului să vorbească despre generația sa. Mai împărtașește ea nemulțumirile colegilor din '68? Întrebare sortită de la bun început zonei crepusculare: crainicul trebuie că are chiar anii invitatului său + alții 25. Dar revolta e și o stare biologică, nu? Proaspăt tuns, tapat, cosmetizat, frumos, bătrîn, cu un discurs savant, fluent, regizat să-i camufleze emoția, tânărul filosof (în pregătire) răspunde înțelept: da; nu; în sfîrșit: poate. Vremurile s-au schimbat, dar există unele constante... Tonul sigur îi e sabotat de un relativism care nu dovedește nimic. Însăși ideea unui interogatoriu politic, la o oră oficială, seamănă a glumă.

Ironia stă însă altundeva: totul e serios.

Se face mare caz că cei mai mulți dintre insurgenții de ieri au îngroșat între timp rîndurile burghezilor pe care îi denigraseră. Ironia soartei sau soarta oricărei ironii? Poate că, precum într-o tragedie, ar fi fost necesar să moară protagoniștii pentru a supraviețui idealul

WOODSTOCK

muritor prin însași simbolistica vârstei sale, care nu avea nevoie nici de Dumnezeu, nici de leaderi, ci doar de un "ever-mutable agreement" (acord mereu renegociabil și realizabil) pentru a-și impune autoritatea. A doua a însemnat trezirea la diferență, la diversitatea pe care trebuie să o trăiești mai întâi violent, pentru a o putea tolera și respecta mai târziu.

În plan filozofic, echivalentul tulburărilor din 1968 a fost explozia de doctrine antifundamentaliste din următoarele decenii. Potolită în stradă, revolta s-a retras în cultură și în lumea intelectului, iar răfuielele din campus s-au defulat înăuntrul universităților, răbufnind în selecțiile curriculare, în curente ideologice dominante, în politicile academice și planurile editoriale. Poststructuralismul este, o spunea un critic englez, produsul "acelui amestec de euforie și deziluzie, eliberare și irosire, carnaval și catastrofă, care s-a numit 1968" (Terry Eagleton). Credința în adevăruri parțiale și locale, destabilizarea unor noțiuni fundamentale precum aceea de *rațiune*, *obiectivitate*, *cunoaștere*, adică obiectivele esențiale ale poststructuralismului, sînt de fapt idealurile subversive ale rebelilor de la 1968, trecute de la praxisul cotidian în discursul filozofic. Cu puțin înainte de 1968 și puțin după apar primele două ediții ale celebrei cărți a lui Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolution*, un studiu din care nu au ieșit doar actualele discipline umaniste despre științele exacte (sociologia și retorica științei), ci, mai important, o adevărată religie a schimbării, a inevitabilității trecerii de la o paradigmă la alta. Kuhn susținea în cartea sa că orice paradigmă intelectuală are o existență limitată pentru că eșecurile ei în rezolvarea unor probleme îi vor crea o stare de nesiguranță și vulnerabilitate, expunînd-o atacurilor unei noi paradigme, venite întotdeauna din partea unor oameni tineri, care, neîndoctrinați fiind, sînt capabili să îi observe fisurile. Ideea poate părea un truism dar ea legitimează așa-numitul conflict între generații, recunoaște necesitatea crizelor, îi autorizează pe tineri să fie duri și radicali, le dă în mod filozofic și absolut dreptate. Cei de la Woodstock nu mai sînt astăzi tineri, și normal ar fi să fie, la rîndul lor, uzurpați de generația X. În mare măsură, chiar sînt: un studiu publicat de revista „Times” anul trecut arată că multe dintre pozițiile de putere din lumea financiară a Americii aparțin unor manageri sub 27 de ani. Dar la nivelul intelectualității și al universitarilor și-au păstrat dominația, pentru că strategia tinerilor 68-ului a fost să își bulverseze ei singuri sistematic propriile paradigme, să propovăduiască parțialitatea adevărului, fragmentarea și multiplicarea perspectivelor, să devină, cu alte cuvinte, niște *teroriști culturali* de profesie (termenul a fost folosit inițial, se pare, de către Foucault, și îi era adresat lui Jacques Derrida), pe care nu îi poți suspecta de epuizare sau cumintire.

Studentii furioși de atunc sînt astăzi ceea ce Roger Kimball numea "tenured

„This land is my land, this land is your land”, cîntă în cor manifestanții pacifiști veniți din toate țările la Chicago. Printre ei, doi dintre cei mai de seamă autori ai contra-culturii: prozatorul William Burroughs și poetul Allen Ginsberg.

radicals”: academicienii cu un salariu mediu de \$60 000, cu un contract convenabil cu o universitate din Ivy League, cu sabbatics și granturi care le permit atît să publice anual încă un manifest antifundamentalist cît și să protesteze în stradă împotriva intervenției Statelor Unite într-una din țările lumii arabe. Pe mulți această metamorfoză îi scoate din sărute: dincolo de orice tipuri retorice, e limpede că astăzi rebelii au devenit membrii Establishmentului. Oricît ar vocifera și ar gestacula, acum o fac protejați de ordinea pe care ei au întemeiat-o și o reprezintă. Mie transformarea nu mi se pare doar inevitabilă (moșneguții de pe Harley-Davidson care și-au păstrat intacte pletele și ciocatele sînt ridicoli), ci și pozitivă. Între căderea în ridicol, răsufare pur și simplu, și convertirea în plan intelectual, a alege a treia variantă mi se pare o chestiune evidentă. Și asta a fost alegerea protestatarilor din 1968: violența verbală de acum treizeci de ani s-a transformat în îndrăzneală și radicalitate intelectuală, într-un troșkism de gândire, o disponibilitate a contestării și a dubiului, a împotrivirii și a ireverenței.

Îi invidiez enorm pe reprezentanții generației X, pentru părinții lor. Ceea ce au știut hippioții de peste ocean, cu mințile lor aburite de hașis, dar nu au priceput cei de aceeași vîrstă din România, e că nu poți rezista în abstract, prin cultură, decît după ce ai parcurs exercițiul obligatoriu al rezistenței reale, sociale. Avantajul unui asemenea traseu este că îți permite oricînd să revii în stradă, dacă e nevoie. Iată, filozoful Richard Rorty, de pildă, a publicat în primăvara acestui an o carte (*Achieving Our Country*) în care le cere intelectualilor liberali și democrați (mă rog, el îi numește de stînga) să se scuture de filozofie ("kick its philosophy habit") și să se ocupe de chestiuni sociale și economice. În 1968 tinerii de atunci din România au ales traseul invers, nădăjduind că prin cultură își vor spăla păcatele lașității și ale supușeniei. Că nu s-au ales, cei mai mulți dintre ei, nici cu una, nici cu alta, e limpede. Iar singura schimbare pe care au trăit-o, una la care e din ce în ce mai clar că nu îndrăzneau nici să viseze, i-a tulburat atît de tare, încît oricît de rău ar merge lucrurile de-acum înainte, ei vor fi mulțumiți. Asta e ce face din groasa pătură a intelectualilor, și mai ales a universitarilor noștri de acum niște "tenured conservatives".

Andreea Deciu

ZIUA DANSULUI

DE PAȘTI au apărut primii pui de focă (odată cu mieii). Fiordurile sunt năpădite de heringi – stoluri argintii care plutesc spre golfuri să turbure apa cu globuri de viață. Negustorii sunt, vorba lui Călinescu din *Bietul Ioanide*, în excitație. Multe gospodării se vor hrăni de acum, vreo lună, cu pește. Mai ales că, după mulți ani de liniște și bunăstare, a izbucnit și în echilibrata Danemarca o grevă (am trăit să mai văd oamenii năpădind ca hamsterii magazinele). Pe țărmurile unde plutesc de obicei numai lebede, hârtiile duse de vînt par întunecate avertismente - n-am mai văzut așa ceva decît pe un aeroport dintr-o țară orientală, când, la aterizarea avionului în care mă aflam, s-a ridicat în aer un stol de hârtii. Fiind în tranzit, am refuzat să cobor.

Din fericire, artiștii nu sînt în grevă, iar la *Kongelige Teater* (*Gamle Scene*) lumea se înghesuie la serile de balet. Pe cît de celebră e Opera din Viena în lumea muzicii, pe atît de vestită rămîne scena din Copenhaga printre amatorii de grație. În aprilie fiind și "Ziua Dansului", cîteva seri

la rînd afișul a fost ținut de capodopere. *Suita în alb* - în istorica - din 1943 - coreografie a lui Serge Lifar, pe muzică de Lalo, cu un extraordinar desen de lumini al lui Steen Bjarke, mi-a revelat perfecțiunea coordonării - o perdea de fulgi mari, cu implacabilă cădere (*Pas de trois* cu Gitte Lindstrom, Mads Blangstrup și Fernando Mora, *Pas de deux* cu Petia Ilieva și Alexei Ratmansk, *Flute* cu Gudrun Bojesen, dar și *Mazurka* și *Pas de Cinq*, pe fundalul unui corp de balet cu frumoase cărora le tremurau în același ritm pînă și genele). Tot în desenul de lumini (cuvîntul danez *lysdesign* îmi sugerează un crin, și chiar că o cupă de crin se deschideau razele albastre) semnat de Steen Bjarke, în coregrafia lui Stân-

ton Welch, baletul *Dorința* (*Onsket*) mi-a reamintit de sensul cu totul abstract al adevăratei dorințe. De ne-am putea mulțumi cu atît...

Dar marele succes, pentru mine o pereche a încântării trăite la *Povestirile lui Hoffmann* în regia lui Andrei Șerban, rămîne baletul lui Maurice Béjart pe muzica lui Offenbach, *Gaité parisienne*. Pe cît de antipatic îmi fusese bietul Offenbach în copilărie, sub influența lui Berlioz (pe care-l adoram pentru *Harold în Italia*), pe atît de prietenoasă îl ascult acum, când viața nu se mai vede demult în alb-negru. Jovialitate, chiar umor, un pic de mister și un pic de alunecare în fantastic, rețeta hoffmaniană sclipește în baletul lui Béjart cu o mie de fețe. Oricine își regăsește în povestea imaginată postmodern, cu citate muzicale și vocale, cu inserții de clișee scenice, propria devenire. Toți am trecut printr-o copilărie de "muncă, muncă, muncă" în care o *Madamă* de balet sau pian (sau vioară) - aici, la Copenhaga, întruchipată cu grațioasă rigiditate de Lis Jeppesen - nu ne-a permis să ne bucurăm de flușturatice alunecări ale vârstei. Toți am avut mari modele dascălești (aici, *tatăl* este dansat de Peter Bo Bendixen, *Napoleon* - de Gabor Baunoch) și prieteni pe care am încercat să-i imităm (*les copains* se numesc, în distribuția copenhagheză, Andrew Bowman, Matthew Donnelly, Mads Blangstrup, Morten Eggert, Thomas Lund, Alexei Ratmanski). Cine n-a visat la o iubire irealizabilă (*tânără fată* - Lenaig Guegan), cine n-a pornit, ca în legenda persană și ca eroul bejartian, *Bim*, (Vladimir Damianov) în căutarea divinității, oprindu-se înaintea propriei imagini. Dar nu oricui îi iese în cale un gnom bonom, să-i descrețească fruntea și să-l ducă în lumea visului. Ajutat de scenografia lui Thierry Bosquet, personajul *Offenbach* (Johan Kobborg), un ghem de muzică (dans cu violoncelul), zăpăceală cărturărească, grație a inteligenței, mi s-a părut *clou-ul* spectacolului. Ca și Hoffmann din *Povestirile lui Hoffmann*, autorul intervenit în destin duce în spate tot greul - dar atît de ușor...

Se împlinesc 250 de ani de când Frederik al V-lea a hotărât că muzica de operă merită mai mult decît să fie cîntată la palat și i-a cerut lui Nicolaj Eigtved să construiască un teatru pe Kongens Nytorv. "Viața baletului" a început în 1830, când un nou *chef de ballet*, August Bournonville, balerin și mim desăvârșit a început anii de glorie pe care-i trăiește *Det Kongelige Teater* și azi.

Danezii se bucură de teatrul lor ca de soarele nordului (iață o comparație care nu mai pare clișeu celui care a trăit izbucnirea verii nordice, după interminabila noapte) și nu numai danezii. Nu departe de mine, în același rînd, regizorul Lucian Giurchescu aplaudă și tropăie ca un student. Dacă pînă și regizorii...

Grete Tartler

Revista revistelor

Sclipind

Revista *ATENEU* de la Bacău, făcută de Sergiu Adam - redactor șef, Victor Mitocaru, Stelian Nanianu și Daniel Ștefan Pocovnicu, dezvăluie, sub o înfățișare modestă și sobră, noblețea de spirit, bunul gust literar și experiența profesională a unor oameni fără complexul provinciei. Ei nu fac concesii „obligățiilor locale”, veleitarismului, preferând să convoace în pagini scriitori de renume din toată țara, selectați doar după criteriul valoric. De aceea în revista băcăuană ai totdeauna ce citi, mai mult decât în unele publicații din mari centre culturale. Deși aproape toate textele din sumarul numărului 4 ar merita comentate, vom zăbovi doar la două dintre ele, cu tema că și pentru acestea nu ne ajunge spațiul să cităm cît am pofti. Primul e o convorbire între Sergiu Adam și Cornel Ungureanu. (Întimplarea face ca, de curind, Cronicarul - care nu conspectează doar reviste, nuu! - să fi citit micul roman deghizat în jurnal al acestuia, *A muri în Tibet*, o bijuterie sclipind oximoronic de gravitate ironică, așa că interesul pentru acest interviu i-a fost întărit.) Scriitorul-profesorul de la Timișoara e un personaj mustind de istorii bănățene și imperiale pe care le scrie cu un farmec special (în aparițiile la televiziune, ceva din șarmul acesta se pierde sub „camerele” timorante și sub presiunea interlocutorilor nerăbdători). „Povestășul” în scris e însă fabulos, își disimulează acumulările savante cu o naturalitate autoironică ce dă stilul cornelungurean. Descusut, de pildă, despre mediul său familial, menționează Ciclova Montană ca loc de origine al familiei paterne și, de aici, o ia înapoi în timp: în acest sat - unde se bătea monedă pentru tot Imperiul Austro-Ungar și unde domnul Fisher construisese cea mai de seamă fabrică de bere din sud-estul Europei, a poposit o dată Francisc al II-lea și „se pare că n-a poposit degeaba: unul dintre cei mai de seamă pictori ai secolului (zice Walter Biemel), Silviu Crețu Orăvițan, născut la Ciclova Montană în 1940,

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tapi, Urși și alte mijloace fixe

Se pare că depunătorii de odinioară pentru mașini Dacia vor fi despăgubiți deoarece, în campania sa electorală, pre-

s-ar putea să fie stră-stră-strănepotul lui Franciscuș. Din păcate, cineva a umblat cu pâra - a șoptit Majestății Sale că teatrul a fost construit cu bani furați. Și atunci Francisc al doilea, cu Împărăteasa și cu toată suita au plecat direct la Biserica Albă. Din Ciclova Montană se trag trei pictori iluștri și alți trei mai puțin iluștri, un scriitor (Damian Izverniceanu) și zece țigani lăutari celebri. Între ei, Frații Bărcă au devenit subiect de teză de doctorat la Sankt Petersburg. Au fost doi Rapustin avant la lettre. În istorisirile lui, Cornel Ungureanu e o combinație de *magister ludi* cu Soldatul Svejk. Sergiu Adam vrea să afle de la critic și profesor nu doar amănunte bio-bibliografice, ci și păreri în probleme literare preocupante acum. Ce ar trebui să se facă pentru cunoașterea literaturii noastre în lume, de pildă. Răspunsul lui C.V. e neașteptat: „Dacă vrea să fie cunoscut în lume, scriitorul român trebuie să devină tehnician, să scrie după rețetă”. Iar în privința „curajului” în literatură, azi, cronicarul „Orizontului” are curajul unei opinii de bun simț: „Nu cred că azi problema curajului mai e o problemă specială. Sau nu mă mai interesează pe mine frondeurii care își lansează cărțile în pielea goală, domnișoarele care își descriu în poezie acuplările, cei care vor să-i epateze pe burghezi. Dacă dispui de curaj suplimentar te faci polițist, contrabandist sau jucător de cărți, nu scriitor. În literatură, azi, nu mai ai ce să faci cu curajul. Pentru literatură, rămâne o calitate de rangul al II-lea.” ♦ Cel de al doilea text la care ne-am oprit pentru interesul lui documentar și uman este un fragment din Jurnalul inedit al lui G.T. Kirileanu (a cărui publicare în volum sîntem siguri că va fi mult comentată). Notățile din acest număr al *Ateneului* (publicate sub îngrijirea lui C-tin Prangati) datează din 1952, an în care istoricul literar devenea octogenar. Extraordinare prin luciditate și atitudine morală sînt comentariile, la cald, ale minciunii propagandistice sovietice, revolta față de introducerea în lingvistica românească a „principiilor” staliniste, grija pentru prietenii din generația sa, arestați pentru vini imaginare. Iată doar două exemple din ceea ce gîndea editorul lui Creangă în 1952, la 12 aprilie: „Maiorescu este ponegriț și interzis în școli. Numele T. Maiorescu - se va ține sus prin scrisul și faptele sale, așa că orice soțoteli mărunte vor rămâne cu mărunțimea lor...” Ceea ce te doare mai mult este faptul că omului demn, neînstare să facă semne de închinăciune, va fi preferat vicleanul ori chiar bruta, care va ști să atingă coarda sensibilă a omului trufăș, aflat în posturi de conducere.” Și la 31 decembrie: „Mare surpriză. Primesc scrisoare (carte poștală) de la D. Gusti...” Este bolnav. Pentru a-și duce existența, lucrează la o cooperativă meșteșugărească din apropierea Capitalei (comuna Cățelu - n.n.) care confecționează jucării de cauciuc pentru copii. Orariul de lucru pe timp de iarnă este de la orele 5 la 23. Iată ce face regimul comunist cu oamenii mari de cultură ai neamului românesc.”

INFLAȚIA ȘI CUVÎNTUL

LA VREMURI de inflație, la noi parcă și cuvintele își pierd puterea. Ca și cum moneda ar exercita cine știe ce presiuni secrete asupra cuvîntului, zecourile cu care ea se încarcă capătă un echivalent în superlativul de tot felul care apasă asupra cuvîntului.

La un moment dat, copleșit de superlative, cuvîntul ajunge oarecum în situația monedei de un leu pe care toată lumea o subînțelege, dar nimeni n-o mai ia în serios.

Dacă, să zicem, undeva se anunță o grevă sau un miting de protest, asta nu mai tulbură pe nimeni, deși faptul în sine are o gravitate de neignorat. Dacă însă greva ori mitingul includ și un abuz atunci situația se schimbă și ea devine demnă de luat în seamă. Asta fiindcă în inflația de greve și de mitinguri de tot felul care fac parte din jocul obișnuit dintre putere și cei care protestează, intervine un element care obligă puterea să iasă din atitudinea de tip inflaționist obișnuit. Abuzul însă, odată statuat, devine și el element producător de inflație. Așa s-a întîmplat cu ocuparea de drumuri care ajunseser, la un moment dat șperacul antiinflaționist al multor greve. Că această luptă cu inflația de greve a avut efecte dintre cele mai nefericite asupra celor care au încercat să declare *greva esențială* s-a văzut ceva mai târziu, la capitolul pierderi.

Faptul, ca atare, nu intră, în realitate, în zona unei reale inflații, ci ține de raporturile rezonabile pe care le poate contacta, pe de o parte, puterea cu greviștii, iar pe de alta de capacitatea greviștilor de a admite valabilitatea punctului de vedere al puterii.

Prin ignorarea raporturilor posibile cu puterea, care prezintă un anumit număr de oferte, greva de tip inflaționist cere imposibilul, în termenii unei eventuale negocieri.

ședintele Constantinescu a promis acest lucru. *ADEVĂRUL* publică această știre, dar nu uită să precizeze că păstrarea acestei promisiuni prezidențiale va atrage suplimentar la buget. ♦ Zilele trecute s-au împlinit cîțiva ani de cînd Ioan Stoica a anunțat sfîrșitul jocului de întra-jutorare numit „Caritas”. A fost sfîrșitul nu numai al jocului cu acest nume, ci și al unei filosofii ad hoc. O filosofie care i-a ruinat pe mulți, i-a îmbogățit pe cîțiva și, pînă la un punct, a dat speranțe foarte multora. Pe vremea cînd puțini reprezentanți ai presei avertizau că finalul acestui joc va produce mari drame, aceștia erau acuzați de intenții destabilizatoare, iar unii dintre ei erau atacați fizic fiindcă îl combatteau pe părintele bogăției oricăruia dintre deponenți, *marele Stoica*. Ca fapt divers, părintele „Caritasului” și-a început cariera ca „șmenar”, ca adică schimbător de valută în lumea celor care nu cuvîntă ca licență. În punctul culminant al jocului său de tip dă-mi puțin ca să-ți dau de mai multe ori mai mult, Stoica a fost obiect de monografie scrisă de un istoric al literaturii, Dan Zamfirescu, și era cîntat de o poetă, Ana Potcoavă. După închiderea jocului, istoricul n-a mai deschis subiectul, spre deosebire de poeta Potcoavă care a jucat pe rînd toate rolurile cu putință. Un rol, după ce a fost închis, a jucat și Ioan Stoica, amenințînd că își va scrie memoriile. ♦ În acest moment nu se știe mai nimic nici despre destinația fondurilor „Caritas”, cele care au ieșit din contabilizarea instituțiilor specializate, nici despre mijloacele prin care I. Stoica și-a ținut în viață jocul. ♦ În afacerea

S-a văzut, la noi, că nimic nu e imposibil, dar că atingerea acestui prag are efecte dintre cele mai rele cu putință.

Există, acum, în România, o inflație de pensionari. Paradoxal, dar reprezentanții acestei inflații se vîd în situația de a-și aștepta, dar și de a-și plăti propriile lor pensii, deoarece nu acceptă să iasă din joc. Asta din cauză că la noi condiția pensionarului e una de tip marginal. Din cauza inflației de pensionari, ideea acestei marginalizări a căpătat conotații de neacceptat din partea celor care au avut sau au un cuvînt de spus în această privință. Ieșirea la pensie înseamnă, la noi, o formă de nonexistență, nu o cale prin care cineva poate dispune așa cum vrea de propria sa persoană.

A fi pensionar în România, azi, e o problemă cu un conținut mai curînd jenant.

Premisele unei greve pot părea și ele jenante, dacă ținem seamă de marile probleme cu care are de-a face economia țării.

În sfîrșit, în materie de inflație, și situația tinerilor e destul de limpede în cifre, dar nesigură în rezolvare.

Pentru rezolvarea situației inflaționiste s-ar putea spune că Puterea trebuie să găsească cele mai bune căi cu putință.

Poate însă că există o cale de mijloc, o cale în care și cei care vor altceva și cei care încearcă să conserve situația existentă pot găsi acel numitor comun cu ajutorul căruia să împingă lucrurile înainte.

Pentru a da de cap inflației, dar și pentru a împinge lucrurile înainte, e nevoie de o atitudine în care cuvîntul să nu se lase manevrat de scăderile monedei, ci de așteptările pe care le poate provoca el însuși.

Cristian Teodorescu

Țigaretă 2 citeva cotidiene merg pe ideea că există o afacere mult mai cuprinzătoare, în care România nu e decît unul dintre punctele de desfacere sau de tranzit. ♦ Pentru directorul *Adevărului*, această contrabandă cu țigări nu e decît un „mizilic” în raport cu o mult mai mare contrabandă cu arme. Întrebarea e însă cum de a ajuns ideea acestui mizilic în presa de la noi? ♦ După scandalul politic provocat de CV Tudor care a afirmat că poate detona instituții importante ale statului, lideri locali ai PRM au început să se retragă din joc sau, mai rău pentru imaginea de ansamblu a tribunului, au început să se certe, în relații de excludere. ♦ Una dintre cele mai serioase puneri în discuție a influenței actuale a lui Virgil Măgureanu ține de atacul venit dinspre *ACADEMIA CAȚAVENCU* în care fostul director al SRI e considerat un soi de șef al unei mișcări în care este continuată litera Securității. Cum n-ar fi prima oară cînd Virgil Măgureanu e luat drept pars pro toto, adică drept țap ispășitor, problema *profesorului* ține de găsirea unei căi prin care el să se poată explica fără a avea aerul că se justifică. ♦ Însă într-o țară în care urșii pot deveni mijloace fixe și pot fi casați ca atare, puține lucruri mai pot fi de mirare. La Cîrcul de Stat de la noi, doi urși care au trecut de vîrsta de 10 ani, nu mai pot fi scoși în arenă, dar în calitatea lor de mijloace fixe nu pot fi decît casați, ceea ce li s-a și întîmplat, cu toate riscurile pe care le au de tras cele două mijloace fixe de aici.

Cronicar

**24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei**

Tipărit la
„PROGRESUL ROMÂNESC” S.A.,
Calea Plevnei 114, sector 1
București